C. S. LEWIS

RADY ZKUŠENÉHO ĎÁBLA

PŘEDMLUVA

Rady zkušeného ďábla vyšly poprvé za druhé světové války v dnes již zaniklých novinách *The Guardian.* Doufám, že jejich zánik neurychlily; určitě je však připravily o jednoho čtenáře. Jeden vesnický kněz totiž poslal do redakce dopis, v němž rušil své předplatné s odůvodněním, že „mnohé rady v těchto dopisech jsou nejen chybné, ale přímo ďábelské". Ale celkově byly *Rady* přijaty tak, jak jsem nikdy nedoufal. Recenze byly bud pochvalné, nebo plné toho druhu hněvu, který autorovi říká, že se trefil do černého; prodalo se obrovské množství výtisků (alespoň mně to tak připadalo) a zájem neustával.

Počet prodaných výtisků ovšem ještě nemusí znamenat to, co by si autoři přáli. Kdybyste odhadli počet čtenářů bible v Anglii jen podle toho, kolik výtisků se jí prodá, velice byste se mýlili. A podobně je tomu i s *Radami zkušeného ďábla,* pokud se smí srovnávat velké s malým. I ony patří k tomu druhu knih, které se dávají jako dar kmotřencům a které se předčítají při exerciciích. Dokonce jsem si všiml (a potlačoval přitom úsměv), že i moje kniha směřuje k pokojům pro hosty, aby tam žila ničím nerušena ve společnosti *života včely* a podobných knih. A někdy ji lidé kupují z důvodů, které člověka mrzí ještě více. Jedna moje známá se dozvěděla, že ta mladá hezká ošetřovatelka, která jí v nemocnici plnila vodu do termoforu, *Rady zkušeného ďábla* četla. A také se dozvěděla, proč.

„Víte," řekla ta dívka, „varovali nás, že když skončí odborná část přijímacích zkoušek, vrchní sestry a lidé se mohou ptát, jaké máme všeobecné zájmy. Na to je nejlepší říct, že rádi čteme. A tak nám dali seznam asi deseti vhodných knih, a z těch jsme si měli přečíst aspoň jednu."

„A vy jste si vybrala *Rady zkušeného ďábla?"*

„No jistě; ta knížka byla ze všech nejtenčí,"

Ale i když se to všechno vezme v úvahu, ta kniha má dostatek opravdových čtenářů,

takže se vyplatí odpovědět na některé otázky, které je při čtení napadly.

Nejčastější je ta otázka, zda doopravdy „věřím v Ďábla".

Pokud pod pojmem „Ďábel" myslíte sílu opačnou, než je Bůh, a přitom (stejně jako Bůh) věčnou a nestvořenou, pak odpověď rozhodně musí znít „Ne". Jediná nestvořená bytost je Bůh. Žádný opak Boha neexistuje. *Žádná,* bytost nemůže docílit „dokonalé špatnosti" a stát se protikladem dokonalé Boží dobroty; vždyť kdyby ta bytost v sobě neměla nic dobrého (inteligenci, vůli, paměť, energii a samotnou existenci), nic by z ní nezůstalo.

Otázka by správně měla znít, zda věřím v ďábly. Ano. Tím chci říci, že věřím v anděly; a také věřím, že někteří z nich, když zneužili své svobodné vůle, se stali nepřáteli Božími a v důsledku toho i nepřáteli našimi. A ty pak nazýváme ďábly. Svou podstatou se od dobrých andělů neliší, ale jejich povaha je zvrácená. *Ďábel je* opakem *anděla* jen do té míry, jako je zlý člověk opakem dobrého člověka. Satan, vůdce nebo diktátor ďáblů, není opakem Boha, ale archanděla Michaela.

Věřím tomu ne v tom smyslu, že by to bylo součástí mého vyznání víry, ale tak, že je to jedním z mých názorů. Kdybych zjistil, že tento názor je nesprávný, mé náboženství by se kvůli němu nezhroutilo. Dokud nezjistím, že je to názor nesprávný (a takové důkazy se těžko získávají), budu se ho držet. Zdá se mi, že vysvětluje velice mnoho skutečností. Shoduje se s duchem Písma svatého, s křesťanskou tradicí a s přesvědčením většiny lidí v téměř všech dobách. A neodporuje to ničemu, co kdy věda dokázala.

Mělo by být zbytečné dodat (ale není), že věřit v anděly, ať dobré nebo špatné, neznamená věřit v to, co zobrazuje malířství a literatura. Ďáblové se zobrazují s netopýřími křídly a dobří andělé s křídly ptačími - ne snad proto, že by si někdo myslel, že morální úpadek změnil ptačí křídla v netopýří blánu, ale proto, že většina lidí má raději ptáky než netopýry. Křídla se jim přisuzují prostě proto, aby se tak naznačila veliká rychlost duchovní energie, pro kterou nic není překážkou. Lidskou podobu dostávají proto, že známe jen jediné stvoření obdařené rozumem, totiž člověka. Tvory, kteří jsou v přirozeném řádu výše než my (ať jsou nehmotní nebo sídlí v tělech, která nedokážeme vnímat), musíme znázornit symbolicky, pokud je máme vůbec nějak zobrazit. -

Tyto tvary jsou symbolické a přemýšliví lidé vždycky věděli, že jsou symbolické. Ani Řekové si nemysleli, že by jejich bohové měli ty krásné lidské tvary, které vytvářeli jejich sochaři. V jejich poezii bůh, který se chce „zjevit" člověku, na sebe dočasně vezme lidskou

podobu. Křesťanská teologie téměř vždycky vysvětlovala „zjevení" anděla stejným způsobem, V 5. století řekl Dionysius, že jen hlupáci si myslí, že duchové jsou doopravdy okřídlení lidé.

Ve výtvarném umění tyto symboly postupně degenerovaly. U Fra Angelica nesou andělé ve tvářích a gestech nebeský mír a autoritu. Později přišli Rafaelovi buclatí naháčci - a nakonec v umění 19. století měkcí, příjemní, štíhlí, dívčí a utěšující andělé s tak ženskými tvary, že smyslně nepůsobí jen díky tomu, jak neslaně nemastně se tváří —jako frigidní huriska ve falešném ráji. Je to zhoubný symbol. V Písmu svatém andělská

návštěva vždy vyděsí; musí začít slovy „Nebojte se". Viktoriánský anděl se tváří, jako by chtěl říci: „Ale, no tak ..."

Ale ještě nebezpečnější jsou literární symboly, protože lidé je často za symbolické nepovažují. Ty nejlepší najdeme u Danta; před jeho anděly klesáme v úžasu. A jeho ďáblové, jak správně řekl Ruskin[1], jsou určitě ve své zuřivosti, zášti a oplzlosti mnohem skutečnější než to, co popsal Milton. Miltonovi ďáblové napáchali mezi lidmi svou majestátností a vznešenou poezií mnoho škody a jeho andělé jsou až příliš poplatní Homérovi a Rafaelovi. Ale snad nejškodlivějším obrazem je Goethův Mefistofeles. Vždyť ne on, ale Faust se ve skutečnosti vyznačuje tím neustálým nemilosrdným a vážným soustředěním na sebe sama - a to je znamení Pekla. Vtipný, zdvořilý, rozumný a přizpůsobivý Mefistofeles pomáhal posilovat tu iluzi, že zlo lidi osvobozuje.

Málo významný člověk se někdy může vyhnout chybě, jíž se už dopustil někdo slavný, a já jsem se rozhodl, že se svým symbolismem se alespoň nedopustím stejných chyb jako Goethe. Vždyť smysl pro humor v sobě zahrnuje i smysl pro to, co je správné a nesprávné, a také schopnost vidět sebe očima druhých. A ať už těm bytostem, které zhřešily pýchou, přiřkneme cokoli, humor to být nemůže. Jak řekl Chesterton, Satanův pád způsobila jeho vážnost. Peklo si musíme představit jako stát, v němž se každý' neustále stará o svou vlastní důstojnost a kariéru, stěžuje si na ostatní a žije smrtelně důležitými vášněmi - závistí, vědomím vlastní nepostradatelnosti a záští k ostatním. Z toho jsem vyšel. Ostatní symboly jsem asi zvolil podle své povahy a podle naší doby.

Netopýry mám raději než byrokraty. Žijeme v období Mana-žerství, ve světě Úřadů. Největší zlo se teď neodehrává v těch špinavých „doupatech zločinu", která tak rád popisoval Dickens. Dokonce ani v koncentračních táborech a v táborech nucených prací; tam vidíme jen konečné výsledky. Zlo plánují, přikazují (předkládají, podporují, schvalují a zaprotokolovávají návrhy) v čistých, vyhřátých a dobře osvětlených místnostech s koberci na podlaze tiší, dobře oblečení a hladce oholení muži s dokonalou manikúrou, kteří nepotřebují zvyšovat hlas. Z toho přirozeně vyplývá, že mým symbolem Pekla je něco jako úřady policejního státu nebo kanceláře skrznaskrz odporného obchodního sdružení.

Milton nám sdělil, že „ďáblové jsou navzájem pevně spojeni svorností zatracenců". Ale jak? Přátelstvím rozhodně ne. Bytost, která dokáže milovat, ještě nemůže být ďáblem. A tady mi můj symbol přišel znova vhod. Umožnil mi zobrazit společnost úředníků, kterou drží pohromadě jediné strach a nenasytnost. Navenek tam obvykle panují uhlazené způsoby. Být hrubý k nadřízeným by se rovnalo sebevraždě; být hrubý k sobě rovným by je mohlo varovat dříve, než dokončíte své úklady proti nim. Vždyť heslem celé organizace je „všichni proti všem". Každý přeje ostatním jen ostudu, degradaci a zkázu; všichni jsou experty na důvěrná hlášení, předstíraná spojenectví a rány dýkou do zad. A to všechno zakrývá tenká skořápka zdvořilosti, výrazů hluboké úcty a uznání neocenitelných zásluh jejich spolupracovníků. Tato skořápka se čas od času prorazí a vřelá láva nenávisti se vylije na povrch.

Tento symbol mi také umožnil zbavit se té absurdní představy, že by snad ďáblové nesobecky usilovali o cosi jménem Zlo (zlo s velkým Z). O takové nudné chiméry moji

ďáblové vůbec nemají zájem. Zlí andělé jsou (stejně jako zlí lidé) dokonale praktičtí. Mají k tomu dva motivy. Prvním z nich je strach před trestem. Stejně jako v totalitních režimech existují tábory určené k mučení, tak i moje Peklo obsahuje ještě hlubší Pekla: „nápravná zařízení". -Jejich druhým motivem je jakýsi hlad. Představuji si, že ďáblové dokážou v duchovním smyslu sežrat sebe navzájem - a nás také. Dokonce i na lidech bývá vidět ta nezřízená touha ovládnout (téměř spolknout) svého bližního - aby se tak celý jeho duchovní a citový život stal jen rozšířením jejich vlastního života; aby svou nenávist, zlobu a egoismus ukájeli i jeho prostřednictvím. Nepatrné zásoby vášní té oběti je ovšem třeba odstranit, aby udělaly místo našim vlastním. A pokud se ta oběť brání, je to od ní velice sobecké.

Na Zemi se tato touha často nazývá „láska". Představuji si, že v Pekle ji pociťují jako hlad. Ale tam je to hlad mnohem mučivější a lze ho lépe ukojit. Myslím si, že tam silnější duch (asi tam nejsou těla, která by přitom překážela) dokáže skutečně a jednou provždy do sebe vsát toho slabšího - a neustále se živit jeho znásilněnou osobností. Myslím, že právě proto ďáblové touží po lidských duších a po duších ostatních ďáblů. A také proto Satan touží po všech svých vlastních následovnících, po všech synech Evy a po všech nebeských zástupech. Sní o tom, že jednoho dne budou všichni uvnitř něho a že každý, kdo říká „já", to dokáže říci jen skrze něho. Domnívám se, že jen takto, jako parodii nažraného pavouka, si on dokáže představit tu nezměrnou štědrost, s níž Bůh mění své nástroje ve své služebníky a ty zase ve své syny - aby se s ním nakonec mohli znovu spojit v té dokonalé svobodě lásky přinášené z výšin těch naprostých individualit, k nimž je Bůh vysvobodil.

Ale - stejně jako v té Grimmově pohádce - *to se mi jen zdálo;* je to všechno jen mýtus a symbol. Právě proto se čtenáři *Rad zkušeného ďábla* nemusí zabývat otázkou, jaký je můj názor na ďábly - i když je třeba jim odpovědět, pokud se na to zeptají. Pro ty, kdo se na ně dívají stejně jako já, budou moji ďáblové symboly konkrétní skutečnosti; pro ostatní budou ztělesněním abstraktních pojmů a kniha se pro ně stane alegorií. Ale na tom, jak se tato kniha čte, příliš *nezáleží;* vždyť jejím účelem není spekulovat o životě ďáblů, ale podívat se na lidský život z nového úhlu.

Bylo mi řečeno, že v této oblasti nejsem první a že v 17. století už knihu ďáblových dopisů někdo napsal. Tu knihu jsem nečetl; myslím, že měla hlavně politické zaměření. Ale rád uznávám, že za mnoho vděčím knize Stephena McKenny *„Zpovědí Leny, která všechno myslela jen dobře".* Možná, že ta souvislost není zřejmá, ale i tam se dobro vydává za zlo a naopak. I tam působí legračně řeči někoho, kdo smysl pro legraci vůbec nemá. Myslím, že moje představa duchovního kanibalismu je trochu poplatná těm hrozným scénám „pohlcování" v málo známé *Cesti k Antům* od Davida Lindsaye. Jména mých ďáblů vyvolala velkou zvědavost a objevilo se mnoho pokusů o vysvětlení - všechny nesprávné. Ve skutečnosti jsem se jen snažil, aby jejich zvuková podoba byla vysoce nepříjemná (i zde jsem možná zavázán Lindsayovi). A jakmile jsem to jméno jednou utvořil, mohu (stejným právem jako každý jiný) jen přemýšlet o zvukových asociacích, které vyvolávají ten nepříjemný efekt. Představuji si, že v anglickém jménu mého hrdiny Zmarchroba hrají určitou roli slova *lakomec, šroub, mučící nástroj, tasemnice a byrokracie.* Do anglického jména ďábla Mrchodlaka se zase nějak mohl

dostat význam slov *hulvát, sladké kecy, fušovat* a *chrchel.*

Někteří lidé mi složili nezaslouženou poklonu, když si mysleli, že *Rady zkušeného ďábla* jsou plodem dlouholetého studia morální a asketické teologie. Nenapadlo je, že existuje ještě jeden stejně spolehlivý (i když ne tak úctyhodný) způsob, jak se poučit o pokušení: „Mé srdce" - žádné jiné nepotřebuji - „mi ukazuje špatnost hříšníků."

Lidé mě často žádali nebo mi radili, abych k původním *Radám* napsal pokračování, ale po mnoho let se mi do toho vůbec nechtělo. Přestože se mi nic nepsalo snadněji, nikdy jsem nepsal s menším požitkem. Bezpochyby to šlo tak snadno proto, že ten nápad s ďáblovými dopisy (jakmile jsem na něj jednou přišel) se pak sám spontánně rozvíjel - stejně jako Swiftovi velcí a malí lidé, lékařská a etická filozofie země *Erewhon*[2] nebo Ansteyho[3] *Garuda Stone.* Nechat tomu volný průběh, zaplnilo by to tisíc stránek. Ale i když bylo snaďné deformovat svoje myšlení do ďábelského postoje, nebyla to zábava - nebo aspoň ne nadlouho; ta námaha působila jakési duchovní křeče. Když jsem promlouval Zmarchrobovými ústy, mé představy byly plné prachu, hrubého písku, žízně a svěděni. Bylo třeba vyhnout se každému náznaku krásy, svěžesti a geniality. Málem mě to udusilo ještě před koncem. Kdybych psal déle, udusilo by to moje čtenáře.

Navíc jsem byl proti této své knize zaujat i proto, že není taková, jakou by nedokázal napsat žádný člověk. V ideálním případě by Zmarchrobovy rady Tasemníkovi měly vyvážit archandělovy rady strážnému andělovi pacienta. Bez nich je zobrazení lidského života nevyvážené. Ale kdo by je tam dokázal doplnit? Dokonce i kdyby se nějaký člověk (a musel by být mnohem lepší, než jsem já) dokázal povznést do patřičných duchovních výšin, jakého „vhodného stylu" by mohl použít? Vždyť ten styl by musel být součástí obsahu. Pouhá rada by nestačila; z každé věty by musela vonět Nebesa. A i kdybyste dnes dokázali psát stejnou prózu, jako psal Traherne[4], nesměli byste; vždyť zákon „funkcionalismu" brání literatuře v polovině jejích funkcí. (Každý ideální styl v podstatě nařizuje nejen to, jak bychom měli věci říkat, ale i to, co smíme říkat.)

Později, když léta ubíhala a vzpomínka na dusivou zkušenost ze psaní *Rad* vybledla, začaly mě občas napadat některé úvahy, které (jak se mi zdálo) si žádaly zmarchrobovského zpracování. Byl jsem pevně rozhodnut, že žádnou *Radu* už nikdy nenapíšu. Ale v mysli se mi objevovala nejasná představa jakési „přednášky" nebo projevu - občas jsem na ni zapomínal, pak zase vzpomněl, ale nikdy jsem nic nenapsal. Pak ale přišla nabídka ze *Saturday Evening Post* - a ta uvedla věci do pohybu[5].

C. S. Lewis Magdaleně College Cambridge 18. května 1960

Pozn. překl.:

[1] John Ruskin (1819 - 1900), anglický umělecký kritik.

[2] *Erewhon* - satirický román Samuela Butlera (1835 - 1902). Odehrává se v zemi, kde vládne pokrytectví, kompromisy a morální tupost.

[3] Thomas Anstey Guthrie (1856-1934), autor mnohá satirických spisů a dialogů.

* Thomas Traherne (1636—1674), anglický náboženský básník. [5] Tato poznámka se týká eseje *Přípitek zkušeného Jáhla*

(Screwtape Proposes a Toast), v němž se C. S. Lewis zabývá vztahem demokracie a vzdělání.

„Pokud ďábel neustoupí před citáty z Písma sv., lze ho nejlépe zahnat výsměchem a pohrdáním, protože on posměch nesnáší."

Luther

ÚVOD

Nebudu čtenářům vysvětlovat, jak jsem získal ty dopisy, které teď mají před sebou.

Ve vztahu k ďáblům se lidé mohou dopustit dvou stejně závažných chyb. První z nich by bylo nevěřit v jejich existenci. Druhou chybou je v ně věřit a současně mít o ně přílišný a nezdravý zájem. Ďáblové sami mají z obou těchto chyb stejně velkou radost a vítají mezi sebou stejně nadšeně materialistu i čarodějníka. - Způsob, jakým jsem tuto knihu napsal, dokáže zvládnout každý; stačí si osvojit jeden trik. Ale lidé naklonění ke zlému nebo nadměrně vzrušiví, kteří by toho mohli zneužít, ať se to ode mne neučí.

čtenáři by neměli zapomenout, že ďábel je lhář. Neměli by si myslet, že všechno, co Zmarchrob říká, je pravda - dokonce ani z jeho vlastního hlediska. Nepokusil jsem se zjistit totožnost žádné lidské postavy, o které se zde píše, ale je velice nepravděpodobné, že by např. portrét otce Špičáka nebo pacientovy matky byl úplně přesný. Přání je otcem myšlenky na Zemi i v Pekle.

Nakonec dodávám, že jsem se nesnažil odhalit časové pořadí dopisů. Zdá se, že 17. kapitola byla napsána ještě před zavedením přídělového systému potravin. Jinak asi ďábelská metoda datování nemá žádnou spojitost s pozemským časem a nesnažil jsem se ji reprodukovat. Válka v Evropě zřejmě Zmarchroba zajímala jen do té míry, pokud ovlivňovala stav duše jedné lidské bytosti.

C. S. Lewis
Magdaleně College
Cambridge
5. července 1941

„Ďábel ... ten pyšný duch ... nesnese, aby se mu někdo posmíval."

sv. Thomas More

1. KAPITOLA

Můj drahý Tasemníku,

uvažoval jsem o Tvém návrhu, jak hodláš vést svého pacienta v četbě a zajišťovat, aby se často scházel se svým materialistickým přítelem. Ale nejsi trochu naivní? *Vždyt Ty si snad myslíš, že ho z Nepřítelova sevření dostaneš pomocí* argumentů! *To možná platilo před několika sty lety. Tehdy ještě lidé dobře vedeli, kdy něco bylo dokázáno a kdy ne; a pokud to dokázáno bylo, také tomu věřili. Tehdy ještě spojovali myšlení s činností a byli ochotni změnit svůj životní styl, pokud k tomu došli rozumovou úvahou. Ale to už jsme z velké části dokázali změnit - s pomocí časopisů a jiných podobných zbraní. Tvůj člověk je už od dětství zvyklý na to, ze se mu v hlavě točí současně tucet navzájem si odporujících životních filozofií. Má jednotlivá učení nehledí jako na zásadně „pravdivá" nebo „lživá", ale jako na „akademická", „praktická", „zastaralá", „současná", „všeobecně uznávaná" nebo „nemilosrdná". V tom, abys ho udržel vně církve, Ti nejlépe pomohou fráze, ne argumenty. Neztrácej čas tím, že by ses ho snažil přesvědčit, Že materialismus je* pravdivý! *Ať si myslí, že je silný, věcný nebo odvážný, že je to filosofie budoucnosti. Takové věci ho přece zajímají!*

S argumentem je ta potíž, Že přenáší celý zápas na Nepřítelovu půdu. I On dokáže argumentovat, ale v tom praktickém přesvědčování, o které mi tedjde, za Naším Otcem v Hlubinách značně zaostává už po celá staletí. Tím, že svého pacienta přesvědčuješ, probouzíš jeho rozum, a když se rozum probudí, nevíš, jak to skončí. Přestože se některé myšlenkové pochody dají překroutit v náš prospěch, podporoval bys tím ve snem pacientovi velmi nebezpečný zvyk - zajímal by se o všeobecně platné problémy a nevěnoval by pozornost řetězci bezprostředních smyslových zážitků. Postarej se o to, aby ho právě ony zajímaly nejvíce. Musí pro něho znamenat „skutečný život" - a on se přitom nesmí ptát, co si pod tím pojmem „skutečný" vlastně představuje.

Nezapomeň, že on na rozdíl od Tebe není pouhý duch. Protože jsi nikdy nebyl člověkem (ach, jakou v tom má náš Nepřítel odpornou výhodu!), neuvědomuješ si, jak je zatracuje tlak obyčejných věcí. Míval jsem jednoho pacienta, spolehlivého ateistu, který chodíval studovat do Britského muzea. Jednou jsem si všiml, že v myšlenkách zamířil nesprávným směrem, a Nepřítel mu samozřejmé hned stál po boku. V duchu jsem už viděl, jak se mých dvacet let práce začíná hroutit. Kdybych ztratil hlavu a snažil se hájit pomocí argumentů, prohrál bych. Ale takový hlupák jsem nebyl. Já jsem zaútočil na tu část svého

člověka, kterou jsem ovládal nejlépe, a navrhl jsem mu, že je právě čas jít na oběd. Nepřítel pravděpodobné učinil protinávrh (víš přece, že nikdy pořádné *neslyšíme, co On jim říká?), že tato záležitost je důležitějšími oběd. Aspoň si myslím, že On řekl praví tohle. Já na to: „Přesné tak. Dokonce je to příliš důležité, mí. aby to šlo zvládnout těsně před obědem", a pacient znační okřál; a když jsem dodal: „Bude lepší se do toho pustit s odpočatou hlavou až po obědě", už byl na cestě ke dveřím. Jakmile se octl na ulici, byla bitva vyhraná. Ukázal jsem mu kamelota s poledními novinami a autobus číslo 73, který*

jel právě kolem, a ještě než sešel ze schodů, byl pevně přesvědčen, že i když člověka napadají různé hlouposti, když tak sedí sám u svých knih, přesto pořádná dávka „skutečného života" (čímž myslel autobus a kamelota) stačí k tomu, aby si uvědomil, že „něco takového" přece nemůže být pravda! Věděl, že se mu podařilo uniknout jen o vlásek, a v pozdějších letech rád mluvíval o „tom nevýslovném smyslu pro skutečnost, který je naší poslední ochranou před úchylkami čistě logického myšlení". Teď už je v bezpečí v domě Našeho Otce.

Už to chápeš? Díky vývoji, který jsme zahájili před několika sty lety, oni už téměř nedokážou věřit něčemu nezvyklému, když vidí věci důvěrně známé. Stále mu zdůrazňuj, jak je všechno všední. *A hlavně se nesnaž chránit ho před křesťanstvím pomocí vědy (tím myslím skutečné vědy). Mohl bys ho tím přivést k úvahám o nehmatných a neviditelných skutečnostech. Mezi současnými fyziky takhle došlo k několika politováníhodným událostem. - Pokud se už chce plést do vědy, drž ho u ekonomie a sociologie; dej pozor, aby neunikl Z toho neocenitelného „skutečného života". Úplně nejlepší by bylo, kdyby se nijak nevzdělával, ale přitom si myslel, že všemu rozumí a že všechno, co náhodou pochytil při rozhovoru nebo čtení, je „výsledkem moderního bádání". Pamatuj, že jsi tam proto, abys ho mátl; podle řečí některých z vás - mladých ďáblů - to vypadá, jako byste chtěli lidi* vzdělávat!

Líbá Tě Tvůj strýc Zmarchrob

2. KAPITOLA

Můj drahý Tasemníku,

s velkou nelibostí se dovídám, že Tvůj pacient se stal křesťanem. Nedělej si naději, že bys unikl příslušným trestům; vždy i ve svých lepších okamžicích by sis to snad ani nepřál. Teď ale musíme udělat všechno, co je v našich silách. Nemusíme zoufat; stovky podobných dospělých konvertitů jsme dokázali po krátkém pobytu v táboře Nepřítele znovu získat a teď jsou tady u nás. Všechny pacientovy duševní i tělesné zvyky jsou ještě na naší straně.

Jedním z našich velkých spojenců teď je církev sama. Aby nedošlo k nedorozumění: tím nemyslím Církev, jak ji vidíme rozepjatou celým časem a prostorem, zakořeněnou ve věcnosti a strašnou jako armáda s vlajícími prapory. Přiznávám, že to je pohled, který nedělá dobře ani našim nejtroufalejším pokušitelům. Ale něco takového lidé naštěstí vůbec nevnímají. Tvůj pacient vidí jen napolo dokončenou novogotickou budovu na nové stavební parcele. Když zajde dovnitř, uvidí místního zelináře, jak k němu chvátá s úlisným výrazem ve tváři, aby mu podal jakousi ohmatanou knížečku liturgie, které ani jeden ani druhý nerozumí, a k tomu ještě nějaký potrhaný zpěvníček pobožných písní, většinou špatných a velice drobně vytištěných. Když si sedne do lavice a rozhlédne se kolem sebe, uvidí přesně ty své sousedy, kterým se dosud vyhýbal. Na ty sousedy musíš klást velký důraz. A{ jeho mysl stále přelétá mezi výrazy, jako je „ Tělo Kristovo", a mezi skutečnými tvářemi v nejbližší lavici. Samozřejmě, ze skoro nezáleží na tom, jací lidé tam sedí; někteří z nich mohou být i velkými bojovníky na straně Nepřítele. Tvůj pacient - díky Našemu Otci v Hlubinách - je přece hlupák. Pokud některý z jeho sousedů zpívá falešně, vržou mu boty, má dvojitou bradu nebo výstřední šaty, Tvůj pacient snadno uvěří, že i to jejich náboženství musí být nějak směšné. Víš, v tomto stadiu má o křesťanech představu zdánlivě duchovní, ale ve skutečnosti z velké části jen pitoreskní. Mysl má plnou tág, sandálů, zbroje a bosých nohou; i to, že lidé v kostele mají moderní šaty, mu působí potíže, i když ovšem jen mimovolné. Nedovol, aby si to někdy jasně uvědomil; Ať se nikdy sám sebe nezeptá, jak šije vlastně představoval. Když teď jeho mysl dokážeš udržet zamlženou, budeš se moci celou věčnost bavit tím, že mu budeš všechno vyjasňovat tím zvláštním způsobem, který je možný jen v Pekle.

A pak usilovně pracuj na zklamání nebo antiklimaxu, který pacient určitě pocítí během několika prvních týdnů v církvi. Nepřítel dovoluje, aby k takovému zklamání docházelo na prahu každé lidské snahy - třeba tehdy, když chlapec,

kterého ve škole nadchly Příběhy z Odyssey, *se začne učit řecky, nebo když se milenci vezmou a začínají se učit společně lit. V každé oblasti života to vyznačuje přechod od zasněné touhy k náročné činnosti. Nepřítel toto riziko podstupuje proto, že má zvláštní sen, jak přemění všechny ty odporné lidské červy v to, čemu on říká „moji milující svobodní služebníci" - užívá slova „synové" - , a touto nenapravitelnou láskou a nepřirozeným spojením s těmi dvounohými živočichy zneuctívá celý duchovní svit. On*

touží po jejich svobodě, a k těm cílům, které před ně klade, je nechce donést sám za pomoci jejich zvyků a náklonností; nechává je, „aby to dokázali sami". A v tom je naše příležitost - ale nezapomeň, že i naše riziko. Pokud toto počáteční období vyprahlosti úspěšně překonají, budou později mnohem méně závislí na citech a bude tedy mnohem obtížnější je svádět.

To, co jsem zatím napsal, bylo založeno na předpokladu, že lidé v sousední lavici mu nedávají žádný rozumový *důvod k pohrdání. Samozřejmě, že pokud on takový důvod má-pokud ví, že ta ženská se směšným kloboukem na hlavě hraje fanaticky ráda bridž, nebo že ten člověk, kterému vržou boty, je lakomec a lichvář-,podstatně Ti to usnadní úlohu. Pak bude stačit, abys ho nenechal pomyslet toto: „Pokud já, který jsem takový, jaký jsem, se mohu v určitém smyslu považovat za křesťana, proč by měly různé neřesti těchto lidí dokazovat, Že jejich náboženství je jen přetvářkou a konvencí?" Asi se zeptáš, zda takové myšlence vůbec dokážeš zabránit. Ano, Tasemníku, jde to! Zacházej s ním opatrně a ani ho to nenapadne. U Nepřítele je ještě příliš krátkou dobu na to, aby byl skutečně pokorný. Všechno, co říká o své hříšnosti, i když se modlí, jsou jenom fráze. Ve skutečnosti si pořád myslí, že když ke svému obrácení dal souhlas, má teď v Nepřítelových účetních knihách skvělou bilanci. Myslí si, že když teď chodí do kostela společně s těmi „křupany", nezajímavými sousedy, dává najevo velikou pokoru a blahosklonnou. Ať Ti v tomto duševním stavu vydrží co nejdéle!*

Líbá Tě Tvůj strýc Zmarchrob

3. KAPITOLA

Můj drahý Tasemníku,

velice ml těší to, co píšeš o vztahu svého pacienta k jeho matce. Své výhody však musíš důkladné využít. Nepřítel bude pracovat od jádra smírem ven; postupně ovládne další a další oblasti pacientova chování a každým okamžikem už může ovlivnit jeho chování k mamince. Ty se tam musíš dostat dříve než On. Bud ve stálém kontaktu s kolegou Chlípounem, který má matku na starosti, a společně v jejich domácnosti vybudujte pevně zakořeněný zvyk vzájemného znechucení a každodenního popichování. K tomu se Ti budou hodit tyto metody:

1. Obracej pacientovu pozornost na jeho vnitřní život. On si myslí, že jeho konverze je jeho vnitřní *záležitostí, a zabývá se zvláště stavy své mysli - nebo spíše jejich zcenzurovanou verzí. Nedovol mu, aby si všímal ještě ničeho jiného. Véd ho k tomu, aby zanedbával své nejzákladnější povinnosti, a nasměruj ho k povinnostem nejpokročilejším a duchovním. Posiluj v něm tu nejužitečnější lidskou vlastnost: Ať cítí, odpor k prostým faktům a vyhýbá se jim. Přived ho do stavu, kdy dokáže celou hodinu zpytovat své svědomí - a přitom o sobě nezjistí nic z toho, co je jasné každému, kdo s ním kdy žil v jednom domě nebo pracoval ve stejné místnosti.*

2. Asi nedokážeš zabránit tomu, aby se modlil za svou matku, ale máme prostředky, jak jeho modlitby zneškodnit. Postarej se o to, aby byly vždy „duchovní"; aby mu záleželo na stavu její duše, ale ne na jejím revmatismu. Přinese to dvě výhody:

- Za prvé: Bude upírat svou pozornost na to, co považuje za její hříchy; a za ně bude považovat (pokud ho správně povedeš) všechno, co mu je nepohodlné, nebo co ho zlobí. Tím můžeš jitřit jeho každodenní rány, i když bude na kolenou; není to nic těžkého a užiješ si přitom spoustu zábavy.

- Za druhé: Jeho představy o matčině duši budou velmi nepřesné a často chybné; bude se tedy (do jisté míry) modlit za neskutečnou osobu. Tvým úkolem bude co nejvíce odlišit tuto neskutečnou osobu od skutečné matky - té staré paní, která má jazyk jako břitvu. Snaž se, aby se, ke své matce při snídani choval tak, jako by se krátce předtím nemodlil za ni, ale za úplně imaginární osobu. Sám jsem míval své pacienty tak v hrsti, že dokázali v jediném okamžiku přejít od vášnivé modlitby za „duši" manželky nebo syna k tomu, že skutečnou ženu nebo syna ztloukli nebo urazili bez jediné výčitky svědomí.

3. Když, spolu dva lidé žijí dlouhou dobu, často se stává, že určité zabarvení hlasu nebo výraz obličeje jednoho z. nich začne toho druhého téměř nesnesitelné dráždit. Na to se zaměř. Ať si Tvůj pacient plné uvědomuje, jak jeho matka zvedá obočí, což mu leze na nervy už od malička, a Ať přemýšlí o tom, jak to nenávidí. Ať si myslí, že jeho matka ví, jak ho to zlobí, a že to dělá, jen aby ho zlobila - pokud se ve své práci vyznáš, nenapadne ho, jak je to nepravděpodobné. Také ho ovšem nikdy nesmi napadnout, že by jeho vlastní

odstíny hlasu nebo pohledy mohly zlobit ji. Bude to snadné; vždyť on sám sebe nevidí ani neslyší.

4. Civilizovaní lidé obvykle dávají najevo své domácí neshody tím, že řeknou véd, které by na papíře vypadaly úplné nevinně (slova, urážlivá nejsou), ale zato takovým hlasem nebo v takovou chvíli, že působí skoro jako facka. Máte-li tuto hru udržovat na patřičné výši, Ty a Chlípoun musíte zařídit, aby si ti dva hlupáci vytvořili jakýsi dvojí metr. A(Tvůj pacient chce, aby všechno, co řekne on sám, brala jeho matka v normálním významu, a zároveň on musí všechno, co matka řekne jemu, posuzovat co nejcitlivěji z hlediska odstínu hlasu, souvislosti a předpokládaného úmyslu. Totéž by mělo platit i o ní. Pak budou oba moci od každé hádky odejít přesvědčeni (nebo aspoň skoro přesvědčeni), že jsou zcda bez viny. Však to znáš: „Prostě se jí ptám, kdy bude večeře, a ona na mě hned vyletí." Jakmile to v nich zakořeníš, budou v rozkošné situaci: řeknou něco právě proto, aby druhého urazili, a přitom se budou zlobit, Že ten druhý se kvůli tomu uráží.

A ještě něco: napiš mi něco o matčině náboženském stavu, žárlí vůbec na nový faktor v životě svého syna? Zlobí ji, že na to přišel tak pozdě a prostřednictvím cizích lidí, i když - jak si ona myslí -muk tomu dala dostatek příležitosti už v dětství? Myslí si, že on s tím „zbytečné moc nadělá" nebo Že k tomu přichází příliš snadno? Vzpomeň si na toho staršího bratra v Nepřítelově příběhu!

Líbá Tě Tvůj strýc Zmarchrob

4. KAPITOLA

Můj drahý Tasemníku,

podle Tvých naivních nápadů, kterés mi napsal ve svém posledním dopise, vidím, zeje nejvyšší čas, abych Tě důkladně poučil o tom bolestném námětu - modlitbě. A tu svou poznámku, že má rada, která se týkala jeho modliteb za matku, „byla velice nešťastná" - tu sis mohl odpustit. Něco takového by nemel psát synovec svému strýci, ani mladý pokušitel prvnímu náměstkovi odboru. Také to prozradilo, fy se snažíš zbavit odpovědnosti; musíš se naučit za své chyby platit sám.

Úplně nejlepší by bylo, kdyby se pacient vůbec modlit nechtěl. Pokud to je dospělý člověk, který s tejně jako Tvůj pacient přešel do tábora Nepřítele teprve nedávno, nejlépe toho dosáhneš, když mu připomeneš (nebo způsobíš, aby si myslel, že si pamatuje), jak své modlitby v dětství jen bezmyšlenkovitě odříkával. Pak se snaž ho přesvědčit, aby se zaměřil na něco úplně živelného, niterného, neformálního a bez pravidel. Pro začátečníka to bude znamenat, Že se bude snažit v sobě dosáhnout jakési zbožné nálady, *se kterou nemá skutečné soustředění vůle a rozum nic společného. Jeden z jejich básníků (Coleridge) napsal, že se nemodlil „pohybem rtů a ohnutými koleny", ale že pouze „připravil svého ducha k lásce" a oddal se „pocitu prosebné modlitby". To je přesně ten druh modlitby, který se nám hodí - navenek totiž vypadá podobně jako vnitřní modlitba, jak ji praktikují ti, kdo ve službách Nepřítele značně pokročili, a chytré a líné pacienty tak lze dost dlouho klamat. Přinejmenším je můžeš přesvědčit, že poloha jejich těla nemá na modlitbu vliv. Stále totiž zapomínají, že jsou zvířata a že všechno, co dělají jejich těla, ovlivňuje jejich duše. Je legrační, že smrtelníci si nás vždycky představují, jako bychom jim do hlav něco vkládali, ale my naopak dokážeme nejvíce, když tam něco neupustíme.*

Pokud tato metoda selže, zkus ho zmást alespoň takto: Kdykoli se lidé obracejí k samotnému Nepříteli, jsme poraženi, ale v tom se jim dá zabránit. Nejjednodušší je obrátit jejich zrak od Něho k nim samotným. Ať sleduji svou mysl ať se v ní snaží vyvolat silou své vůle nějaké pocity. Pokud Ho chtěli prosit o lásku k bližním, Ať se místo toho snaží vytvářet lidumilné pocity sami k sobě, a ať si to neuvědomí. Pokud chtěli prosit o statečnost, a(se ve skutečnosti snaží mít pocit, že jsou stateční. Když říkají, že se chtějí modlit za odpuštění, ať se snaží mít pocit, že jim je odpuštěno. Nauč je posuzovat hodnotu každé modlitby podle toho, jak úspěšně v nich vyvolá žádaný pocit; nesmí je napadnout, jak často závisí úspěch nebo neúspěch na tom, zda se v tu chvíli cítí dobře nebo Spatně, jsou-li odpočatí nebo unavení.

Ale Nepřítel přitom nebude zahálet. Kdykoli se někdo modlí, hrozí nebezpečí Jeho okamžité reakce. On cynicky ignoruje důstojnost svého vysokého úřadu (a důstojnost nás, čistokrevných duchů), a ty lidské živočichy, kteří jsou na kolenou, zcela bezostyšně zahrnuje poznáním Sebe samého. Ale pokud On zmaří Tvůj první pokus o jejich zmatení, máme i rafinovanější zbraň. Lidé Ho od počátku nevnímají přímo (na rozdíl od nás, kteří se tomu naneštěstí nemůžeme vyhnout). Nikdy nepoznali ten strašný jas, tu bodavou a

palčivou záři, která je základem trvalé bolesti v našem životě. Podíváš-li se do pacientovy mysli během modlitby, nic takového *tam nenajdeš. Pokud prozkoumáš ten předmět, kterému on věnuje pozornost, zjistíš, zeje to směsice mnoha různých směšných prvků. Budou tam představy odvozené z obrazů Nepřítele z doby té nedůstojné epizody známé pod jménem Vtělení; uvidíš tam ještě neurčitější (asi dost primitivní a dětské) představy spojené s druhými dvěma Osobami. Dokonce i část jeho vlastní úcty (a průvodních tělesných pocitů) bude zhmotněna a připsána uctívanému předmětu. Znal jsem případy, že to, co pacient nazýval svým „Bohem", bylo skutečně někde* umístěno: *v koutě ložnice (nahoře u stropu a trochu doleva), v jeho vlastní hlavě nebo v kříži visícím na zdi. Ale ať je podstata tohoto vytvořeného předmětu jakákoli, on se vždycky musí modlit k němu - k tomu předmětu, který si utvořil on sám; ne k Osobě, která stvořila jeho. Dokonce ho můžeš pobízet, aby tento svůj výtvor opravoval a vylepšoval a aby na něj při modlitbě stále myslel. Pokud to někdy dokáže rozlišit a při modlitbě se vědomě obrátí „ne k Tobě, jak si Tě představuji já, ale k Tobě, jak Ty znáš sám Sebe", dostaneme se do zoufalé situace. Jestliže on zavrhne všechny své myšlenky a obrazy, nebo alespoň plně uzná jejich subjektivní podstatu a spolehne se na zcela skutečnou, mimozemskou a neviditelnou Přítomnost, která je s ním v tom pokoji a kterou on sám nikdy nemůže poznat tak, jak Ona zná jeho - pak právě tehdy může dojít k něčemu nepředstavitelnému. Ale takovému naprostému obnažení lidské duše v modlitbě asi dokážeš zabránit - také proto, že ani lidé po něm netouží tolik, jak si myslí. Vždyť oni vědí, že by mohli „dostat více, než si přáli"!*

Libá Tě Tvůj Zmarchrob

5. KAPITOLA

Můj drahý Tasemníku,

trochu jsi mé zklamal. Čekal jsem podrobné hlášení o Tvé práci, ale místo něho přišel jakýsi chvalozpěv. Píšeš, fy „šílíš radostí", protože lidé v Evropě začali zase jednu válku. Velice dobré chápu, co se Ti stalo. Nešílíš; jenom ses opil. Když čtu mezi řádky Tvého (velice nevyváženého) líčení pacientovy bezesné noci, dovedu si dobře představit, cos cítil. Poprvé za celou svou kariéru jsi ochutnal to víno, které je naší odměnou za všechnu námahu - muka a chaos lidské duše - a ono Ti stouplo do hlavy. Ale já Ti to nevyčítám; vždyť přece vím, jak jsi nezkušený, zareagoval pacient na některé Tvé hrůzné obrazy budoucnosti? Přidals k nim pár působivých a sebelítostivých vzpomínek na šťastnou minulost? Chvěl se mu trochu žaludek? Zahráls mu přitom pěkné na své housle, že? No, to všechno je úplní ti pořádku. Ale pamatuj si, Tasemníku: nejdříve povinnost, potom zábava. Kdybys nijakou neukázněností nakonec o svou kořist přišel, věčně bys žíznil po tom, cos právě okusil. Ale naopak: pokud si jeho duši zajistíš tím, že budeš užívat své medicíny pohotově, vytrvale a rozvážně, pak on bude Tvůj navždycky: živý pohár, plný zoufalství, hrůzy a úžasu až po okraj, a Ty ho budeš moci přiložit ke rtům, kdykoli se Ti zachce! Nenech se tedy žádným přechodným vzrušením odvést od svého skutečného poslání - nahlodat jeho víru a zabránit mu ve ctnostech. Ve svém příštím dopise mi podrobně popiš, jak pacient reaguje na válku, abychom mohli uvážit, zda je lepší z něho udělat hurá-vlastence nebo radikálního pacifistu. Možností je mnoho. Ale prozatím Tě musím varovat: od války si moc neslibuj.

Samozřejmě, že válka je zábavná. Bezprostřední strach a lidské utrpení je pro zástupy našich těžce pracujících příslušníků zaslouženým a příjemným občerstvením. Ale jaký trvalý užitek bychom z války měli, kdybychom s její pomocí nepřivedli duše k Našemu Otci v Hlubinách? Když vidím, jak lidé trpí jen přechodně a nakonec nám uniknou, mám pocit, jako bych směl ochutnat první chod bohaté hostiny a pak musel jen přihlížet. Je to horší než nemít vůbec nic. Nepřítel nás (v souladu se svými barbarskými metodami boje) nechává zhlédnout krátké utrpení svých oblíbenců jen proto, aby nás mučil a trápil a aby se posmíval našemu neustálému hladu, který v této fázi velkého střetnutí jeho blokáda nepochybně vyvolává. Raději tedy uvažujme spíše o tom, jak války v Evropě využít, než jak Z ní mít požitek.

Válka totiž v sobě skrývá určité tendence, které nám v žádném případě neprospívají. Samozřejmě můžeme doufat, že dojde k mnoha krutostem a nestoudnostem; pokud si ale nedáme pozor, uvidíme, jak se tisíce lidí obracejí v tomto utrpení k Nepříteli - a desetitisíce těch, kdo tak daleko nedospěli, odvrátí svou pozornost od sebe k tím hodnotám a záležitostem, které povalují za důležitější, než jsou oni sami. Já vím, že Nepřítel mnoho z těch záležitostí odsuzuje, ale právě v tom On bojuje tak nečestně. Často ukořistí lidi, kteří obětovali své Životy za věci, které On povazuje za špatné, a vysvětluje to absurdním sofismatem, že to prý ti lidé povahovali za správné a že se tedy řídili tím nejlepším, co znali. - A také považ, k jakým nežádoucím úmrtím ve válce dochází. Lidé

bývají zabiti tam, kde to čekají, a patří-li do tábora Nepřítele, bývají na smrt i připraveni. Oč by pro nás bylo lepší, kdyby všichni lidé umírali v drahých sanatoriích - mezi lékaři, kteří jim lžou, mezi ošetřovatelkami, které jim lžou, a mezi přáteli, kteří jim lžou, jak jsme je to naučili! Ti všichni slibují umírajícím život a podporují je v přesvědčení, že choroba omlouvá každou jejich slabost; a pokud se naši příslušníci vyznají ve svém řemesle, také se ani nezmíní o knězi, aby se nemocný nedozvěděl, jak je na tom doopravdy. A jak je pro nás zhoubné to neustálé vědomí smrti, které válka přináší! Jedna z našich nejúčinnějších zbraní - spokojená poživačnost - pak ztrácí svou účinnost. Ve válce si dokonce ani člověk nemůže myslet, že bude žít věčně.

Já vím, že Oprudník a spol. viděli ve válkách velkou příležitost k útokům na víru, ale myslím, £e to trochu přehnali. Nepřítel svým lidským stoupencům jasné řekl, že utrpení je důležitou částí toho, co nazývá Vykoupením; pokud tedy víru vyvrátila válka nebo mor, pak taková víra ani nemohla stát za tu námahu. Tím myslím to dlouhodobé utrpení, které válka přináší. Samozřejmě je možné zmocnit se člověka ve chvíli hrůzy, smrti blízké osoby nebo fyzické bolesti, kdy mu rozum právě neslouží- Ale zjistil jsem, že pokud se člověk obrátí k hlavnímu stanu Nepřítele, dokonce ani tehdy téměř nikdy nezůstane bez pomoci.

Líbá Tě Tvůj strýc Zmarchrob

6. KAPITOLA

Můj drahý Tasemníku,

mám radost, že Tvůj pacient je tak mladý a má takové zaměstnání, fy na vojnu mule být odveden, ale také nemusí. Pro nás je důležité, aby stále žil ve veliké nejistotě - aby mel hlavu plnou vzájemně se vylučujících představ o budoucnosti a každá z nich v nim, probouzela naději nebo strach. Napětí a úzkost jsou nepřekonatelné v tom, jak dovedou zabarikádovat lidský rozum před Nepřítelem. Nepřítel chce, aby lidem záleželo na tom, co dělají; my je musíme přimět k úvahám o tom, co se s nimi stane.

Tvůj pacient už jistě pochytil to, že se má trpělivě podrobit vůli Nepřítele. Nepřítel tím myslí především to, že on má trpělivě přijmout to trápení, které ho už skutečně potkalo - to nynější napětí a strach. Právě na ně *má říci: „Bud vůle Tvá", a svůj vezdejší chléb dostane pro svůj každodenní úkol, aby právě* toto *snášel. Ty se postarej o to, aby pacient za svůj kříž nepovažoval svůj nynější strach, ale právě ty věci, kterých se bojí. Má ně Ať se dívá jako na svůj kříž a Ať si neuvědomí, že všechny se mu přihodit nemohou, a proto se vzájemně vylučují. Ať se předem snaží být silný a trpělivý vůči všem těmto věcem. Doopravdy se poddat dvanácti různým a vymyšleným osudům je totiž téměř nemožné a Nepřítel nijak zvlášť nepomáhá těm, kdo se o to snaží – Podstatně jednodušší je poddat se tomu skutečnému a právě probíhajícímu utrpení, a to dokonce i tehdy, je-li tímto utrpením strach; pak Nepřítel obvykle pomáhá.*

Zde se projevuje důležitý duchovní zákon. Už jsem Ti vysvětlil, že pacientovy modlitby oslabíš, když jeho pozornost odvrátíš od Nepřítele k jeho vlastním pocitům týkajícím se Nepřítele. A naopak: pacient snáze přemůže svůj strach, odvrátí-li svou mysl od toho, čeho se obává, ke strachu samotnému, který pociťuje jako přítomný a nežádoucí stav své mysli. Pokud považuje strach za svůj kříž, nevyhnutelně ho bude považovat za stav duše. Dá se tedy vyslovit toto obecné pravidlo: Při každé duševní činnosti, která prospívá nám, pobízej pacienta, aby nemyslel na sebe a soustředil se na předmět svého myšlení; při duševních činnostech, které nahrávají Nepříteli, by se měl soustředit sám na sebe. Ať urážka nebo ženské tělo tak upoutá jeho pozornost, že si neuvědomí: „Právě začínám pociťovat Hněv (nebo Žádostivost) ". A naopak: Ať se tolik věnuje úvahám typu „Cítím, že jsem stále zbožnější (nebo laskavější)", že mu přestane záležet na našem Nepříteli i na bližních.

Co se týká pacientova obecnějšího vztahu k válce, raději se příliš nespoléhej na ty pocity nenávisti, o nichž, lidé tak rádi diskutují v křesťanských protikřesťanských časopisech. Když Tvůj člověk trpí, můžeš ho pobídnout, aby se odreagoval pomstychtivostí k německým vůdcům. To je v pořádku. Ale to bývá jen jakási divadelní nebo mýtická nenávist namířená proti vymyšleným cílům. On se s nimi ve skutečnosti nikdy nesetkal; jsou to jen figuríny, které si v mysli vytvořil podle toho, co četl v novinách. Taková abstraktní nenávist nás často velice zklame - a praví Angličané jsou v tomto směru snad největší zbabělci na světí. Jsou to žabaři, kteří hulákají, že pro jejich nepřátele není

Žádné mučení dost strašné, a pak dají čaj a cigarety prvnímu raněnému německému pilotovi, kterého najdou u svého zadního vchodu.

Ať budeš dělat cokoli, v duši Tvého pacienta bude vždycky trocha zloby i trocha dobroty. Tu zlobu musíš zaměřit na jeho nejbližší bližní, které potkává každý den, a dobrotu zase do nejvzdálenějšího okolí, na ty lidi, které nezná. Pak bude zloba zcela skutečná a dobrota téměř neskutečná. Vůbec nemá cenu v něm rozdmýchávat nenávist k Němcům, roste-li v něm zhoubný zvyk milovat svou matku, zaměstnavatele nebo člověka, kterého potká ve vlaku. Představ si svého člověka jako řadu soustředných kruhů: v nejvnitrnějším kruhu je jeho vůle, pak rozum, nakonec fantazie. Těžko můžeš doufat, že se Ti podaří ze všech kruhů vyloučit to, co načichlo Nepřítelem; musíš ale všechny ctnosti stále vytlačovat do kruhu fantazie a všechny žádoucí vlastnosti dovnitř, do kruhu vůle. Ctnosti jsou pro nás osudné, teprve-když proniknou do vůle a stanou se součástí zvyků. Tím ovšem nemyslím to, co pacient za svou vůli pokládá (když se zaťatými zuby činí rozhodnutí), ale ten skutečný střed, který Nepřítel nazývá Srdcem. Člověka nezachrání před obydlím Našeho Otce žádná ctnost, kterou si maluje ve své fantazii, kterou schvaluje jeho rozum nebo kterou dokonce do jisté míry sám miluje a obdivuje. Ve skutečnosti s ním pak je mnohem větší zábava, až se sem dostane.

Líbá 77 Tvůj strýc Zmarchrob

7. KAPITOLA

Můj drahý Tasemníku,

jak se můžeš ptát, zda je důležité, aby si pacient nebyl vědom Tvé existence? Tento problém přece za nás vyřešilo (alespoň pro tuto fázi boje) naše Hluboké Velení! Teď je naší zásadou skrývat se. Jistěže to tak nebylo vždycky. Je to těžké dilema. Pokud lidé v naši existenci nevěří, přicházíme o všechno potěšení Z přímého teroru a neuděláme z nich čarodějníky. A naopak: pokud v nás věří, nevychováme z nich materialisty a skeptiky. Alespoň prozatím. Já pevně věřím, že jednou dokážeme jejich vědu natolik citově zabarvit a mytologizovat, Že do ní fakticky pronikne víra v nás (i když pod jiným jménem), a zároveň lidská mysl zůstane uzavřena před vírou v Nepřítele. „Životní síla", uctívání sexu a některé rysy psychoanalýzy zde mohou vykonat mnoho užitečného. Máš zápas se přiblíží ke konci, jakmile vytvoříme své dokonalé dílo - čarodějníka materialistu: člověka, který neužívá, ale uctívá to, co neurčitě nazývá „silami" – a zároveň nevěří v existenci „duchů". Teď ale musíme poslouchat rozkazy. Udržovat pacienta v nevědomosti asi dokážeš. Pomůže Ti to, že podle moderních představ jsou „čerti" převážně komické postavy. Pokud pacient začne mít podezření, že existuješ, předved mu obraz někoho v červených přiléhavých kalhotách a přesvědč ho, £e když nemůže uvěřit tomu, nemůže šeřit ani ve Tvou existenci. Je to stará čítanková metoda, jak je zmást.

Slíbil jsem Ti, že uvážím, zda máme z pacienta udělat extrémního vlastence nebo extrémního pacifistu. Je třeba podporovat každý extrém - kromě extrémní oddanosti Nepříteli. Ovšemže ne vždycky, ale v této době ano. V některých dobách jsou lidé vlažní a samolibí, a pak je ještě více uspáváme. Jindy, jako třeba nyní, jsou nevyvážení a sektářští; v tom je také podporujeme. V každé malé skupině lidí spojených nějakým společným zájmem, který je ostatním lidem nepříjemný nebo lhostejný, se obvykle postupně vytváří jakýsi vzájemný obdiv. A k okolnímu světu se tato skupina lidí staví s pýchou a nenávistí, kterou pak dává najevo beze studu; jejím ručitelem je totiž ona „ Věc", která je prý neosobní. To platí dokonce i tehdy, když tato skupina původně vznikla v souladu se záměry Nepřítele. My chceme, aby církev byla malá - a to nejen proto, aby Nepřítele poznalo méně lidí, ale i proto, aby ti, kdo Ho poznali, byli plní té nepříjemné intenzity a obranného pokrytectví tajného spolku nebo kliky. Církev sama je ovšem pod silnou ochranou a dosud se nám úplně nepodařilo dát jí všechny *rysy malé sekty. Často ale dosahujeme obdivuhodných výsledků prostřednictvím jednotlivých frakcí - od Pavlovy a Apollovy strany v Korintu až po High Church a Low Church v anglikánské církvi.*

Pokud y svého pacienta uděláš odpůrce vojenské služby z důvodu přesvědčení, automaticky se stane členem malé, hlučné, organizované a neoblíbené společnosti. To na něho téměř určitě bude mít dobrý vliv - zvláště, když s křesťanstvím přišel do styku teprve nedávno. Ale jen téměř *určitě. Pochyboval doopravdy o tom, zda je správné bojovat ve spravedlivé válce, ještě dříve, než tato válka Začala? Má tolik fyzické odvahy, že nebude podvědomě pochybovat o skutečných motivech svého pacifismu? Je doopravdy*

přesvědčen, když má k poctivosti nejblíže (a to bývá u lidí jen zřídkakdy,), *že ho k tomu žene jen touha poslouchat Nepřítele? Je-li tomu tak, jeho pacifismus nám asi moc nepomůže a Nepřítel ho asi ochrání před těmi důsledky, které z členství v sektě obvykle plynou. Pak by bylo nejlepší pokusit se v něm vyvolat náhlou a zmatenou citovou krizi, která by ho změnila ve vlastence se špatným svědomím. Takové věci dokážeme. Ale pokud ho hodnotím správně, raději z něho zkus udělat pacifistu.*

Ať se Tvůj člověk stane čímkoli, Tvůj hlavní úkol se nezmění: pacient musí od začátku považovat Vlastenectví nebo Pacifismus za součást svého náboženství. Potom Ať se to pro jeho bojovnou mysl stane tou nejdůležitější částí náboženství. Postupně ho přived do takového stádia, kdy se náboženství stane jen součásti té „ Věci" a celé křesťanství bude pro něho mít jen cenu těch argumentů, které dokáže poskytnout ve prospěch válečného úsilí nebo pacifismu. Hlavnímu nesmíš dovolit, aby světské záležitosti posuzoval převážně z hlediska poslušnosti. Jakmile se pro něho Svět stane cílem a víra nástrojem, budeš mít téměř vyhráno; pak už bude skoro jedno, o jaký pozemský cíl mu půjde. Pokud schůze, útočné brožurky, politika, hnutí, procesy a křižácká tažení pro něho budou znamenat více než modlitby, svátosti a láska k bližnímu, už bude náš - a čím bude takto „nábožnější", tím jistěji bude náš. Takových bych Ti tady dole mohl ukázat překrásně plnou klec.

Líbá Tě Tvůj strýc Zmarchrob

8. KAPITOLA

Můj drahý Tasemníku,

tak ty tedy chováš „velké naděje, že náboženská fáze Tvého pacienta je u konce"? U(dávno jsem si fikal, že s Hlubokou školou to jde od deseti k pěti od té doby, co ji začal vést starý Mrchodlak, a teď to přímo bije do očí. Cožpak tys ještě neslyšel o Zákonu vlnění?

Lidé jsou obojživelníci: napůl duchové, napůl zvířata. (To, že si Nepřítel usmyslel vytvořit takového odporného křížence, bylo jedním z důvodů, proč se Náš Otec rozhodl odepřít Mu svou podporu.) Lidé patří jakožto duchové do věčného světa, ale stejně jako zvířata žijí v čase. Znamená to, že jejich duše mohou směřovat k věčnému cíli, ale jejich těla, city a představy se stále mění; vždyť „být v čase" znamená měnit se. Jejich nejlepším pojetím neměnnosti je tedy vlnění - opakovaný návrat na určitou úroveň, ze které stále padají; je to řada vrcholů a propastí. Kdybys svého pacienta pozoroval důkladně, zjistil bys toto vlnění ve všech oblastech jeho života; jeho zájem o práci, vztah k přátelům i žádosti těla rostou a klesají. Dokud žije na ^emi, budou se u něho střídat období bohaté citové a tělesné síly s obdobími tuposti a chudoby. To, Že teď pacient prožívá období vyprahlosti a nudy, vůbec není Tvou zásluhou, jak si bláhově myslíš. Je to jen přirozený jev, který nám nijak neprospěje, pokud ho dobře nevyužiješ.

Nejlépe ho využiješ, pokud nejprve uvážíš, co chce provést Nepřítel, a pak uděláš pravý opak. Asi Tě překvapí, že když se Nepřítel chce trvale zmocnit lidské duše, spoléhá se spíše na její poklesy, ne na vrcholy. Někteří z Jeho obzvláštních oblíbenců prošli delšími a hlubšími poklesy než kdokoli jiný. Proč je to tak? Pro nás je člověk především potravou; snažíme se pohltit svou vůlí jeho vůli a rozšířit svůj vlastní egoismus na jeho úkor. Ale ta poslušnost, kterou od lidí vyžaduje Nepřítel, je něco úplné jiného. Musíme se smířit se skutečností, že všechny ty řeči o Jeho lásce k lidem a o tom, že ve službě Jemu je dokonalá svoboda, nejsou (jak bychom rádi věřili) jen propaganda, ale strašlivá pravda. On skutečně *chce zaplnit celý vesmír spoustou odporných malých kopií Sebe samého - tvorů, jejichž život bude (ve svém nepatrném měřítku) kvalitativně podobný Jeho životu. A to ne proto, že On by je pohltil, ale proto, že jejich vůle se bude svobodně řídit Jeho vůlí. My chceme dobytek, který se nakonec stane naší potravou; On chce sluhy, kteří se nakonec stanou Jeho syny. My je chceme vysát; On se chce rozdávat. My jsme prázdní a chceme se naplnit; On je plný a přetéká. Cílem naší války je takový svět, ve kterém by Náš Otec v Hlubinách vsál všechny ostatní bytosti do sebe; Nepřítel chce svit plný bytostí, které jsou s Ním spojeny, ale přesto různé.*

A pravé ^de se uplatňují ta období poklesů. Určitě ses mnohokrát divil, proč Nepřítel více neužívá své moci k tomu, aby Ho lidské duše zřetelné vnímaly kdykoli a v jakémkoli stupni, který by On zvolil. Teď ale vidíš, že Neodolatelnost a Nepopíratelnost jsou právě ty dvě zbraně, kterých Mu povaha jeho záměru nedovoluje použít. Kdyby On prostě překonal lidskou vůli (což by Jeho i sebenepatrněji pociťovaná přítomnost rozhodně

způsobila), k ničemu by Mu to nebylo. On nedokáže být násilnický; dokáže se jen o lidi ucházet. Chce podvodem dosáhnout toho, aby se vlk nažral a koza zůstala celá; ta stvoření mají s Ním být jedno, ale přesto i sama sebou. Kdyby je porušil nebo připodobnil Sobě samému, k ničemu by mu to nebylo. Jen na začátku bývá ochoten mírně překonat jejich vůli; posílaje na cestu s vědomím Své přítomnosti. I když je to tak nepatrné, jim to připadá jako citově sladké a snadné vítězství nad pokušením. Ale On nikdy nedovolí, aby tento stav trval dlouho: dříve či později stáhne - alespoň z jejich vědomí, i když ne ve skutečnosti - všechnu svou podporu a podněty. Nechává to stvoření stát na vlastních nohou - aby jen silou vůle vykonávalo ty povinnosti, které už pro ně ztratily všechnu svou přitažlivost. Právě v čase poklesů (mnohem více než v období vrcholů) se člověk mění v toho tvora, jakým si On ho přeje mít. Proto má Nepřítel největší radost z těch modliteb, které se k němu ten tvor modlí právě ve stavu vyprahlosti. My své pacienty získáváme nepřetržitým pokoušením, protože je chceme jen jako pokrm a čím více jejich vůli narušíme, tím lépe. Ale On je nedokáže „svádět" ke ctnosti tak, jako my k neřesti. Chce, aby se naučili chodit, a musí tedy od nich Svou ruku vzdálit; pokud mají opravdovou vůli chodit, těší Ho i jejich klopy tání.

Nedej se zmást, Tasemníku: naše věc je nejvíce ohrožena právě tehdy, kdy člověk, který už netouží, ale přece jen chce plnit vůli Nepřítele, se rozhlédne kolem sebe po vesmíru, z něhož zdánlivě zmizela každá stopa po Něm, zeptá se, proč ho Nepřítel opustil, a přece Ho poslechne.

Ale období poklesů dávají samozřejmě příležitost i nám. Příští týden Ti dám několik rad, jak jich využít.

Líbá Tě Tvůj strýc Zmarchrob

9. KAPITOLA

Můj drahý Tasemníku,

Snad Tě můj poslední dopis přesvědčil, že to období tuposti nebo „vyprahlosti", kterým Tvůj pacient právě prochází, Ti samo o sobě jeho duši nezajistí. Musíš ho správně využít - a teď se pokusím uvážit, jak.

Za prvé: Máme zjištěno, že období poklesů nám vždy poskytují skvělou příležitost pro všechna smyslová pokušení - a zvláště pro pokušení sexuální. Možná Té to překvapí. Lidé samozřejmě mají více fyzické energie a tedy i více potenciální žádosti v obdobích vrcholů; nesmíš ale zapomenout, že tehdy také dovedou lépe odolávat. I zdraví a duševní pohoda, které by měly vzbudit jejich žádostivost, jim pak-naneštěstí- také pomáhají při práci, hře, myšlení nebo neškodné zábavě. Máš útok spíše dosáhne svého cíle, pokud je celý vnitřní svět člověka jednotvárný, studený a prázdný. I sexualita v období poklesů a vrcholů se trochu liší: v období poklesů vede mnohem řidčeji k tomu nemastnému a neslanému jevu, kterému lidé říkají „láska"; tehdy se dají mnohem snáze svést ke zvrácenostem a jejich sexualitu podstatně méně poskvrňují ty štědré, nápadité a dokonce i duchovní průvodní jevy, kvůli nimž nás lidská sexualita tak často zklame. A stejně je tomu s ostatními tělesnými žádostmi, fy svého pacienta uděláš skutečného opilce, když mu budeš vnucovat pití jakožto něco příjemného ve chvíli, kdy je unavený a skleslý, spíše než kdybys ho pobízel, aby se napil a poveselil s přáteli, když je Šťastný a má sdílnou náladu. Nezapomeň: kdykoli se setkáváme s nějakým potěšením v jeho zdravé, normální a uspokojující podobě, tehdy jsme v určitém smyslu na půdě Nepřítele. Já vím, že jsme prostřednictvím rozkoší získali mnoho duší - ale přesto jsou rozkoše Jeho vynálezem, ne naším. Stvořil je On; nám se dosud nepodařilo vyvinout žádnou. My jen dokážeme lidi pobízet k tomu, aby Nepřítelových rozkoší užívali v takovém ěase, způsobu nebo ve stupni, který On zakázal. Proto se vždy snažíme je přetvořit tak, aby byly co nejnepřirozenější, co nejméně příjemné a aby co nejméně připomínaly svého Stvořitele. Naše heslo zní: Stále větší touha po stále menším potěšení. Je to jistější a má to lepší styl. *Náš Otec má vždycky skutečnou radost, když získá duši někoho, komu za to nemusel dát* nic. *A tento proces je vhodné zahájit právě v období poklesů.*

Ale období poklesů můžeš využít ještě lépe: prostřednictvím toho, co si o něm myslí sám pacient. Hlavně musíš jako vždycky zabránit tomu, aby se dozvěděl pravdu. Nesmí ani tušit, že zákon vlnění existuje. Ať si myslí, že jeho počáteční nadšení po konverzi mohlo a mělo vydržet věčně, a že trvalá je i ta vyprahlost, kterou teď cítí. Když ho v tomto bludu dostatečně utvrdíš, budeš mít na vybranou z několika možností. záleží jen na tom, zda Tvůj člověk je malomyslný a lze v něm snadno vyvolat zoufalství, nebo jestli se rád oddává iluzím a dá se přesvědčit, že všechno je v pořádku. Lidí prvního typuje stále méně. Pokud je Tvůj pacient jedním z nich, všechno půjde snadno. Stačí, abys mu zabránil ve styku se zkušenými křesťany (a to teď není těžké), abys zaměřil jeho pozornost na příslušná místa v bibli a pak ho pobídl do beznadějného díla: aby své původní city obnovil pouhou silou vůle. Pak budeme mít vyhráno. - Pokud pacient patří do druhé

skupin}:, přesvědč ho, aby tento chlad své duše pasivně přijal a byl s ním spokojen i nadále a přitom sám sebe ujišťoval, že to s ním tak moc špatné zase není. Ať začne za pár týdnů pochybovat, zda snad první dny jeho křesťanství nebyly poněkud přehnané. Promluv k němu o „umírněnosti ve všech směrech". A pokud ho někdy přivedeš k úvahám o tom, že „náboženství je sice dobrá věc, ale nesmí se to s ním přehánět", pak už můžeš mít z jeho duše předem radost. Umírněné náboženství je stejně užitečné jako vůbec žádné, ale mnohem zábavnější.

A další možnost: přímý útok na jeho víru. Pokud si bude myslet, že jeho období poklesu je trvalé, nemohl bys ho přesvědčit, že ho i to „náboženské období" přejde stejně jako všechna ostatní? Já vím, že od věty „to mě přestává zajímat" ho nemůžeš dovést rozumovou úvahou k tvrzení „to je lež". Ale jak jsem už řekl, musíš se spoléhat na fráze, ne na rozum. Přitom se Ti bude hodit slůvko období. *Předpokládám, že ten tvor (jako každý člověk) jich už pár prožil a vždy se cítí povznesen nad ta období, která má za sebou; ne snad proto, že by je kritizoval, ale prostě proto, že jsou věcí minulosti. (Doufám, Že ho krmíš mlhavými představami o Pokroku, Vývoji a Historickém Hledisku a že mu dáváš číst hodně současných životopisů. V nich přece lidé také každou chvíli končí s nějakým obdobím, ne?)*

Chápeš to? Ať se jeho mysl nezabývá prostým protikladem mezi Pravdou a LŽÍ. Ať jen uvažuje v pěkných mlhavých výrazech jako „bylo to jen jedno období", „to všechno mám už dávno za sebou" - a nezapomeň na tu milou

** frázi: „mladý a hloupý".*

Líbá Tě Tvůj strýc Zmarchrob

10. KAPITOLA

Můj drahý Tasemníku,

Štípodraz mi řekl, že se Tvůj pacient seznámil s velice vhodnými lidmi a že se zdá, les toho velmi slibné využil. Je to skvělé. Myslím, ie by se měl stýkat přesně s takovými lidmi, jako jsou tito manželé ve středních letech, kteří ho navštívili v zaměstnání: jsou bohatí, elegantní, povrchně intelektuálští a velice skeptičtí ke všemu kolem sebe. Asi budou dokonce i trochu pacifisty - ne snad z morálních důvodů, ale z hluboce zakořeněného zvyku zlehčovat všechno, co se týká velké masy jejich bližních, a trochu také z čistě módního a salonního komunismu. To je skvělé. A, zdá se, žes dobře využil jeho sociální, sexuální a intelektuální marnivosti. Ještě mi o tom napiš. Dal jim Tvůj pacient dostatečně najevo, že k nim patří? Tím nemyslím jen „svými řečmi". Smrtelníci dokážou naznačovat jakousi hrou pohledů, odstínem hlasu a smíchem, že patří do stejné společnosti jako ti, se kterými mluví. Takovou zradu bys měl obzvláště podporovat, protože on sám si ji ještě úplně neuvědomuje, a až pozná pravdu, těžko se s nimi dokáže rozejít.

Jistě mu velmi brzy dojde, že jeho víra je v přímém protikladu se vším, o čem se tak rád baví se svými novými přáteli. Myslím, že to nevadí, pokud ho dokážeš přesvědčit, aby si to stále odmítal přiznat. A to bude snadné – pomůže Ti jeho stud, pýcha, skromnost i samolibost. Dokud si to nepřizná, bude ve falešném postavení. Bude mlčet, když by měl mluvit, a bude se smát, když by měl být zticha. Dá najevo (nejprve jen svým chováním, pak i slovy) všechny možné cynické a skeptické postoje, které mu vlastně nepřísluší - ale pokud si s ním správně pohraješ, jeho postoji se stanou. Všichni lidé se postupně stávají tím, za co se vydávají. To je základní poučka. Ale dobře se připrav na Nepřítelův protiútok.

Především musíš co nejvíce oddálit ten okamžik, kdy si pacient uvědomí, Že to nové potěšení je ve skutečnosti pokušením. Asi se Ti to bude zdát těžké, když Nepřítelovi služebníci už dva tisíce let kážou o „Světě" jako o jednom ze základních pokušení. Ale v posledních desetiletích se o tom naštěstí skoro nemluví. V moderní křesťanské literatuře se sice hodně (skutečně častěji, než bych si přál) píše o Mamonu, ale velice málo o Světských Marnostech, Výběru Přátel a o Hodnotě Času. To všechno by Tvůj pacient označil za „Puritánství" - a tady bych rád poznamenal, že hodnota, kterou jsme tomuto slovu dali, je jedním ze skutečných triumfů posledního století. Jeho zásluhou zachráníme každý rok tisíce lidí před sebeovládáním, cudností a střízlivostí.

Ale Tvůj pacient určitě jednou pochopí, jaká je skutečná povaha Uch jeho nových přátel. Pak se budeš muset rozhodnout podle jeho inteligence. Pokud je dostateční velký hlupák, pobídni ho, aby lil dvojím životem (znal jsem mnoho lidí, kteří to dokázali). V každé společnosti se nejen bude přetvařovat, ale také z něho skutečné bude někdo úplně jiný. - Pokud to nepůjde, zkus rafinovanější a zábavnější metodu. Přesvědč ho, aby si uvědomoval se skutečným potěšením, že si ty dvě strany jeho života vzájemně odporují. Přitom využij jeho ješitnosti. Ať v neděli klečí vedle zelináře a má radost z toho, že ví, že

zelinář by nedokázal pochopit ten uhlazený a posměvačný svět, ve kterém on Žil v sobotu večer, a naopak: Ať má ještě větší požitek z obscénních a rouhavých řečí, které při kávě vede se svými obdivuhodnými přáteli, protože on ví, že v něm existuje jakási „hlubší", „duchovní" stránka, kterou by oni nedokázali pochopit. Jistě to chápeš: na jedné straně se stýká se svými světáckými přáteli, na druhé straně se zelinářem; on sám je úplný, vyvážený a složitý člověk, který je všechny převyšuje. Takto bude současně zrazovat alespoň dvě skupiny lidí a přitom bude místo hanby cítit trvalý spodní proud sebeuspokojení. A pokud selže všechno ostatní, přesvědč ho navzdory jeho svědomí, že má v té nové známosti pokračovat už proto, že těm lidem jaksi „prospívá" tím, Že pije na jejich účet a směje se jejich vtipům - a kdyby se s nimi rozešel, bylo by to „snobské", „nesnášenlivé" a (samozřejmě) „puritánské".

Také se ovšem postarej o to, aby s nimi ztrácel víc času, než si může dovolit, a aby zanedbával svou práci a svou matku. Ta začne žárlit a bude si o něho dělat starosti, on sejí bude stále více vyhýbat a chovat se k ní hrubě - a v jejich domácnosti skvěle vzroste nervozita.

Líbá Tě Tvůj strýc Zmarchrob

11. KAPITOLA

Můj drahý Tasemníku,

vidím, že všechno jde úplně hladce. Největší radost mám z toho, že ti dva noví přátelé ho seznámili se všemi svými známými. Jak jsem si zjistil v našem Archivu, jsou to zaručeně spolehliví lidé - vytrvalí a důslední posmívala a světáci; žádných nápadných zločinů se sice nedopouštějí, ale přesto poklidně a pohodlně míří k příbytku Našeho Otce. Říkáš, že se velice ěasto smějí - ale doufám, že si nemyslíš, že smích jako takový nám vždycky prospívá! U tohoto tématu se krátce zastavme.

Hlavní příčiny lidského smíchu jsou Radost, Legrace, Vtip a Uštěpačnost. Radost mají třeba přátelé nebo milenci, kteří se spolu smířili v předvečer dovolené. Dospělým lidem k ní obvykle poskytují záminku žerty - ale to, jak snadno vyvolávají smích i ty nejnepatrnější vtipné poznámky, ukazuje, že ony samy tou skutečnou příčinou nejsou. Tu skutečnou příčinu neznáme. Něco podobného vyjadřuje i velká část toho odporného umění, které lidé nazývají Hudbou, a podobné je to i v Nebi: nesmyslné zrychlování rytmu líbezného Zážitku - to my nikdy nepochopíme. Takový smích nám nijak neprospívá a vždycky se snaž v něm pacientovi zabránit. Navíc je sám o sobě nechutný a přímo uráží realismus, důstojnost a vážnost Pekla.

Legrace má k radosti velice blízko; je to jakási citová pěna, která vzniká Z hravého instinktu. Pro nás není téměř k ničemu. Samozřejmě, že občas může lidi odvrátit od něčeho jiného, co by si Nepřítel přál, aby cítili nebo dělali, ale sama o sobě má naprosto nežádoucí rysy: podporuje lásku k bližním, statečnost, radost a mnohá jiná zla.

Vtip jako takový, který vyvolává náhlé pochopení něčeho nesmyslného, je mnohem slibnější. Tím nemyslím hlavně neslušný nebo obscénní humor, jehož výsledky nás často zklamou, i když se na něj průměrní pokušitelé často spoléhají. V tomto směru se lidé dost jasně dělí do dvou skupin. Pro první skupinu platí, Že „nejnebezpečnější vášní je smyslnost"; pro nepřestane být neslušná historka neslušnou, jakmile začne být legrační. Ve druhé skupině jsou lidé, u nichž se smích a smyslnost vzbuzuje v téže chvíli a stejnými podněty. První skupina Žertuje o sexu proto, že to umožňuje vznik mnoha nesmyslů; lidé z druhé skupiny věnují pozornost nesmyslům, aby mohli mluvit o sexu. Pokud Tvůj člověk patří do první skupiny, frivolní humor Ti nepomůže. Nikdy nezapomenu na dlouhé hodiny (pro mě nesnesitelně nudné), které jsem promarnil s jedním ze svých prvních pacientů v barech a kuřáckých salonech, než jsem si toto pravidlo odvodil, zjisti si, do které skupiny Tvůj pacient patří, a dej pozor, aby to nezjistil on sám.

Skutečný užitek z Vtipu nebo Humoru spočívá v něčem úplně jiném. Nejlépe to uvidíš na Angličanech, kteří berou svůj „smysl pro humor" tak valné, že jeho nedostatek je téměř jedinou chybou, za kterou se stydí. Pro ni je humor tou životní ctností, která všechno napravuje a (to si dobře zapamatuj!) také všechno omlouvá. Proto se humor skvěle hodí ke zničení studu. Nechá-li někdo druhé, aby za něho platili, je „lakomec"; pokud se tím

žertovně chlubí a dělá si ze svých kamarádů legraci, jak je ošidil, už to není „lakomec", ale ‚je s ním zábava". Za zbabělost se lidé obvykle stydí - ale pokud se s ní chlubí, přitom legračně přehánějí a dělají žertovná gesta, mohou ji vydávat za zábavnou. Krutost je hanebná vlastnost, jen pokud ji krutý člověk nedokáže vydávat za kanadský žertík. Ke zkáze člověka zdaleka nepřispěje tisíc frivolních nebo dokonce rouhavých vtipů tak, jako jeho objev, že si může dovolit téměř všechno, pokud se sám dokáže stát terčem vtipů svých přátel, a ti přátelé ho nejen nebudou odsuzovat, ale dokonce ho budou obdivovat. A toto pokušení před pacientem téměř úplně skryje právě to, jak Angličané berou humor vážně. Pokud mu někdo naznačí, že tu legraci možná trochu přehání, vzbuď v ním představu, že to je „puritán" a „nemá smysl pro humor".

Ale ze všeho nejlepší je uštěpačnost. Nejdůležitější je to, že je velice hospodárná. O ctnosti (nebo fakticky o čemkoli) dokáže udělat skutečný vtip jen člověk bystrý, ale každého můžeš naučit mluvit tak, jako by ctnost byla legrační. Uštěpační lidé stále předpokládají, že někdo udělal vtip. Ve skutečnosti ho neudělal nikdo, ale oni o každém vážném tématu diskutuji tak, jako by *na něm už objevili nějakou směšnou stránku, ^mění-li se Uštěpačnost v dlouhotrvající zvyk, utvoří kolem člověka ten nejlepší pancíř proti Nepříteli, jaký znám. Není v ní žádné z těch nebezpečí, která bys našel v ostatních příčinách smíchu: s Radostí nemá nic společného; ducha nebystří, ale otupuje; mezi uštěpačnými lidmi nevzbuzuje žádnou vzájemnou náklonnost.*

Líbá Tě Tvůj strýc Zmarchrob

12. KAPITOLA

Můj drahý Tasemníku,

zřejmě děláš velké pokroky. Jen se bojím, aby ses nesnažil svého pacienta získat moc rychle - aby se neprohrál a neuvědomil si svou skutečnou situaci. My dva, kteří vidíme jeho postavení, jaké skutečné je, totiž nesmíme zapomenout, jak zcela odlišně by se mělo jevit jemu samotnému. My víme, že jsme ^měnili směr jeho cesty a ta ho už odvádí z jeho oběžné dráhy kolem Nepřítele; on si ale musí myslet, že všechno, co jeho dráhu změnilo, je triviální a lze to odvolat. Nesmí tušit, že teď sice pomalu, ale přece jen směřuje od Slunce po dráze, která ho dovede do chladu a temnoty nejvzdálenějšího vesmíru.

Proto jsem skoro rád, když slyším, že on stále ještě chodí do kostela a k přijímání. Vím, zeje v tom určité riziko, ale hlavní je, aby si neuvědomil, jak se změnil proti prvním měsícům svého křesťanského života. Pokud si navenek zachová křesťanské zvyky, pořád si ještě bude moci myslet, že sice má několik nových přátel a nové zdroje zábavy, ale že jeho duše je na tom skoro stejně jako před šesti týdny. A dokud si to myslí, my nemusíme zápasit s výslovnou lítostí nad hříchem, který on přesně určil a rozeznal, ale jen s neurčitým, ač nepříjemným pocitem, že to s ním poslední dobou není nijak slavné.

S tímto neurčitým a nepříjemným pocitem zacházej velice opatrně. Pokud příliš zesílí, mohl by ho probudit a všechno pokazit. A naopak: kdybys jej potlačil úplně (což Ti Nepřítel asi nedovolí), přišli bychom o něco, co se nám může velice hodit. Ale pokud dokážeš, aby v něm tento pocit jen živořil a nezměnil se ve skutečnou lítost, bude to v jednom směru neocenitelné: pacient se bude bránit na Nepřítele i jen pomyslet. Jistě, že tomu se lidé vyhýbají skoro pořád, ale mají-li stanout tváří v tvář celému neurčitému mraku viny, které si ani nejsou řádně vědomi, chce se jim do toho ještě mnohem méně. Nenávidí každou představu, která jim připomíná Nepřítele - přesně tak, jako lidé ve finanční tísni nesnesou ani pohled na vkladní knížku. V tomto stavu Tvůj pacient své náboženské povinnosti nebude zanedbávat, ale budou mu stále protivnější. Bude na ně předem myslet tak málo,jak to jen bude přiměřené, a jakmile je odbude, hned na ně zase zapomene. Před několika týdny jsi ho musel při modlitbách pokoušet, *aby nedával pozor a myslel na neskutečné věci; teď zjistíš, že Ti otvírá svou náruč dokořán a skoro Tě prosí, abys rozptýlil jeho pozornost a ochromil jeho srdce. On sám si bude* přát, *aby jeho modlitby nebyly opravdové, protože ničeho se nebude bát tolik, jako skutečného kontaktu s Nepřítelem. Bude toužit po tom, aby spící červy nikdo nerušil.*

AŽ si na tento stav zvykne, postupné Ti odpadne ta obtížná povinnost shánět pro něho zábavu a tím ho pokoušet. Ten nepříjemný pocit a jeho neochota postavit se proti němu ho budou chránit stále účinněji před vším opravdovým štěstím. zvyk způsobí, Ze z ješitnosti, vzrušení a uštěpačnosti bude mít stále menší radost a zároveň se bez nich dokáže mnohem méně obejít (protože tak je tomu naštěstí pokaždé, když si Člověk na potěšení zvykne), zjistíš, že jeho bloudící pozornost dokáže přilákat cokoli - nebo i vůbec nic! Už ho nebudeš muset od modliteb, práce nebo spánku odvádět dobrou knihou, kterou

má doopravdy rád; postačí mu k tomu inzeráty ve včerejších novinách. Bude plýtvat časem nejen v rozhovorech s lidmi, které má rád, ale i s těmi, které rád nemá, a o věcech, které ho nudí. Můžeš ho přimět k tomu, aby dlouhé hodiny nedělal vůbec nic. Pobízej ho, aby byl vzhůru dlouho do noci, ale ne při hlučných zábavách; Ať tupě hledí na vyhaslý oheň ve studeném pokoji. zkus zabránit všem zdravým a nesobeckým činnostem, které se nám nehodí, a zároveň mu za nějako náhradu nedávej nic, *takže on jednou řekne stejně jako jeden můj bývalý pacient, když sem dolů přišel: „ Teď vidím, že jsem většinou nedělal* ani *to, co jsem dělat měl,* ani *to, co mě bavilo." Křesťané popisují Nepřítele jako Toho, „bez něhož je Nicota silná". A Nicota je velice silná: dost silná k tomu, aby připravila člověka o nejlepší léta jeho života, která on nestráví ve sladkých hříších, ale v bezútěšném třepotání své mysli nad věcmi, o kterých neví, proč a nač. Je dost silná k tomu, aby mu ukojila tak nepatrné zájmy, Že si jich je vědom jen napůl: bubnování prsty, kopání nohou, pískání melodií, které se mu nelibí, nebo život v dlouhých a temných bludištích snů, které pro něho sice nemají půvab chtíče ani ctižádosti, ale které ho tak vysílí a omanů, Že jakmile ho tam přivedou zatoulané myšlenky, už se z nich nedokáže vysvobodit.*

Asi řekneš, že to jsou velmi lehké hříchy; jistě by s chtěl (jako všichni mladí pokušitelé) hlásit senzační zločiny. Ale nezapomeň, že jen jedno je důležité: jestli oddělíš člověka od Nepřítele. Nezáleží na tom, jak lehké ty hříchy jsou, pokud člověka dokážou vzdálit od Světla směrem k Nicotě. Vražda není o nic lepší než karty, pokud k tomu ty karty stačí. Skutečně nejjistější cesta do Pekla je pozvolná: mírně se svažuje, příjemně se po ní chodí, nejsou na ní náhlé zatáčky, milníky ani ukazatele na rozcestí.

Líbá Tě Tvůj strýc Zmarchrob

13. KAPITOLA

Můj drahý Tasemníku,

zdá se, že potřebuješ napsat dlouhý dopis, i když mi chceš sdělit něco prostého, ^krátká a dobře: Tvůj člověk Ti proklouzl mezi prsty. Situace je velmi vážná a já skutečně nevidím důvod, proč bych se měl snažit Tě chránit před následky Tvé vlastní neschopnosti. Lítost a obnovení toho, co druhá strana nazývá „Milostí", a v té míře, jak to popisuješ, pro nás znamená porážku prvního řádu. Je to jako druhá konverze - a pravděpodobně na hlubší úrovni, než byla ta první.

Měl jsi poznat, že ten dusivý mrak, který Ti zabránil napadnout pacienta, když se vracel od starého mlýna, je dobře známý úkaz. Je to Nepřítelova nejbarbarštější zbraň; obvykle se s ní setkáváme, když je Nepřítel v přímém kontaktu s pacientem, a to některým ze způsobů, které ještě nejsou zcela prozkoumány. Některé lidi ten mrak zahaluje pořád a my k nim vůbec nemáme přístup.

A teď se vracíme ke Tvým hrubým chybám. Jak sám píšeš, nejprve jsi pacienta nechal přečíst si knihu, která se mu skutečně Ubila - m proto, aby se o ní vtipně bavil se svými přáteli, ale jen proto, že se mu líbila. A pak jsi ho ještě nechal projít se ke starému mlýnu a tam si dát čaj - projít se přírodou, kterou má rád, a ještě k tomu samotného. Jinými slovy - popřáls mu dvě skutečná a zjevná potěšení. Byls skutečně tak hloupý, že sis to nebezpečí neuvědomil? Charakteristickou vlastností Bolesti a Potěšení je to, že jsou ne-klamně skutečné, a pro toho, kdo je cítí, jsou tedy prubířským kamenem skutečnosti. Kdyby ses byl snažil přivést svého člověka do záhuby romantickou metodou (tím, že bys z něho udělal jakéhosi Childe Harolda nebo Werthera, ponořeného z neskutečných důvodu do sebelítosti), snažil by ses ho za každou cenu chránit před jakoukoli skutečnou bolestí; vždyť pouhých pět minut bolení Zubů by mu ukázalo, jak jsou ty romantické bolesti nesmyslné, a celá Tvá strategie by vyšla najevo. Ale Ty ses snažil přivést svého pacienta do záhuby prostřednictvím Světa - tím, žes mu za potěšení vydával malichernosti, horečný ruch, ironii a nákladnou nudu. Jak to, že Ti nedošlo, že skutečné *potěšení mu v žádném případě nesmíš povolit? Nenapadlo Tě, že takový protiklad zničí všechny ty nesmysly, kterým jsi ho pracně učil? A že ten druh potěšení z knihy a procházky byl vůbec ze všeho nejnebezpečnější? Že se z jeho citu sloupne ta kůra, kterou jsi vytvářel, a on pak bude cítit, že se vrací domů a do svého původního stavu? Tys v něm chtěl nejprve vzbudit pocit odcizení, abys ho pak oddělil od Nepřítele, a určitého pokroku jsi už dosáhl. Teď je to všechno ztraceno.*

Já ovšem vím, a Nepřítel také chce, aby lidé opustili sami sebe, ale jinak. Vždycky si pamatuj, Ze On tu chamraď skutečně miluje a že klade nesmyslně velký důraz na jedinečnost každého z nich. Když On jim říká, aby se vzdali svého „já", žádá po nich jen to, aby překonali hluk své sobeckosti. Jakmile to dokážou, On jim vrátí celou jejich osobnost a ještě se chvástá (a obávám se, že právem), že když Mu zcela patří, stávají se sami sebou více než kdykoli předtím. £ toho plyne, že On sice má radost, když Mu obětují

i svou nevinnou vůli, ale nesnáší, když se z jakéhokoli důvodu vzdalují své vlastní přirozenosti. A k tomu bychom je my měli vždycky pobízet. Nejvnitrnější záliby a instinkty jsou tou surovinou a výchozím bodem, kterými člověka vybavil Nepřítel. Pokud tedy člověka vzdálíme jeho přirozenosti, dosáhneme tím malého vítězství. Světský životní styl, konvence a móda by měly nahradit dokonce i ty nejbezvýznamnější vlastní a skutečné záliby člověka. Já sám bych to dovedl až do krajnosti. fasádně bych ze svého pacienta vykořenil každou silnou osobní Zálibu, která není doopravdy hříšná, i kdyby to bylo něco tak banálního jako záliba v kriketu, filatelii nebo pití kakaa. Uznávám, že na těch zálibách není nic ctnostného, ale je v nich jakási nevinnost, pokora a nesobeckost, a tomu já nevěřím. Člověk, který doopravdy a nesobecky užívá jediné věci na světě pro tu věc samotnou aje mu úplně jedno, co tomu řeknou druzí,je předem vyzbrojen proti některým našim velice rafinovaným útokům. Vždycky se snaž, aby Tvůj pacient opustil ty lidi, jídlo nebo knihy, které má doopravdy rád, a místo nich hledal „nejlepší" lidi, „správná" jídla a „důležité" knihy. Zjial jsem jednoho člověka, kterého před silným pokušením vyniknout ve společnosti chránila ještě silnější záliba v aršíkách s cibulí.

Ještě musíme uvážit, jak tuto katastrofu odčinit. Nejdůležitější je zabránit mu v činech. Pokud on nic neudělá, může o své lítosti přemýšlet, jak je mu libo. Ať se v tom to hovado válí! Pokud chce, Ať o tom napíše knihu; i tím se často dají zneškodnit ta semena, která Nepřítel zasadil do lidské duše. Ať dělá cokoli, ale hlavně nesmí jednat. Jeho zbožnost nám vůbec neublíží, pokud zůstane jen v jeho představách a náladách a pokud nepřipustíme, aby se dostala do jeho vůle. Jak jeden člověk kdysi řekl: opakováním se aktivní zvyky posilují, ale pasivní náklonnosti se oslabují. Čím častěji bude cítit a nejednat, tím méně pak dokáže vůbec jednat a tím méně pak bude dlouhodobě schopen něco cítit.

Líbá Tě Tvůj strýc Zrnarchrob

14. KAPITOLA

Můj drahý Tasemníku,

na Tvé poslední zprávě o stavu pacienta mě nejvíce zneklidňuje to, že on úl nedělá tolik pevných předsevzetí jako při svém původním obrácení. Píšeš, Že už neplýtvá sliby o věčné ctnosti, ani nečeká, že mu bude poskytnuta „Milost" na celý život; že jenom doufá v její nepatrný denní a hodinový příděl, aby mohl zápasit s pokušením toho dne a té hodiny! To je velice nepříjemné.

Teď mě napadá jen jedno. Tvůj pacient je teď pokorný; už jsi ho na to upozornil? Každá ctnost nám připadá méně hrozná, pokud si jí člověk je vědom, a obzvlášť to platí o pokoře. Ve chvíli, kdy bude skutečně chudý v duchu, propašuj do jeho mozku příjemnou myšlenku: „Propánakrále,já jsem pokorný!", a téměř vzápětí se v něm objeví pýcha - pýcha na vlastní pokoru. Pokud si to nebezpečí včas uvědomí a tuto novou formu pýchy zdolá, ať je pyšný zase na to - a tak dále, kolikrát jen budeš chtít. Ale nezkoušej to příliš dlouho; mohl bys v něm probudit smysl pro humor a míru. Pak by se Ti jenom vysmál a šel si lehnout.

Ale tou ctností jménem pokora bych se měl zabývat ještě kvůli něčemu jinému. Náš Nepřítel chce prostřednictvím ctností dosáhnout toho, aby člověk odvrátil svou pozornost od sebe k Němu a ke svým bližním. Právě to je skutečným dlouhodobým cílem pokory a nedůvěry k sobě; pokud tohoto cíle nedosáhnou, téměř nám neuškodí. Dokonce nám mohou i prospět, jestliže způsobí, Že se člověk bude věnovat jen sám sobě, a obzvláště, pokud pohrdání sebou samým přejde i v pohrdání ostatními tvory, a pak i v beznaděj, cynismus a krutost.

Pravý smysl pokory tedy musíš před pacientem zatajit. Ať na ni nehledí jako na nesobeckost, ale jako na určitý druh mínění (hlavně špatné mínění) o vlastním talentu a charakteru. Nějaký talent asi má. Měl by žít v přesvědčení, Že pokora spočívá v tom, aby se snažil věřit, že jeho talent má menší cenu, než on si myslí. Jistěže také skutečně má *menší cenu, než on si myslí, ale o to nejde. Důležité je, aby si názorů nevážil kvůli jejich pravdivosti, ale kvůli něčemu jinému. Tím se zavleče prvek nečestnosti a předstírání do jádra něčeho, co by se mohlo stát ctností. Díky této metodě si tisíce lidí myslí, že pokora spočívá v tom, že hezké ženy si namlouvají svou ošklivost a chytří muži zase svou hloupost. Protože se tak snaží uvěřit něčemu, co je někdy zjevný nesmysl, nemůže se jim to podařit a my je donutíme k nekonečným úvahám o nich samých, jak se budou snažit dosáhnout nemožného. Pokud se máme připravit na strategii Nepřítele, musíme uvážit, co je Jeho cílem. Nepřítel chce člověka přivést do takového duševního stavu, ve kterém by dokázal navrhnout nejlepší katedrálu na světě, věděl by, že je nejlepší, a měl by z toho radost - ani větší, ani menši, ani jinou radost, než kdyby to dokázal někdo jiný. Nepřítel chce, aby on byl nakonec tak úplně bez předsudků ve svůj prospěch, Že bude mít z vlastního talentu stejní upřímnou a vděčnou radost, jako z talentu někoho jiného - nebo z východu slunce, ze slona nebo vodopádu. On chce, aby si každý člověk nakonec dokázal*

uvědomit, že všichni tvorové (i on sám) jsou něčím nádherným a vynikajícím. Chce, aby lidé v sobě nechali svou živočišnou sebelásku co nejrychleji zemřít, ale dlouhodobě jim asi chce vrátit jiný druh lásky: lásku k Mnu a bližnímu a vděčnost za všechny lidi včetně jich samotných. Až se skutečně naučí milovat své bližní jako sami sebe, budou smět mít rádi sami sebe stejně jako své bližní. Nesmíme totiž zapomenout na ten nejodpornější a nejnevysvětlitelnější povahový rys Nepřítele: On ty bezsrsté dvou-nožce, které stvořil, skutečně *miluje a vždycky jim. svou pravou rukou vrací to, co jim levou rukou vzal.*

Všechna Jeho snaha totiž směřuje k tomu, aby se člověk úplně přestal zabývat svou vlastní hodnotou. Nepřítel už by si raději přál, aby se člověk považoval za velkého architekta nebo básníka a pak to pustil z hlavy, než aby plýtval časem a silami a namlouval si, že je horší než ve skutečnosti. Když se budeš snažit do pacienta vpravit domýšlivost nebo falešnou skromnost, Nepřítel mu asi připomene, že se od člověka obvykle nežádá, aby svůj talent vůbec nějak hodnotil, protože své schopnosti může úspěšně zlepšovat, jak bude umět nejlépe, a vůbec nemusí rozhodovat o tom, ve kterém výklenku dvorany slávy má stát jeho socha. za každou cenu se snaž tuto myšlenku vymazat Z pacientova vědomí. Nepřítel se také bude snažit, aby si lidé uvědomili tu teorii, kterou sice všichni hlásají, ale neřídí se jí: že se sami nestvořili, že jejich schopnosti jim byly dány a že právě tak už by mohli být pyšní na barvu svých vlasů. Nepřítel se stále a všemi způsoby bude snažit, aby se o takové věci pacient nestaral; Ty se snaž, aby se jim plně věnoval. Nepřítel po něm dokonce nechce ani to, aby se příliš zabýval svými hříchy; největší radost má Z toho, když člověk- poté, co svých hříchů litoval - jim přestane věnovat svou pozornost co nejdříve a začne se starat o svět kolem,, sebe.

a *Líbá Tě Tvůj strýc Zmarchrob*

15. KAPITOLA

Můj drahý Tasemníku,

samozřejmě jsem si všiml, že v evropské válce (v tom, Čemu ti lidé naivně říkají „světová válka"!) *nastalo období klidu, a nepřekvapuje mě, že se uklidnil i pacient. Máme ho v tom podporovat, nebo by si měl stále dělat starosti? Trýznivý strach i hloupá důvěra jsou velice žádoucí duševní stavy. Máme-li volit správně, musíme se nejprve zamyslet nad závažnými problémy.*

Lidé žijí v čase, ale Nepřítel jim za cíl určil věčnost. Myslím, že si tedy přeje, aby věnovali pozornost hlavně dvěma věcem: věčnosti a tomu časovému úseku, který nazývají Přítomností. Vždyť Přítomnost je ten bod, ve kterém splývá čas s věčností. Lidé vnímají přítomný okamžik (a jedině ten přítomný okamžik) podobně, jako Nepřítel vnímá celou skutečnost; jen v tomto okamžiku se jim nabízí svoboda a realita. Nepřítel by si tedy přál, aby se nepřetržitě zabývali bud věčností (což znamená zabývat se Jím samotným), nebo Přítomností; aby hloubali o svém věčném spojení s Ním nebo o odloučení od Něho, nebo se řídili hlasem svědomí, který právě slyší; aby snášeli nynější utrpení, přijímali nynější milost a děkovali za radost, které se jim právě dostalo.

A my je musíme oddělit od věčnosti i od Přítomnosti. Proto také někdy člověka (třeba nějakou vdovu nebo učence) svádíme k životu v Minulosti. To ale má jen omezenou cenu, protože oni Minulost do jisté míry znají; povahu má pevně danou a v tom se podobá věčnosti. Mnohem lepší je pobídnout je k životu v Budoucnosti. Vždyť i biologická nutnost působí, že k ní směřují všechny jejich vášně, takže myšlenky na Budoucnost v nich vyvolávají naději a strach. Mimoto oni Budoucnost neznají, takže pokud je donutíme o ní přemýšlet, budou myslet na neskutečné věci. Stručně řečeno: Budoucnost se podobá věčnosti ze všeho nejméně. *Je to ten nejvíce pomíjející časový úsek; vždyť Minulost je pevně dána a už se nemění, a Přítomnost je celá ozářena věčnými paprsky. Právě proto podporujeme všechny ty*směry myšlení, jako Tvořivá Evoluce, Vědecký Humanismus nebo komunismus, které obracejí pozornost lidí k Budoucnosti, k tomu skutečnému jádru pomíjivosti. A proto téměř všechny neřesti vycházejí z Budoucnosti. Vděčnost hledí do Minulosti a láska do Přítomnosti; strach, lakota, smyslnost a ctižádost hledí vpřed. Nemysli si, že by smyslnost byla výjimkou. Když se dostaví přítomný požitek, ten hřích, který jediný nás zajímá, už je spáchán. Požitek je ta část procesu, která nás mrzí a jíž bychom se rádi zbavili, kdyby bylo možné ji odstranit a současně nepřijít o hřích. Požitek přišel od Nepřítele, a proto jej člověk zalil v Přítomnosti. Hřích, který pochází od nás, hleděl do Budoucnosti.*

Nepřítel samozřejmě také chce, aby lidé mysleli i na Budoucnost - ale jen do té míry, jak teď *potřebují plánovat své skutky spravedlnosti nebo lásky k bližnímu, které se příštího dne pravděpodobné stanou jejich povinností. Povinnost plánovat zítřejší práci je dnešní povinností; její předmět je vypůjčen Ze zítřka, ale povinnost (jako každá jiná) patří do Přítomnosti. A tady se s Nepřítelem od sebe nepatrné lišíme. On nechce, aby člověk*

sloužil celým, srdcem Budoucnosti nebo aby se na ni příliš upínal. Ale chceme to my. Nepřítel má nejruději toho člověka, který po celodenní práci pro dobro příští generace (pokud to je jeho povoláním) pustí všechno z hlavy, svěří celou záležitost Nebesům a hned je zase trpělivý nebo vděčný podle toho, co právě současná chvíle vyžaduje. Ale my chceme, aby člověka děsila Budoucnost jako čarodějnice, a aby ho pronásledovaly vidiny blížícího se nebe nebo pekla na zemi; aby teď byl ochoten přestoupit Nepřítelova přikázání, pokud mu namluvíme, že když to udělá, dosáhne toho prvního nebo odvrátí to druhé; aby jeho víra závisela na úspěchu nebo selhání plánů, jejichž uskutečnění se sám nedožije. My chceme, aby se celá jejich rasa věčně honila za něčím nedosažitelným - aby nikdy nebyli v současnosti *čestní, laskaví ani Šťastní, ale aby všechno skutečné, co v Přítomnosti dostávají, hromadili ke spálení před oltářem Budoucnosti.*

Obecně a při jinak stejných podmínkách tedy platí, že Tvůj pacient by měl na válku hledět s velikou úzkostí nebo nadějí (je téměř jedno, co z toho si zvolíš), místo aby žil v Přítomnosti. Ale „žít v Přítomnosti" je dvojznačná fráze. Může totiž označovat takový děj, který se Budoucností zabývá stejně jako samotná úzkost. Možná, že Tvůj člověk si s Budoucností nedělá starosti ne proto, že by se zabýval Přítomností, ale proto, že si namluvil, že Budoucnost bude příjemná. Pokud je klidný jen proto, nám to jenom prospěje; až selžou jeho plané naděje, bude tím více zklamán a tím netrpělivější. Na druhé straně: pokud ví, že na něho mohou čekat strašné věci, a on se modlí za potřebnou sílu a zároveň se stará o Přítomnost (protože pouze v ní se nalézá všechna povinnost, všechna milost, všechno vědění a všechno příjemné), je to stav silně nežádoucí a měl bys na něj hned zaútočit. I tady odvedl náš Filologický odbor dobrou práci; zkus to na ním s frází „přehnané uspokojení". Ale nejpravděpodobnější je samozřejmě to, že „žije v Přítomnosti" prostě proto, že je zdráv a má radost ze své práce. Pak by to bylo jenom přirozené. Ale já- být Tebou - bych s tím stejně skoncoval. Nic přirozeného nám neprospívá. A navíc – proč by ta kreatura měla být Šťastná?

Líbá Tě Tvůj strýc Zmarchrob

16. KAPITOLA

Můj drahý Tasemníku,

ve svém posledním dopise ses jen tak mimochodem zmínil o tom, fy pacient od svého obrácení stále navštěvuje jediný kostel a že s ním není úplné spokojen. Můžeš mi říci, co tam vlastní děláš? Jak to, fy jsi mi dosud nenahlásil, proč je věrný svému farnímu kostelu? Cožpak nechápeš, že pokud to nezpůsobila pouhá netečnost,je to velmi zlé? Jisté přece víš, že když nikoho nedokážeme vyléčit z nábožných sklonů, snažíme se ho posílat po všech okolních kostelech, aby hledal ten, který mu „vyhovuje", a aby se stal odborníkem na kostely.

Důvody jsou zřejmé, zaprvé: vždy je třeba útočit na farní organizaci; je totiž založena na jednotě místa a ne na jednotě zálib. Sdružují se v ní lidé různých tříd a povah v tom duchu jednoty, který si Nepřítel přeje. Ale naopak: princip církevní obce dělá z každého kostela jakýsi klub, a jde-li všechno dobře, i kliku nebo frakci. Za druhé: tím, že hledá „vhodný" kostel, se člověk stává kritikem tam, kde by podle Nepřítele mel být žákem. Nepřítel od laika v kostele chce, aby byl kritický a zavrhoval věci falešné nebo zbytečné, ale přitom má být nekritický v tom smyslu, aby neoceňoval - nemá ztrácet čas úvahami o tom, co se mu nelíbí, ale měl by bez komentáře a pokorné přijímat každou duchovní potravu, které se mu dostává. (Tady vidíš, jak je Nepřítel nízký, neduchovní a nenapravitelně lidový!) Tento postoj dokáže zvláště při kázáních vyvolat takovou atmosféru (pro nás vysoce nebezpečnou), v níž i o-třepané pravdy zřetelně oslovují lidské duše. Stěží se najde kázání nebo kniha, které by nám neuškodily, když je člověk v takovém stavu přijme. Tak sebou tedy laskavě hod a pošli toho hlupáka co nejdříve po okolních kostelech! statím s Tebou vůbec nemůžeme být spokojeni.

Vyhledal jsem si záznamy o dvou kostelech, které má pacient nejblíže, a oba se mají čím pochlubit. V prvním z nich je vikář, který tak dlouho rozmělňuje víru, aby ji zpřístupnil údajně nevěřícímu a prakticky založenému shromáždění, Že teď už to je on, kdo ohromuje Jarníky svou nevírou, a ne naopak. Už nahlodal křesťanství v mnoha duších. Obdivuhodný je i způsob, jakým odbývá bohoslužby. Aby ušetřil laiky všech „obtíží", přestal číst všechna předepsaná čtení a žalmy a teď stále omílá svých patnáct oblíbených žalmů a dvacet oblíbených čtení, aniž by si toho byl vědom. Nehrozí nám tedy nebezpečí, že by se on a jeho stádo z bible dověděli nějakou pravdu, kterou ještě neznají. Ale co když Tvůj pacient není pro tento kostel dost hloupý - nebo alespoň prozatím?

Ve druhém kostele máme otce Špičáka. Lidé často žasnou, co všechno jim tvrdit: proč jeden den mluví skoro jako komunista a druhý den není daleko od nějakého teokratického fašismu; jeden den je to scholastik a jindy by zase úplni zavrhl lidský rozum; jednou je až po uši v politice a druhý den prohlásí, že všechny státy tohoto světa „budou souzeny" stejnou měrou. *My ovšem vidíme, že to má jedno společné: nenávist. On nedokáže kázat nic, co by nemělo šokovat, zarmoutit, zmást nebo pokořit jeho rodiče a jejich přátele. Kázání, které by oni dokázali pochopit, by pro něho bylo stejně bezvýrazné jako ta báseň,*

kterou by dokázali odrecitovat. V povaze má i určitý slibný rys nepoctivosti; vedeme ho k tomu, aby říhal: „Církev učí, že …", když on ve skutečnosti myslí: „Mám dojem, že jsem nedávno četl u Maritaina nebo někoho podobného, ...". Má jenom jednu velkou vadu: on skutečně věří. A to by ještě mohlo všechno pokazit.

Ale oba tyto kostely mají společnou jednu dobrou věc: patří dvěma soupeřícím stranám. Už jsem Ti asi říkal, že pokud nedokážeš svého pacienta udržet mimo církev, měl by se stát alespoň vášnivým přívržencem některé kliky uvnitř církve. Tím nemám na mysli skutečné články víry; čím méně jich bude znát, tím lépe. A my, když chceme vyvolat dobu, se na články víry příliš nespoléháme. Pro nás je nejzábavnější rozdmýchávat nenávist mezi lidmi, kteří říkají *„mše", a těmi, kdo* říkají *„svaté přijímání", a přitom by jeden ani druhý nedokázal uvést rozdíl dejme tomu mezi učením Hookerovým a sv. Tomáše Akvinského ve tvaru, který by snesl jen trochu kritičtější zkoumání. Skvělou půdou pro naši činnost jsou také ty zcela nepodstatné věci: svíčky, mešní roucha a tak dále. Naší zásluhou už lidi vůbec nenapadne to, co ten škůdce Pavel učil o jídle a jiných nepodstatných věcech: že totiž člověk bez skrupulí by vždycky měl ustoupit tomu, kdo morální ohledy má. Asi bys čekal, že jim to ponaučení neunikne. Myslel by sis, že příslušník Low Church bude poklekat a křižovat se, aby křehké svědomí svého bratra z High Church nesvedl k neuctivosti, a člověk z High Church by se těchto skutků měl zdržet, aby nesvedl svého bratra z Low Church k modlářství. A také by to tak dopadlo - nebýt nás. Bez naší neutuchající dřiny by se mohla celá široká stupnice obřadů v anglikánské církvi stát skutečným semeništěm pokory a lásky k bližnímu.*

Líbá Tě Tvůj strýc Zmarchrob

17. KAPITOLA

Můj drahý Tasemníku,

Ty se ve svém posledním dopise vyjadřuješ tak pohrdavě o obžerství jakožto prostředku na polapení duší, dáváš najevo jen svou neznalost. Jedním z. našich velkých úspěchů posledního století je to, že jsme lidské svědomí v tomto směru tak otupili, že v celé Evropě neuslyšíš žádné kázání proti obžerství ani nenajdeš člověka, který by se kvůli němu trápil. Dokázali jsme to hlavně proto, že jsme své úsilí nesoustředili na přejídání, ale na mlsnost. Dobrým příkladem je matka Tvého pacienta, jak jsem se dočetl v jejím spise a jak by ses Ty mohl dovědět od Chlípouna. Překvapilo by ji (a doufám, že jednou ji to také skutečně překvapí), *kdyby se dověděla, že je po celý život otrokem této smyslovosti - a neví o tom jen proto, že jde o malá množství. Ale cožpak záleží na množství, když prostřednictvím lidského břicha a mlsného jazyka dokážeme vyvolat hašteřivost, nesnášenlivost, nelásku a sobectví? Chlípoun má tu starou paní pevně v hrsti. Hostitelky i služebnictvo z ní mají skutečnou hrůzu. Vždycky se odvrátí od toho, co jí nabídnou, upejpavě si povzdechne a usměje se: „Ach, prosím, prosím ...* chci jenom *Mlék taje, slabého, ale zase ne moc slabého, a k tomu ten nejmenší kousíček doopravdy křupavé topinky." Chápeš? Vždycky chce něco menšího a levnějšího než to, co před ni postavili, a tak ji nenapadne, Že její odhodlání dostat něco, co sama chce bez ohledu na potíže, které způsobí ostatním, je ve skutečnosti obžerstvím. Když se oddává svým choutkám, myslí si, že si něco odpírá. Jakmile před ni v plně obsazené restauraci nějaká přepracovaná servírka postaví talíř , ona lehce vykřikne: „Ach, to je příliš mnoho! Odneste to a přineste mi toho asi čtvrtinu!" Kdyby její někdo ptal, řekla by, Že to dělá proto, aby se neplýtvalo jídlem. Ve skutečnosti to dělá proto, že ten druh mlsnosti, kterým jsme ji zotročili, se urazí při pohledu na větší množství jídla, než je to, které ona zrovna náhodou chce.*

Skutečnou hodnotu Chlípounovy dlouholeté tiché a nenápadné práce na této staré paní nejlépe poznáš podle toho, do jaké míry je otrokem svého břicha. Její duševní stav můžeme nazvat „Chci jenom".. Chce jen šálek čaje, který je správní uvařen, nebo správné usmažené vajíčko, nebo správné opečenou topinku. Ale nenajde žádnou služebnou nebo přítele, který by tyto prosté věci dokázal udělat „správně" - protože to slovo v sobě skrývá nenasytnou žádostivost po určitých téměř nemožných chuťových požitcích, o kterých si ona myslí, že si je pamatuje z minulosti. Tu minulost líčí jako „dobu, kdy šlo sehnat dobré služebnictvo", ale my víme, že tehdy její smysly nebyly tak náročné a ona měla i jiná potěšení, takže na své mlsnosti tolik nezávisela. Její každodenní zklamání přináší každodenní špatnou náladu; kuchařky dávají výpověď a stará přátelství se ochlazují. Pokud v ní Nepřítel nikdy vzbudí slabé podělení, fy se příliš stará o jídlo, Chlípoun jí napoví, zejí samotné nezáleží na tom, co jí, ale že „chce, aby její chlapec mil jen to nejlepší". Ve skutečnosti je ta starost o jídlo už dlouho jednou z hlavních příčin toho, že se synem špatně vychází.

A Tvůj pacient je synem své matky. I když se více věnuješ jiným oblastem, což je zcela

správné, nezapomeň i v něm probudit trochu žravosti. Je to muž, a proto ho asi tak snadno tím „chci jenom" *neoklameš. Muže změníš ve Žrouta nejlépe tak, že se zaměříš na jeho domýšlivost. Měl by se považovat Za znalce všeho, co s jídlem souvisí, a chlubit se tím, že objevil jedinou restauraci ve městě, kde dovedou udělat skutečně „pořádný" biftek. A to, co začalo jako domýšlivost, můžeš později změnit ve zvyk. Ale Ať to uděláš jakkoli, přived ho do takového stavu, kdy ho jediný chybějící požitek (a to jakýkoli: šampaňské, čaj,* mořský jazyk á la Colbert *nebo cigarety) vyvede z míry; pak Ti budou jeho láska k bližnímu, spravedlnost a poslušnost zcela vydány na milost a nemilost.*

Nestřídmost v jídle pro nás má mnohem menší cenu než mlsnost. Jejím hlavním účelem je jakási dělostřelecká příprava před útoky na cudnou. V tom (stejní jako ve všem ostatním) ho musíš udržovat ve stavu falešné duchovnosti. Ať ho nikdy nenapadne podívat se na nestřídmost z lékařského hlediska. Ať si láme hlavu, jakou pýchou nebo nedostatkem víry upadl do Tvých rukou, když by stačilo, aby se zeptal sám sebe, co jedl a pil během posledních čtyřiadvaceti hodin, a zjistil by, ze které strany mu od Tebe hrozí nebezpečí. Pak by mohl i nepatrnou zdrženlivostí ohrozit Tvé spojovací linky. Pokud už musí *uvažovat o zdravotní stránce cudnosti, krm ho tou velkou lží, kterou jsme namluvili Angličanům: že totiž nadměrné tělesné cvičení a únava, která z něho plyne, cudnost velice podporují. Asi se zeptáš, jak tomu mohou věřit, když si vzpomenou na všeobecně známou smyslnost námořníků a vojáků. Ale my jsme tu báchorku rozšířili prostřednictvím učitelů - mužů, pro které byla cudnost pouhou záminkou pro sportovní hry a kteří proto doporučovali hry k dosažení větší cudnosti. Ale celá tato záležitost je na závěr dopisu příliš rozsáhlá.*

Líbá Tě Tvůj strýc Zmarchrob

18. KAPITOLA

Můj drahý Tasemníku,

Dokonce i pod Mrchodlakovým vedením jsi jistě ve škole zvládl základy techniky sexuálního pokoušení. Nás duchy takové věci hrozně nudí (i když je to důležitá část našeho výcviku), a tak se o nich teď nebudu šířit. Ale asi se ještě potřebuješ hodně poučit o širších souvislostech.

Nepřítel dává mužům na vybranou jednu ze dvou možností: buď *naprostou sexuální zdrženlivost,* anebo *úplnou monogamii. Ta první alternativa je už od dob prvního velkého vítězství Našeho Otce pro ně velice obtížná a v posledních stoletích je připravujeme i o druhou možnost úniku. Prostřednictvím básníků a spisovatelů lidi přesvědčujeme, že jediným úctyhodným základem manželství je zvláštní, obvykle velmi krátký zážitek, kterému oni říkají „být zamilován"; dále, že manželství dokáže a mělo by dokázat, aby toto vzrušení bylo trvalé, a že manželství, které to nedokáže, už není závazné. Tak parodujeme myšlenku, která pochází od Nepřítele.*

Celá filozofie Pekla spočívá na uznání toho axiomu, že jedna věc nemůže být jinou věcí, a obzvlášť, že jedna bytost není jinou bytostí. Moje dobro je jenom moje a Tvoje dobro zase jenom Tvoje. Co jeden získává, to druhý Ztrácí. Dokonce i neživý předmět je tím, čím je, jen proto, že zabraňuje, aby jeho prostor zaujalo něco jiného; zvětšuje-li se, pak ostatní předměty odstrkuje nebo pohlcuje. A s bytostmi je tomu stejně. U zvířat má pohlcování formu pojídání; pro nás to znamená, že silnější bytost vysaje vůli a svobodu ze slabší bytosti. „Být" znamená *„soupeřit".*

A Nepřítelova filozofie není nic jiného, než jediné trvalé úsilí, jak se této očividné pravdě vyhnout. Snaží se dosáhnout něčeho, co nedává smysl. Věci mají být různé, ale přitom i nějak jednotné. To, co prospívá jednomu člověku, by mělo prospívat i ostatním. Tuto nemožnost nazývá Nepřítel Láskou *a tento jednotvárný všelék se dá zjistit ve všem, co On dělá, a dokonce i ve všem, čím On je - nebo za co se prohlašuje. A tak ani Jemu samotnému nestačí být absolutní matematickou jednotkou; říká o sobě,"že je zároveň „ Tři" i „Jeden", jen aby ten nesmysl jménem Láska našel oporu :;v Jeho vlastní povaze. A na druhé straně stupnice zavádí do hmotného světa ten sprostý vynález – organismus, jehož jednotlivé části jsou zbaveny svého přirozeného údělu soupeření a přinuceny ke spolupráci.*

Jeho skutečný motiv, proč se upnul na sex jako na způsob lidského rozmnožování, je až příliš zřejmý z toho, k čemu ho On používá. z našeho hlediska mohl být sex něčím úplně neškodným. Mohl být jen jedním ze způsobů, kterými se jedna bytost stává kořistí jiné, silnější – stejně jako u pavouků, kde nevěsta zakončí svatební obřad tím, že sežere svého ženicha. Ale lidem Nepřítel bezdůvodně přidal k sexuální touze i vzájemnou náklonnost, ^působil také, že lidský potomek je závislý na rodičích a ty podněcuje, aby se o své dítě starali. Tím vytvořil Rodinu, která se podobá organismu, ale je ještě horší; její členové se totiž od sebe více odlišují, ale zároveň jsou spojeni uvědomělejším a zodpovědnějším způsobem. A tak se z rodiny zase vyklube jen další trik, jak do světa zatáhnout Lásku.

A teď dávej pozor! Nepřítel popsal manželskou dvojici jako , jedno tělo". Neřekl „Šťastní manželé" nebo „dvojice lidí, kteří se vzali z lásky", ale toho Ať si lidé nevšímají. Ať také zapomenou, že ten člověk jménem Pavel to neomezil na manželské *páry; pro něho už pouhá soulož působí, jedno tělo". Lidé pak budou považovat prostý popis skutečného významu pohlavního styku za básnickou oslavu „lásky". Pravda je taková, že kdekoli spolu leží muž se ženou, vzniká mezi nimi, Ať se jim to líbí nebo ne, nadsmyslový vztah, ze kterého se mají navždy radovat, nebo který mají navždy snášet. A tak pravdivým prohlášením, že ten nadsmyslový vztah má vytvořit vzájemnou náklonnost a rodinu (a v případě, že do něho lidé vstupují s oddaností, se obojí až příliš často skutečně* vytvoří,), *přivedeš lidi k mylnému názoru, že to jediné, co činí manželství Šťastným nebo svatým,je právě ta smíš náklonnosti, strachu a touhy, kterou oni nazývají „být zamilován". Popleteš je snadno, protone v Evropě Ze zamilovanosti velice často vznikají manželství, která se řídí Nepřítelovými plány, tj. s úmyslem věrnosti, založení rodiny a dobré vůle - stejně, jako nábožné vzrušení velice často, i když ne vždycky, provází jejich konverzi. Jinými slovy: měl bys lidi podporovat v tom, aby za základ manželství považovali silně přibarvenou a zkreslenou verzi něčeho, co Nepřítel ve skutečnosti slibuje jako jeho důsledek. Přinese nám to dvojí zisk. Za prvé: lidem, kteří nemají dar zdrženlivosti, namluvíš, aby nehledali manželství jako řešení, protože si myslí, že „nejsou zamilovaní", a díky nám jim všechny ostatní motivy připadají nízké a cynické. Ano, to si oni doopravdy myslí! Bouři citů považují za něco vyššího, než je úmysl věrnosti ke společenství, jehož cílem je vzájemná pomoc, uchování čistoty a předávání života. (Nezapomeň svému pacientovi namluvit, že svatební obřad v kostele je něco hrozně nepříjemného.) A za druhé: úplně každé sexuální poblouznění, jež má vyústit v manželství, budou lidé považovat za „lásku", a tato „láska" podle nich omlouvá každou vinu a chrání je před následky toho, že si berou bezvěrče, hlupáka nebo člověka uvolněných mravů. Ale o tom zase až v příštím dopise.*

Líbá Tě Tvůj strýc Zmarchrob

19. KAPITOLA

Můj drahý Tasemníku,

dlouho jsem přemýšlel o tom, nač ses mé ptal ve svém posledním dopise. Jasně jsem Ti vysvětlil, že každé bytosti je vrozeno soupeření s ostatními a že tedy Nepřítelova představa lásky nedává smysl. Co si tedy máš myslet o tom mém opakovaném varování, že On ty lidské feny skutečné miluje a že si doopravdy přeje jejich svobodu a trvalou existenci? Můj drahý chlapče, doufám, žes moje dopisy nikomu neukázal. Ale na tom samozřejmě nezáleží. Každému by bylo jasné, že jsem se té zdánlivé hereze dopustil jen náhodou. Mimochodem, jistě jsi poznal, že těch několik zdánlivě nelichotivých poznámek o Mrchodlakovi jsem napsal jen žertem; ve skutečnosti si ho velice vážím. A to, že Tě nechci chránit před nadřízenými, jsem samozřejmě nemyslel vážně; můžeš mi věřit, že se o Tebe postarám. Ale určitě ty dopisy dobře schovej a zamkni.

Je pravda, Že jsem se jen svou neopatrností uřekl, že Nepřítel lidi skutečně miluje. To je samozřejmé nemožné. On je jedna bytost, oni jsou odlišní; jejich dobro nemůže být Jeho dobrem. Všechny ty Jeho řeči o Lásce určitě jen něco zakrývají - On přece musí mít nějaký skutečný *důvod k tomu, zeje stvořil a že se o ne stará! To, že k nim tu nemožnou Lásku doopravdy cítí, jsem řekl jen proto, že Jeho skutečný důvod vůbec nedokážeme zjistit. Co On si od nich slibuje? Je to neřešitelný problém. Jistě Ti neuškodí, když Ti řeknu, Že právě to se stalo hlavní příčinou roztržky mezi Naším Otcem a Nepřítelem. Když se poprvé začalo mluvit o stvoření člověka a když už v tomto stadiu Nepřítel otevřeně přiznal, že předvídá jistou epizodu týkající se kříže, Náš Otec přirozeně požádal o rozhovor a žádal si vysvětlení. Nepřítel mu odpověděl jen tou za vlasy přitaženou historkou o nezištné lásce, kterou od té doby šíří neustále. Náš Otec to přirozeně nemohl přijmout, zapřísahal Nepřítele, aby vyložil karty na stůl, a dal mu k tomu dostatek příležitosti. Připustil, že se úzkostlivě snaží poznat toto tajemství, a Nepřítel mu na to odpověděl: „Celým svým srdcem si přeji, abys je znal." Myslím^ že právě v této fázi rozhovoru znechutila Našeho Otce ta zcela neodůvodněná nedůvěra-natolik, ze se z Nepřítelovy přítomnosti vzdálil nekonečné daleko - tak náhle, že Z toho vznikl ten absurdní výmysl, že prý byl násilím svržen z Nebe. A nyní již začínáme chápat, proč s tím náš Utlačovatel dělá takové tajnosti: Jeho trůn totiž na tom tajemství závisí! Členové Jeho kliky mnohokrát přiznali, že kdybychom někdy pochopili, co On rozumí pod pojmem „láska", válka by skončila a my bychom se vrátili do Nebe. Máme před sebou veliký úkol. Víme, že On ve skutečnosti milovat nemůže; vždyť to nedokáže nikdo ~ nedává to přece smysl! Kéž bychom tak dokázali zjistit, oč Mu* doopravdy *jde! Zkoušíme jednu domněnku za druhou, a přesto jsme ještě na nic nepřišli. Ale nesmíme ztrácet naději: stále složitější teorie, stále úplnější sběr dat, stále bohatší odměny pro ty výzkumníky, kteří v práci pokročí, a stále hroznější tresty pro ty, kdo selžou - tohle všechno přece jednou musí přinést úspěch, když budeme pracovat stále usilovněji až do konce času!*

Stěžuješ si, žes z mého posledního dopisu nepochopil, jestli si myslím, že být zamilovaný *je nebo není pro lidi žádoucí stav. Ale Tasemníku, na to by se přece měli ptát* oni! *Ať oni*

diskutují, zda „Láska", vlastenectví, celibát, svíčky na oltáři, abstinence nebo vzdělání jsou „dobré" nebo „špatné"! Cožpak nechápeš, že na to nelze odpovědět? poleží jen na tom, jak příslušný stav mysli přispívá k tomu, aby za daných okolností a v určitém okamžiku přiblížil určitého pacienta k Nepříteli nebo k nám. Proto by se mil rozhodnout právě pacient, zda Láskaje „dobrá" nebo „špatná". Pokud je domýšlivý a pohrdá tělem proto, zeje vybíravý, ale přitom si myslí, že to dělá jen kvůli své morální čistotě, a pokud rád ohrnuje nos nad tím, co jeho bližní schvalují - pak Ať je rozhodně proti lásce. Udělej z něho sebejistého asketu a až jeho sexualitu oddělíš ode všeho, co by ji mohlo zlidštit, Ať ho znova zatíží v nějaké mnohem surovější a cyničtější podobě. A naopak: pokud je pacient citově založený a lehkověrný, krm ho podřadnými básněmi a romány z Červené knihovny, aby si myslel, že „Láska" je jednak neodolatelná, jednak i jaksi záslužná sama o sobě, K necudnostem ho tím sice nepřivedeš, aleje to skvělý recept na dlouhotrvající „vznešená", romantická a tragická cizoložství, která v příznivém případě skončí vraždami a sebevraždami. - Také bychom mohli pacienta nasměrovat do užitečného manželství. To je sice vynálezem Nepřítele, ale přesto má své kladné stránky. V pacientově okolí je určitě několik mladých Žen, které by mu jeho křesťanský život silně ztížily, kdybys ho dokázal přesvědčit, aby si některou z nich vzal. Příště mi o tom laskavě podej zprávu. A mezitím si jasně uvědom, že zamilovat se *nemusí být samo o sobě výhodné pro nás ani pro Nepřítele; je to prostě příležitost, které se my i On snažíme využít. Stejně jako většina věcí, se kterými lidí tolik nadělají - jako zdraví a nemoc, stáří a mládí nebo válka a mír - z hlediska duchovního života je to převážně výchozí surovina.*

Líbá Tě Tvůj strýc Zmarchrob

20. KAPITOLA

Můj drahý Tasemníku,

s velkou nelibostí zjišťuji, že Nepřítel prozatím násilím ukončil Tvé přímé útoky na pacientovu cudnost. Měls vedet, že On to tak nakonec udělá pokaždé, a měls včas skončit. Vždyť takhle Tvůj člověk objevil nebezpečnou pravdu - že tyto útoky netrvají věčné. Teď už nemůžeš užívat naší nejlepší zbraní, totiž toho, čemu věří hloupí lidé: že se nás nezbaví jinak než tím, že se nám poddají. Už ses asi snažil ho přesvědčit, že cudnost je nezdravá, že?

Ještě jsem od Tebe nedostal zprávu o mladých ženách z jeho okolí. Pošli mi ji co nejdříve; pokud ho nedokážeme svést sexualitou k necudnosti, alespoň se pokusíme zatáhnout ho do vhodného manželství. Prozatím bych Ti dal několik rad, do jakého typu ženy by se měl zamilovat - mám na my šli fyzický typ -, pokud se už nezmůžeme na nic lepšího.

Tuto otázku za nás ovšem zhruba rozhodli ti duchové, kteří v naší hierarchii zastávají mnohem hlubší místo než my dva. Tito velmistři vypracovávají všeobecné pokyny k tomu, aby v každé době směřoval sexuální „vkus" lidí nesprávným směrem. K tomu využívají úzkého okruhu populárních umělců, módních návrhářů, hereček a reklamních agentů, kteří určují, jaký typ je právě v módě. Snaží se každého odvést od těch příslušníků opačného pohlaví, se kterými by nejspíše mohl uzavřít duchovně prospěšné, slastné a plodné manželství. Tak už po dlouhá staletí vítězíme nad přírodou v tom, že některé druhotné mužské rysy (jako třeba vousy) jsou téměř všem ženám nepříjemné - a to je důležitější, než si asi myslíš. A mužské chutě měníme často. Kdysi jsme je vedli k obdivu sošného a aristokratického typu krásy; tím jsme spojili mužskou domýšlivost s jejich sexuálními touhami a ponoukali je k tomu, aby se lidská rasa rodila hlavně z arogantních a hýřivých žen. Jindy jsme zase zvolili přehnaně ženský, malátný a melancholický typ, aby bylo vždy dost Ženských vrtochů, zbabělosti, falše a malosti, které k němu patří. Teď míříme zase jiným směrem. Dobu valčíků vystřídalo období jazzu. My vedeme muže k obdivu těch žen, jejichž těla jde jen těžko rozlišit od chlapeckých. Protože tento druh krásy pomíjí ještě rychleji než většina ostatních,.jitříme tak trvalý Ženský strach ze stárnutí (s mnoha skvělými výsledky) a působíme, že pak méně chtějí a méně dokážou rodit děti. Ale tím jsme ještě neskončili. Dosáhli jsme toho, že společnost podstatně více dovoluje zpodobovat zdánlivou (ne skutečnou) nahotu v umění a vystavovat ji na jevišti nebo na pláži. Samozřejmě to je všechno falešné: postavy na obrazech jsou nakresleny nepravdivě; těla skutečných žen v plavkách nebo přiléhavých kalhotách jsou ve skutečnosti stažena a zpevněna, aby vypadala pevnější a útlejší, než to příroda zralým ženám dovoluje. Ale zároveň učíme moderní svět věřit, žije to „otevřené" a „zdravé" a že se vrací zpět k přírodě. Mužské touhy tím vedeme stále více k něčemu, co neexistuje; úloha zraku v sexualitě je stále důležitější a jeho požadavky jsou stále troufalejší. Jistě si snadno představíš, k čemu to povede!

Taková je tedy naše obecná strategie. Ale uvnitř tohoto rámce můžeš pacientovy touhy podporovat ještě v jednom ze dvou směrů. Když pozorně pohlédneš do srdce kteréhokoli muže, zjistíš, že se mu v myšlenkách zjevují alespoň dvě imaginární ženy - pozemská a pekelná Venuše, a že jeho touha závisí na tom, ke které z nich se upíná. Jeho touha po prvním typu je přirozeně přístupná Nepříteli - snadno se spojí s láskou k bližnímu, ochotně se podřídí manželství a je skrznaskrz zabarvena tím zlatavým světlem úcty a přirozenosti, které tak nenávidíme. Po tom druhém typu ženy touží brutálně a chce po ní toužit brutálně; nejvhodnější je k tomu, aby ho od manželství odvedla úplně, ale muž by se k ní i v manželství choval jako k otrokovi, ke svému idolu nebo ke spolupachateli. Jeho láska k prvnímu typu ženy by mohla přinést to, co Nepřítel nazývá zlem, ale jen náhodou; muž by si přál, aby ještě nebyla vdaná za někoho jiného, a litoval by, zeji nemůže milovat otevřeně. Ale u druhého typu Žen touží právě po tom zlu, které cítí; jde mu právě o tu „příchuť" v její chuti. Přitahuje ho zjevná živočišnost, náladovost, lstivost nebo krutost, kterou vidí v jejím obličeji; na jejím těle vidí něco zcela jiného než to, čemu obvykle říká „Krása" - něco, co ve své rozumné chvilce může dokonce popsat jako ošklivost, ale čím my dokážeme podráždit obnažený nerv jeho tajné posedlosti. Pekelná Venuše je bezpochyby nejvhodnější jako prostitutka nebo milenka. Ale pokud Tvůj člověk je křesťan a zná dobře všechny ty nesmysly o neodolatelné a všeomlouvající „lásce", často ho lze přivést k tomu, aby si ji vzal. A to se velice vyplatí. „Volná láska" a masturbace sice možná selhaly, ale existují i jiné, nepřímé metody, jak člověka zahubit pomocí sexu. Mimochodem: tyto metody jsou nejen účinné, ale i rozkošné; dokážou člověka učinit nešťastným dokonale a nadobro.

Libá Tě Tvůj strýc Zmarchrob

21. KAPITOLA

Můj drahý Tasemníku,

máš pravdu. V období sexuálního pokoušení můžeš skvěle zaútočit i na pacientovu podrážděnost. Dokonce to může být i hlavní útok, pokud on ho bude povahovat za vedlejší. Ale i zde (jako ostatně vždycky) se připrav k útoku na jeho morálku tím, že mu zatemníš rozum.

Člověka nenazlobí pouhé neštěstí; rozzlobí ho to neštěstí, které on považuje za křivdu. A křivdu cítí, když má pocit, že přichází o něco, nač má zákonný nárok. Z toho plyne, že čím více bude Tvůj pacient od života požadovat, tím častěji bude cítit křivdu a tedy i podráždění. Jistě sis úl všiml, že nic ho tak snadno nerozzlobí, jako když ho někdo nečekaně připraví o tu chvíli, o které si myslel, zeji má jen pro sebe. Rozhněvá ho třeba nečekaný návštěvník (když se těšil na klidný večer) nebo hovorná žena jeho přítele (která se objeví, když se těšil na rozhovor s ním samotným). *On teď ještě není tolik nelaskavý nebo líný a takové drobnosti* samy o sobě *jeho společenské chování příliš nezatěžují. Hněvá se, protože si myslí, že jeho čas patří jen jemu, a cítí, že ho o něj někdo okrádá. Musíš v něm tedy pečlivě pěstovat ten podivný předpoklad, že „Můj čas patří mně". Ať má pocit, že každý den zahajuje jako zákonný majitel čtyřiadvaceti hodin. Ať pociťuje jako bolestnou daň tu jejich část, kterou musí dávat svému zaměstnavateli, a ať za štědrý dar považuje tu další část, kterou vyměřuje na své náboženské povinnosti. Ale nikdy nesmí pochybovat o tom, že ten celek, z něhož se to odečítá, on jakýmsi tajemným Způsobem získal už při narození.*

Je to delikátní úkol. Pacient by měl předpokládat něco tak absurdního, že ani my bychom to nedokázali sebeméně obhájit, kdyby o tom začal pochybovat. Vždyť on nedokáže vytvořit ani zachovat ani jediný okamžik; všechno dostává jako dar. To už by si také mohl myslet, že mu patří Slunce a Měsíc. Mimoto by teoreticky měl zcela sloužit Nepříteli, a kdyby se před ním Nepřítel objevil v tělesné podobě a požádal ho, aby Mu cele'sloužil jen jediný den, neodmítl by to. Velice by se mu ulevilo, kdyby ten den nemusel dělat nic těžšího, než poslouchat řeči jedné hloupé ženské, a byl by skoro až zklamán, kdyby mu Nepřítel řekl: „Teď můžeš jít a půl hodiny se bavit." A pokud se nad tímto svým předpokladem zamyslí, dokonce i on si musí uvědomit, že v takové situaci je doopravdy každý den. Když Ti tedy radím, abys ten předpoklad v jeho mysli chránil, rozhodně tím nemyslím, abys mu dodával argumenty v prospěch. Žádné nejsou. Máš čistě negativní úkol: Ať se nad tím někdy zamyslí. Zatemni mu rozum a uprostřed té temnoty by měl nikým nezkoumán ležet ten tichý a účinný pocit, ze jeho Čas patří pouze jemu.

Stále ho podporuj v tom pocitu, ze mu něco patří. Lidé si dělají nároky na něco, co zní stejně směšně v Nebi i v Pekle; k tomu je musíme neustále pobízet. Velká část moderního odporu k cudnosti pochází z toho, ze lidé věří, ze jim jejich těla patří - ony rozsáhlé a nebezpečné statky pulzující tou energií, která stvořila Vesmír; těla, v nichž se octli, aniž se jich někdo ptal, a z nichž jsou vyhnáni, když se to Jinému zlíbí! Je to asi tak, jako by

nějakému princátku dal jeho otec z lásky titul vládce nad nějakou velkou provincií, kterou ve skutečnosti spravují moudří rádcové, a to dítě by si začalo myslet, ze nu města, lesy a pole skutečně patří úplně stejně jako kostky na podlaze jeho dětského pokoje.

Tento pocit vlastnictví v nich vytváříme nejen pýchou, ale i tím, ze je mateme. Učíme je nerozlišovat mezi různými významy přivlastňovacího zájmena - mezi těmi jemně odstupňovanými rozdíly, které směřují od „mých bot" přes „mého psa", „mého sluhu", „mou zenu", „mého otce", „mého učitele" a „mou vlast" až k „mému Bohu". Dokážeme je naučit, aby všechny tyto významy redukovali na jediný - stejný, jaký je u „mých bot"; „můj", který znamená vlastnictví. Dokonce i v jeslích dokážeme dítě naučit, aby „můj medvídek" neznamenal *toho starého adresáta citu, ke kterému cítí dítě zvláštní vztah (protože právě to je naučí Nepřítel, pokud si nedáme pozor), ale „ten medvěd, kterého múzu roztrhat na kousky, když budu chtít". A na opačném konci stupnice jsme lidi naučili říkat „můj Bůh" ve smyslu, který se skoro neliší od „mých bot" a znamená „Bůh, který mi něco dluží za mé vzorné služby a kterého ve svých řečech využívám - Bůh, u kterého jsem si pojistil teplé místečko."*

A přitom je legrační, že žádný člověk nemůže o ničem říci „moje" v plně majetnickém smyslu. Má konci všeho bud Náš Otec nebo Nepřítel řekne „můj" o každé věci, která existuje, a obzvlášť o každém člověku. Však lidé nakonec zjistí, komu doopravdy patří jejich čas, jejich duše a jejich těla - rozhodně ale ne jim samotným, *cd se stane cokoli!' V současnosti Nepřítel všechno označuje slovem „moje" z toho pedantského a právně formalistického důvodu, Že On to stvořil; naproti tomu Náš Otec doufá, že nakonec on sám řekne „moje" o všech věcech z mnohem realističtějšího a dynamičtějšího důvodu- proto, že šije vybojuje.*

Líbá Tě Tvůj strýc Zmarchrob

22. KAPITOLA

Můj drahý Tasemníku,

no prosím! Tvůj člověk se zamiloval, a to tím nejhorším možným způsobem - a ještě k tomu do dívky, kterou jsi v tom svém seznamu neuvedl! A možná Tě bude zajímat, ze to malé nedorozumění s Tajnou Policií, které ses snažil vyvolat kvůli několika neopatrným poznámkám v jednom z mých dopisů, už mám za sebou. Pokud sis myslel, že si tím zajistíš mé dobré služby, strašně ses spletl; zaplatíš za to, i za své ostatní hrubé chyby. Prozatím k tomuto dopisu přikládám jednu knížečku, která pravé vyšla. Pojednává o Nápravném zařízení pro neschopné pokušitele; je v ní spousta ilustrací a nenajdeš v ní jedinou nudnou stránku.

Vyhledal jsem si spisy té dívky a jde z nich na mě hrůza. Je křesťanka - ale kdyby jen to! Odporná, nenápadná, stydlivá, culí se, mluví jednoslabičně, vypadá jako myš. Je to nemastná, neslaná, bezvýznamná panenská žába. Ta malá bestie! Chce se mně z ní zvracet; cítím, jak i ten její spis sálá horkostí a zapáchá. Když si uvědomím, jak svět upadá, dohání mě to k šílenství. Za starých časů bychom ji poslali do arény, kam patří ona a jí podobní. Ale ani tam by za moc nestála. Je to falešná malá podvodnice; však já je znám. Vypadá, že při pohledu na krev omdlí, ale nakonec dokáže umřít s úsměvem! Podvodnice v každém směru. Tváří se chladně a zdvořile - a přitom umí dělat jedovaté vtipy! A legraci si dělá i ze MNE! *Špinavá nanicovatá malá stydlivka - a přitom je ochotna se tomu troubovi vrhnout do náruče stejně jako obyčejné zvíře, které se chce pářit! Když už si Nepřítel tolik potrpí na panenství, proč ji za to nezničí, místo aby tam jen stál a usmíval se?*

Ale On je ve skutečnosti požitkář. Všechny ty posty, večerní pobožnosti, mučednictví a kříže - to všechno je jen fasáda nebo pěna na mořském pobřeží. Tam na moři, v Jeho moři, jsou jen samé rozkoše. On se tím netají; v Jeho pravici jsou „věčné radosti". Fuj! On si určitě nedovede ani představit to vznešené a přísné tajemství, ke kterému se my povznášíme ve své Beáne Extázi. Tasemníku, On je tak vulgární! Uvaluje jako měšťák. Svůj svět zaplnil radostí. Jsou věci, které mohou lidé dělat celý den, a Jemu to vůbec nevadí - mohou spát, mýt se, jíst, pít, milovat se, hrát si, modlit se a pracovat. A my musíme všechno překroutit, *aby nám to prospívalo! Nepřítel má v boji strašnou převahu a my se nemůžeme o nic opřít. (Ale* Tebe *to stejně neomlouvá. Já se s Tebou brzy vypořádám. Vždyckys mě nenáviděl a byls na mě drzý pokaždé, když k tomu sebral dost odvahy.)*

A on se teď samozřejmí seznámí s celou rodinou té dívky a s jejich známými. Cožpak tys nepochopil, že do toho domu, kde ona bydlí, on nikdy nemel vstoupit? Všechno tam čpí tím smrtícím zápachem. Dokonce je to už trochu cítit i ze zahradníka, a ten tam žije teprve pět let. Když odtamtud odchází v neděli návštěva, část toho smradu odnáší s sebou. Už to nakazilo i jejich kolku a psa. A je to dům plný neproniknutelného tajemství. S určitostí víme (je to jedna z hlavních zásad), že každý Hen rodiny musí mít z ostatních

nějaký prospěch - ale nedokážeme zjistit, jaký. Stejně žárlivě jako sám Nepřítel hlídají tajemství toho, co se za jejich předstíranou nesobeckou láskou skrývá doopravdy. Celý jejich dům se zahradou je jedna veliká ohavnost. Dělá se mi nanic z toho, jak se podobá nehrnu, co jeden lidský spisovatel napsal o Nebesích: „Místo, kde je pouze život, a proto všechno, co není hudba, je mlčení."

Hudba a mlčení -jak to obojí nenávidím! Jak bychom měli být rádi, že od chvíle, kdy Náš Otec přišel do Pekla (a je to tak dávno, že ani lidé, kteří uvažují ve světelných letech, to nedovedou vyjádřit) Jsme tímto ohavným silám nepřenechali ani jediné místečko v Pekle a ani jediný okamžik pekelného času! Všechno obsadil Hluk - ta veliká síla, ten slyšitelný výraz všeho jásavého, nemilosrdného a silného - Hluk, který jediný nás chrání před hloupými pochybnostmi, zoufalými výčitkami svědomí a nemožnými touhami! Nakonec přeměníme v Hluk celý svět! Na Zemi jsme v tomto směru už dospěli hodně daleko. Ty nebeské melodie a mlčení nakonec přeřveme! Ale uznávám, že ještě nejsme ani zdaleka dost hluční. Výzkum stále pokračuje. Ale Ty, *Ty malý, odporný ...* ***

[Zde je dopis přerušen a dále je psán jinou rukou.]

že v zápalu psaní jsem si bezděčně dovolil přijmout tvar velké stonožky. Zbytek dopisu diktuji svému sekretáři. - Teď, když je přeměna u konce, poznávám, že je to úkaz periodický. Pověst o tom se dostala k lidem a zkreslené to popisuje jejich básník Milion, který si vymyslel ten směšný dodatek, že prý tyto změny tvaru jsou „trestem" , který na nás seslal Nepřítel. Ale jeden moderní autor - jmenuje se nějak jako Pshaw - to pochopil správně. Přeměna postupuje zevnitř a je skvělou ukázkou té životní Síly, kterou by uctíval Náš Otec, kdyby se klanil něčemu jinému než sám sobe.

Ve své nynější podobí toužím ještě více po tom, abych se s Tebou setkal a připoutal Tě k sobě ve vděčném objetí.

Za Jeho Propastnou Výsost Dr. Ing. Zmarchroba, prvního náměstka atd.,

(podepsal) *Rournpuch*

23. KAPITOLA

Můj drahý Tasemníku,

Tvůj pacient poznává zásluhou té dívky a její nechutné rodiny stále více křesťanů - a to i velmi inteligentních. Teď se nám určitě nepodán připravit jeho život o duchovní stránku. Budiž; musíme ji tedy zkazit. *Jistější mnohokrát předváděl na cvičišti prominu v anděla Světla - teď bys to měl provést tváří v tvář Nepříteli. Se Světem a s Tělem jsme úspěch neměli, ale třetí Moc nám ještě zůstala - a její vítězství je nejnádhernější. Se zkaženým světcem, farizejem, inkvizitorem nebo čarodějem je v Pekle mnohem vetší zábava než s obyčejným tyranem nebo zhýralcem.*

Když si tak prohlížím ty nové přátele Tvého pacienta, připadá mi, že nejlepší bude zaútočit na rozhraní teologie a politiky. Někteří jeho noví přátelé zřetelně vidí společenské důsledky svého náboženství. To samo o sobě je špatné, ale my toho zkusíme využít ve svůj prospěch.

Asi už víš, že mnoho křesťanských politických autorů si myslí, ze křesťanství se velice brzy odchýlilo od správné cesty a vzdálilo se od učení svého Zakladatele. Této myšlenky využijeme: budeme podporovat koncepci „historického Ježíše". K ní dospějeme, když budeme odstraňovat pozdější „nánosy a překroucení" a pak ji postavíme proti celé křesťanské tradici. V minulé generaci jsme propagovali interpretaci takového „historického Ježíše" na základě liberalismu a humanity a teď Ho zase objevujeme na základě marxismu, katastrofismu a revolucí. Takové interpretace, které chceme měnit zhruba každých třicet let, mají mnoho výhod:

Za, prvé: každá taková interpretace obrací zbožnost lidí k něčemu, co neexistovalo; vždyť žádný „historický Ježíš" není historický. Dokumenty říkají to, co je v nich obsaženo, a nic se k nim nedá přidat; každého „historického Ježíše" tedy vytvoříme pouze tím, že něco potlačíme a něco přeženeme. A takové teorie (lidi učíme označovat je slovem brilantní), *na které by nikdo v normálním životě nevsadil ani korunu, pak dají každý rok vzniknout celé řadě knih, jejichž autoři se považují z.a nové Napoleony, Shakespeary nebo Swifty.*

Za druhé: všechny interpretace tohoto druhu hledají význam svého „historického Ježíše" v nějaké podivné teorii, kterou On prý šířil. Má to podle nich být „velký člověk" v moderním smyslu slova - člověk, který stojí v koncovém bodě nějaké odstředivé a nevyvážené myšlenkové linie; cvok, který prodává univerzální medicínu. Tak odvádíme mysli lidí od Toho, kým On je a co činil. Nejprve z Něho uděláme pouhého učitele, a pak lidem zatajíme ten veledůležitý soulad mezi Jeho učením a mezi učeními všech ostatních velkých učitelů morálky. Lidé si nesmí všimnout, že Nepřítel neposílá všechny velké moralisty proto, aby lidi poučovali, ale aby jim připomínali a obnovovali ty prastaré otřepané morální pravdy - navzdory tomu, že my jim je stále zatajujeme. My vychováváme sofisty; On posílá Sokrata, aby jim odpověděl.

Naším třetím cílem je zahubit takovými interpretacemi zbožnost; vždyť místo skutečné přítomnosti Nepřítele, kterou by lidé prosívali při modlitbě a v Eucharistii, jim dáváme jen jakousi vzdálenou, neurčitou a záhadnou postavu někoho, kdo mluvil nesrozumitelným jazykem a zemřel strašně dávno. Někoho takového přece není možné uctívat! Od Stvořitele, kterému se klaní jeho tvor, takhle brzy dospěj es k pouhému vůdci, kterého zdraví jeho přívrženec, a nakonec jen k význačné po-stavě, kterou uznává kritický historik.

A za čtvrté: náboženství tohoto druhuje nehistorické nejen tím, že Ježíše takto zobrazuje, ale ještě z jiného důvodu. Pouhá historická studie Ježíšova Životopisu nemůže přivést do Nepřítelova tábora žádný národ, ale jen pár jednotlivců; vždyť přece k Jeho úplnému životopisu lidé nemají podklady! První konvertité přijali víru na základě jediné historické události (Vzkříšení) a jediného teologického učení (Vykoupení); to oboji působilo na vědomí hříchu, které měli lidé už předtím. A ten hřích nebyl spáchán proti nějakému nesmyslnému zákonu, který by ten „velký člověk" nově vytvořil, ale proti starému, samozřejmému a všeobecnému mravnímu zákonu, kterému je naučily jejich vlastní matky a chůvy. „Evangelia" vznikla až později; nebyla napsána proto, aby lidi přiváděla ke křesťanství, ale aby poučovala ty, kdo se už křesťany stali.

„Historického Ježíše" tedy musíme stále propagovat, i když se nám v některém bodě může zdát nebezpečný. Náš postoj k obecnému vztahu mezi křesťanstvím a politikou už ale tak jednoznačný nebude. Jistěže nechceme, aby křesťanství vedlo lidi i v politickém životě; vždyť vznik nějaké skutečně spravedlivé společnosti by pro nás znamenal katastrofu. Ale na druhé straně chceme, a to velice silně, aby křesťanství bylo pro lidi pouhým prostředkem - pokud možno k jejich vlastnímu pokroku, ale třeba' i k něčemu jinému; například k sociální spravedlnosti. Měl bys člověka přivést nejprve k tomu, aby na sociální spravedlnost hleděl jako na něco, co Nepřítel vyžaduje, a potom by si měl začít vážit křesťanství proto, že může vést k sociální spravedlnosti. Nepřítel se přece nenechá zneužívat! Ti lidé nebo národy, kteří si myslí, že oživí Víru jen proto, aby vytvořili dobré společenské zřízení, by si právě tak mohli myslet, Že si po schodech do Nebe zkrátí cestu do nejbližší lékárny. Ale v tom se lidé naštěstí dají snadno oklamat. Vždyť zrovna dnes jsem v knize jednoho křesťanského autora našel pásal, kde doporučuje svou vlastní verzi křesťanství proto, že ‚jedině taková víra přečká smrt starých kultur a zrození nových civilizací". Vidíš ten rozpor? „Věřte tomu ne proto, zeje to pravda, ale kvůli něčemu jinému." Tak je to správné!

Líbá Tě Tvůj strýc Zmarchrob

24. KAPITOLA

Můj drahý Tasemníku,

písemně jsem se spojil s Vřeštihnátem, který má na starosti dívku Tvého pacienta, a už vidím jednu štěrbinu v jejím brnění. Je to jen nenápadná chybička, ale najdeš ji u většiny len, které vyrostly mezi inteligentními lidmi, spojenými jasně definovanou vírou. Ona si totiž, naivně mysli, že každý, kdo nepatří do okruhu jejích známých a má odlišné názory, je hrozně hloupý a směšný. Muži, kteří se s takovými lidmi běžně setkávají, si to nemyslí; jejich sebedůvěra, pokud ji mají, se zakládá na něčem jiném. Ta její sebedůvěra, o níž si ona myslí, že pochází z Víry, je ve skutečnosti způsobena hlavně tím, Že ona teď má stejnou barvu jako její okolí. Fakticky se to skoro neliší od přesvědčení, které mohla mít ve svých deseti letech: že rybí příbory, které mají u nich doma, jsou „správné", „normální" nebo „skutečné", a ty příbory, které patří sousedům, vůbec „skutečné rybí příbory" nejsou. V tom je tolik neznalosti a naivity a tak málo duchovní pýchy, zeji samotnou tím asi nezískáme. Ale napadlo Té, jak by tím šlo ovlivnit Tvého pacienta?

Začátečník vždycky přehání. Člověk, který dosáhl povýšení ve společnosti, je přejemnělý; mladý učenec bývá pedant. Tvůj pacient je v té nové společnosti nováčkem. Každý den se setkává s tak dokonalým křesťanským životem, jaký si nikdy předtím nedokázal představit, a všechno ho okouzluje, protože se zamiloval. Dychtí po tom (a Nepřítel to také od něho vyžaduje), aby i on sám byl stejně dokonalý. Nedokázal bys ho přesvědčit, aby napodoboval a přeháněl právě tuto chybu *své dívky, takže to, co jí lze prominout, se u něho stane tím nejsilnějším a nejkrásnějším hříchem - Duchovní Pýchou?*

Jsou k tomu ideální podmínky. On teď patří do nové společnosti, na kterou může být pyšný i z mnoha jiných důvodů, než jen pro její křesťanství. Jsou to vzdělanější, inteligentnější a příjemnější lidé, než s jakými se dosud setkal. Také si trochu dělá iluze o svém postavení. Pod vlivem „Lásky" si možná stále myslí, že si tu dívku nezaslouží, ale o ostatních si to už myslet přestává. Neví, jak mnoho mu odpouštějí a tolerují, protože jsou laskaví a on teď patří do rodiny. Také netuší, kolik z jeho řečí a názorů oni poznávají jako pouhou ozvěnu svých vlastních. A ještě méně tuší, že radost, kterou tam cítí, zčásti pochází i Z erotického kouzla, kterým ta dívka pro něho ozařuje celé své okolí. On si myslí, že se mu jejich názory a způsob života líbí proto, zeje na skoro stejné duchovní úrovni jako oni. Ale ve skutečnosti oni jsou tak daleko před ním, že kdyby se nezamiloval, spousta toho, co teď přijímá, by ho jen mátla a odpuzovala. Je jako pes, který by si myslel, že rozumí střelným zbraním, protože zásluhou svého loveckého instinktu a příchylnosti k pánovi může mít radost z celodenního honu!

A zde máš svou příležitost. Nepřítel teď toho mladého barbara prostřednictvím sexuální lásky a několika velmi sympatických lidí, kteří v Jeho službách už hodné pokročili, přitahuje tam, kam by on sám nikdy nedospěl. Ty ho ale musíš přesvědčit, že on tak nachází své vlastní *místo ve společnosti - že tito lidé jsou „jeho typ" a že teď, když přišel mezi ně, se dostává tam, kam patří. Když od nich odejde, všude se bude nudit; častěme*

proto, že tam doopravdy bude podstatně méně zábavy, ale hlavně proto, že mu bude scházet kouzlo té dívky. Nauč ho, aby si tento kontrast mezi těmi, kdo ho těší, a těmi, kdo ho nudí, pletl s kontrastem mezi křesťany a nevěřícími. Musí cítit (a raději by to neměl vyjadřovat slovy), ‚jak odlišní jsme my křesťané"; tím „my křesťané" musí, i když nevědomky, myslet „moje parta" a tou „mou partou" nesmí myslet „lidi, kteří mě ve své lásce a pokoře přijali mezi sebe", ale „lidi, s nimiž se plným právem stýkám".

Pokud chceš mít úspěch, musíš ho zmást. Budeš-li se snažit, aby byl výslovně a otevřeně pyšný na to, že je křesťanem, asi se Ti to nepodaří; Nepřítelova varování jsou až příliš dobře známá. A naopak: necháš-li ho, aby byl jen pyšný na „svou partu", ale ne na „nás křesťany", nevzbudíš v něm skutečnou duchovní pýchu, ale pouhou společenskou domýšlivost - a to je jen bezcenný, nepatrný hříšek. V duchu by měl stále cítit mazané sebeuspokojení; nikdy nedovol, aby se zeptal: „A na co *vlastně jsem tak pyšný?" Představa, že patří do okruhu zasvěcenců a má s nimi společné tajemství, je pro něho velice sladká. £ toho vycházej; Ať se pod vlivem té dívky v jejích nejhloupějších chvílích začne tvářit, jako by ho* bavilo *to, co mu říkají nevěřící lidé. Přitom Ti mohou pomoci některé moderní teorie, s nimiž se on možná setká v současných křesťanských kruzích; tím myslím ty teorie, podle nichž je naděje společnosti v jakémsi úzkém okruhu „úředníků", v jakési školené menšině teokratů. Nestarej se o to, jestli ty teorie jsou správné nebo lživé; důležité je, aby se pro něho křesťanství stalo tajemným náboženstvím - a aby se s něm považoval za jednoho ze zasvěcenců.*

Snažně Tě prosím, abys mě nezatěžoval samými nesmysly o té evropské válce. Jistě je důležité, jak dopadne, ale to je záležitost pro Hluboké Velení. Vůbec mě nezajímá, kolik lidí v Anglii ty bomby zabily. A to, v jakém duševním stavu ti lidé umřeli, se dozvím tady v úřadě. Bylo přece jasné, že dříve či později umřít museli. Prosím, soustřed se na svou práci!

Líbá Tě Tvůj strýc Zmarchrob

25. KAPITOLA

Můj draky Tasemníku,

s lidmi v okolí Tvého pacienta je skutečná potíž: jsou to „jenom křesťané". *Každý z nich samozřejmě má své vlastní zájmy, ale spojuje je pouhé křesťanství. Kdy i už se lidé stanou křesťany, my je potřebujeme udržovat v duševním stavu, kterému já říkám „křesťanství a ještě něco". Jistě to znáš: křesťanství a krize, křesťanství a nová psychologie, křesťanství a Nový Řád, křesťanství a léčení vírou, křesťanství a parapsychologický výzkum, křesťanství a vegetariánství, křesťanství a pravopisná reforma. Pokud už musí být křesťany, ať jsou alespoň křesťany s odlišnými znaménky. Ať místo víry vyznávají nějakou módu s křesťanským zabarvením. Využij toho strachu, který mají ze „stále téhož".*

Hrůza ze „stále téhož" je jedna Z nejužitečnějších vášní, které v lidském srdci vyvoláváme - nekonečný zdroj kacířství mezi věřícími, nestálosti mezi přáteli, pošetilých rad a manželské nevěry. Lidé žijí v lase a skutečnost zažívají postupně. Aby z ní zažili co nejvíce, musí zažít co nejvíce různých věcí; jinými slovy - musí zažít změnu. A protože změnu potřebují, Nepřítel (který je v jádře poživačník) způsobil, aby jim byla změna stejně příjemná jako jídlo. Ale protože nechce, aby se jim tato zněna (stejně jako jídlo) stala sama o sobě cílem, vyvážil v nich touhu po změně touhou po stálosti. Ve světě, který stvořil, dokázal současně uspokojit obě tyto touhy, a sice tím spojením změny a trvalosti, kterému říkáme Rytmus. Dává jim roční období; každá roční doba je odlišná, ale přitom každý rok stejná, takže lidé vždycky cítí, že jaro je i nové, i opakováním prastarého tématu. Ve své Církvi jim dává církevní rok; v něm se střídají posty a svátky, ale jsou to stejné svátky jako loni.

A tak stejně, jako zdůrazňujeme potěšení z jídla, abychom v nich vzbudili nenasytnost, my přeháníme i radost ze změny, aby lidé stále toužili po něčem absolutně novém. K takové touze je pobízíme jenom my. Pokud svou povinnost zanedbáme, lidé budou nejen spokojeni, ale dokonce nadšeni novými a zároveň i dobře známými sněhovými vločkami teď *v lednu, východem slunce* dnes *ráno, vánočkou o* těchto *Vánocích. Kdybychom děti v tomto ohledu nepoučili, dokonale by jim vyhovoval takový cyklus her, ve kterém koupání vy střídá pouštění draka stejně pravidelné, jako po létě přichází podzim. A tato touha po nekonečné nebo arytmické změně trvá jen zásluhou naší ustavičné dřiny.*

Taková touha je důležitá z několika důvodů. Za prvé: zmenšuje radost a současně zvyšuje žádostivost. Právě radost z nových věcí mizí nejrychleji. A nepřetržitá řada nových věcí stojí hodně peněz, takže touha po nich vyvolá lakomství, neštěstí nebo obojí. A zase: čím je tato touha dravější, tím rychleji spotřebuje všechny nevinné zdroje potěšení a tím dříve přejde k těm, které Nepřítel zakazuje. Proto jsme vyvoláváním hrůzy ze „stále téhož" nedávno dosáhli toho, že Umění už je pro nás méně nebezpečné než kdysi; prosté i intelektuálské umělce každodenně zatahujeme do stále nových výstřelků oplzlosti, nerozumu, krutosti a pýchy. A ještě něco: bez touhy po novotách bychom nedokázali

vytvořit Módu nebo Popularitu.

Úkolem Módy v myšlení je odvrátit pozornost lidí od skutečných nebezpečí. Módní protesty každé generace obracíme proti tím chybám, od kterých jim hrozí nejmenší nebezpečí; vedeme je tak, aby podporovali takovou ctnost, která je nejbližší té neřesti, kterou se nejvíce snažíme rozšířit. Vedeme je tedy k tomu, aby při záplavách všichni běhali s hasicími přístroji a mačkali se na tom boku lodi, který je už skoro pod vodou. Proti nebezpečí plynoucímu z nadšení brojíme právě ve chvíli, kdy jsou světáčtí a vlažní; o sto let později z nich děláme romantické snílky omámené city, ale módní protest varuje před nebezpečím „pouhého porozumění". V krutých dobách varujeme před sentimentalitou, v bezduchých a povrchních dobách před nebezpečím vážnosti, v oplzlých dobách před Puritánstvím. A kdykoli lidé spějí k otroctví nebo tyranii, chráníme je před liberalismem.

Ale největším triumfem je povýšit tuto hrůzu ze „stále téhož" na filozofii, aby nesmysl, který se usídlil v rozumu, posílil rozklad vůle. Právě tady nám přichází tak vhod ta obecná vývojová a historická tendence moderního evropského myšlení, která je částečně i naším dílem. Nepřítel miluje otřepané pravdy. Pokud vím, On chce, aby si lidé, když něco plánují, položili několik velice jednoduchých otázek: „Je to správné? Je to rozumné? Je to možné?" A na zásadní otázky zapomenou, pokud je přinutíme se ptát: „Je to v souladu s naším současným vývojem? Je to pokrokové nebo reakční? Směřují dějiny tímto směrem?" Na takové *otázky ovšem odpovědět nedovedou - vždyť budoucnost neznají; a to, jaká bude, značně závisí právě na té volbě, kterou by jim měla budoucnost poradit. A tak zatímco se jejich mysl chvěje v tomto vakuu, my můžeme snáze vklouznout dovnitř a ponouknout je k tomu, pro co jsme se rozhodli* sami. *Už jsme tak dosáhli velkých úspěchů. Dříve lidé věděli, Že některé změny vedou k lepšímu, jiné k horšímu a další zase nemají smysl, ale dnes (díky nám) už o tom skoro nevědí. Popisné přídavné jméno „nezměněný" jsme nahradili emocionálním slovem „stagnující". Naučili jsme je uvalovat o budoucnosti jako o zaslíbené zemi, které dosahují privilegovaní hrdinové; nějako o ničem, čeho dosáhne každý rychlostí šedesáti minut za hodinu, Ať dělá cokoli a Ať je kdokoli.*

Líbá Tě Tvůj strýc Zmarchrob

26. KAPITOLA

Můj draky Tasemníku,

máš pravdu; v této fázi jejich známosti můžeš zasít semena, z nichž po deseti letech manželství vyroste nenávist. Kouzlo nenaplněné touhy přináší takové ovoce, které mohou lidé naší zásluhou mylně považovat za plody lásky k bližnímu. Využij dvojznačnosti slova „láska"; Ať si lidé myslí, že láskou vyřešili ty problémy, jejichž řešení se teď, pod vlivem okouzlení, vzdali nebo je jen odložili. Dokud to okouzlení trvá, máš příležitost tyto problémy potají Živit a změnit je v chronické.

Důležitý je problém „Nesobeckosti". Opět si všimni, jak skvělou práci odvedl náš Filologický odbor, když Nepřítelovu pozitivní Lásku k bližnímu nahradil negativní nesobeckostí. Jeho zásluhou můžeš člověka od počátku vést k tomu, aby se něčeho užitečného vzdal ne proto, aby z toho měli radost jeho bližní, ale aby dal najevo svou nesobeckost. Tak dosáhneme velkého úspěchu. Velmi nám pomůže i to, jak rozdílný pohled na nesobeckost mají naší zásluhou muži a ženy. Pod nesobeckostí si žena představuje hlavně to, že se stará o druhé; muž zase to, že druhým lidem nepřidělává starosti. Z toho plyne, že žena, která dostatečně pokročila v Nepřítelových službách, dokáže své okolí otrávit více než kterýkoli muž (kromě těch, které zcela ovládl Náš Otec), a naopak: muž musí žít v Nepřítelově táboře hodně dlouho, než pro své bližní vykoná tolik spontánní práce jako obyčejná žena za jediný den. A tak žena přemýšlí, jak druhým posloužit, a muž zase respektuje práva druhých, ale oba si zdánlivě logicky mohou myslet, a také si myslí, že ten druhý je v zásadě sobec.

K těmto nedorozuměním můžeš přidat ještě několik dalších. Erotické okouzlení působí, že se oba skutečně *ochotně podřizují přáním toho druhého. Oba také vědí, že Nepřítel od nich vyžaduje i lásku k bližnímu, která by měla vést k podobným výsledkům. Musíš v nich zakotvit tu zásadu, že oba mají po celou dobu manželství projevovat stejně mnoho nesobeckostí a vzájemného sebeobětování,jako se jim teď, pod vlivem erotického okouzlení, zdá samozřejmé - ale až okouzlení pomine, na tu nesobeckost už v sobě nenajdou dostatek lásky k bližnímu! Určitě se Ti to podaří, protože oni se teď mýlí dvojnásobně: nejen že si pletou sexuální vzrušení s láskou k bližnímu, ale také si myslí, ze to vzrušení bude trvat věčně.*

Jakmile se taková oficiální a nominální Nesobeckost stane pravidlem - pravidlem, které nebudou moci dodržovat, protože potřebné zdroje citů už vyčerpají a duchovní bohatství ještě mít nebudou - přinese to skvělé výsledky. Kdy i budou něco společně plánovat, každý z nich bude muset na úkor svých vlastních přání prosakovat něco, o čem si myslí, že si to přeje ten druhý. Často vůbec nepůjde zjistit, co si vlastně kdo přeje; při troše štěstí nakonec udělají to, co si nikdo nepřál. Přitom budou v sobě oba cítit žár pokrytectví a potají se obírat tím., že si zaslouží zvláštní výhody za svou nesobeckost, a tomu druhému budou v duchu zazlívat, že jejich oběť přijal tak snadno.

Později se budeš moci pustit do něčeho, co se dá nazvat Iluze ušlechtilého sporu. Tuto hru by měli hrát alespoň tři lidé - například rodina s dospělými dětmi. Někdo navrhne něco zcela prostého, třeba dát si čaj na zahradě. Jeden ze členů rodiny dá ostatním zřetelně najevo, i když to nevyjádří slovy, že na čaj sice moc chuti nemá, ale že si ho samozřejmě „nesobecky" vezme. Ostatní hned svůj návrh stáhnou; navenek pro svou vlastní „Nesobeckost", ale ve skutečnosti proto, že nechtějí být loutkami, na nichž si někdo druhý zkouší svůj zbytečný altruismus. Ale ani on si nenechá kazit orgie své Nesobeckosti. Rozhodně chce udělat to, „co chtějí ostatní". Ostatní trvají na tom, že se udělá to, co chce on. Vášně začnou vřít. Brzy někdo řekne: „Tak dobře, já tedy žádný čaj nechci!", a následuje skutečná hádka a hořká zášť na obou stranách. Chápeš, jak se to dělá? Kdyby se každá strana poctivě zasadila za to, co si sama skutečně přeje, všichni by se drželi v mezích daných rozumem a slušností - ale protože je spor převrácen a každý bojuje za to, co si přejí druzí, ta údajná nebo oficiální „Nesobeckost"předními zakrývá (nebo domněle omlouvá) všechnu zlobu, která vzniká ze zmařeného pokrytectví, zatvrzelosti a zášti nahromaděné za posledních deset let. Každý dobře ví, jak to s Nesobeckosti jeho protivníků doopravdy je a do jaké falešné pozice se ho snaží ostatní zahnat, ale sebe považuje za bezúhonnou oběť. A přitom se necítí o nic nepoctivěji, než je pro lidi běžné.

Jeden rozumný člověk kdysi řekl: „Kdyby lidé věděli, kolik zlé krve Nesobeckost vyvolává, nedoporučovali by ji tak často z kazatelny", a také: „Je to ten druh ženy, která žije jen pro druhé - a ty 'druhé' snadno poznáte podle utrápeného výrazu v obličeji." A tohle všechno může začít dokonce i v první fázi jejich známosti. £ dlouhodobého hlediska má často pro získání duše Tvého pacienta troška skutečného *sobectví menší význam než první začátky té promyšlené a uvědomělé nesobeckosti, £ níž může jednoho dne vykvést něco takového, co jsem teď popsal. Už teď můžeš mezi ní propašovat trochu vzájemné neupřímnosti-třeba mírné překvapení, že si dívka nevšimla, jak on je Nesobecký. Na takových věcech si dej zvlášť záleže t- a hlavně dej pozor, Ať je nezpozorují ti mladí pošetilci. Pokud si jich všimnou, asi přijdou i na to, že samotná „láska" nestačí; že potřebují pravou lásku k bližnímu, ale ještě jí nedosáhli - a přitom ji žádný vnější zákon nenahradí. Kéž by Vřeštihnát dokázal svou pacientku nějak připravit o ten smysl pro humor!*

Líbá Tě Tvůj strýc Zmarchrob

27. KAPITOLA

Můj drahý Tasemníku,

zdá se mi, že teď neděláš téměř nic užitečného. To, že ho pomocí „lásky" rozptyluješ a tak ho odvádíš od Nepřítele, je samozřejmé; ale když on se teď modlí hlavně za svou nepozornou a roztěkanou mysl, znamená to, z té „lásky" nedokážeš dobře využít, zkrátka - už zase jsi prohrál. Kdy i láska nebo něco jiného rozptýlí jeho pozornost, pobídni ho, aby to pokušení překonal pouhou silou vůle a snažil se v modlitbě pokračovat, jako by se nic nestalo. Pokud bude roztěkanost považovat za svůj současný problém, svěří se s ní *Nepříteli a učiní ji hlavním námětem svých modliteb a snah, pak nejen nebudeš mít úspěch, ale naopak: utrpíš porážku. Cokoli - dokonce i hřích -, co ho přiblíží k Nepříteli, je dlouhodobě proti nám.*

Slibně vypadá tento plán: On teď, když se zamiloval, začal myslet na pozemské *štěstí, a jeho čistě prosebné modlitby - kvůli té válce a jiným podobným záležitostem-jsou naléhavější. Teď je na čase, abys mu s modlitbami tohoto druhu působil intelektuální potíže. Vždycky je třeba podporovat falešnou duchovnost. Často lze lidi svést k přímé neposlušnosti Nepřítele, který jim jasně řekl tím svým obvyklým nudným, otřepaným a nezajímavým způsobem, jak už má ve zvyku, aby se modlili za svůj vezdejší chléb a za uzdravení svých nemocných - na základě zdánlivě zbožného důvodu, že „pravou modlitbou je chvalořečení a společenství s Bohem". Musíš mu samozřejmě zatajit to, že modlitba za denní chléb je stejně primitivně prosebná, Ať se interpretuje „ve smyslu duchovním" nebo jakémkoli jiném.*

Tvůj pacient se sice zavázal k té hrozné poslušnosti a asi bude s takovými „primitivními" modlitbami pokračovat, Ať uděláš cokoli, ale přesto ho můžeš zneklidňovat neodbytným podezřením, že modlitba je zbytečná a že stejně žádné objektivní výsledky nemůže přinést. Nezapomeň užít argumentu „Když padne orel, vyhrávám já; když padne panna, prohráváš ty." Pokud se nestane to, zaě se on modlil, bude to jen dalším důkazem, že prosebné modlitby neplní svůj účel; pokud se to stane, on samozřejmě rozpozná některé hmotné příčiny, které k tomu vedly, a tak „by se to stalo i bez modlitby". Pak mu tedy jak vyslyšené, tak i nevyslyšené modlitby dokážou, že nemají smysl.

Ty jakožto duch asi těžko pochopíš Jak on se tak může plést. Ale nezapomeň, Že on považuje čas za absolutní skutečnost. Myslí si, že Nepřítel stejně jako on sám vidí některé věci, jak právě probíhají, na jiné v minulosti si vzpomíná a ostatní předvídá v budoucnosti. A dokonce i pokud on věří, že Nepřítel takhle věci nevnímá, přesto to v hloubi duse povaluje za zvláštnost Nepřítelova Způsobu vnímání - ve skutečnosti si nemyslí (přestože by řekl, že ano), že Nepřítel vidí věci tak, jak jsou! Kdyby ses mu snažil vysvětlit, že dnešní lidské modlitby jsou jednou z těch nesčíslných rovnocenných záležitostí, s nimiž Nepřítel uvádí zítřejší počasí do souladu, Tvůj pacient by Ti odpověděl, že Nepřítel tedy vždycky věděl, že se za to lidé budou modlit, a pak se tedy lidé nemodlili svobodně, ale byli k tomu předurčeni. A ještě by dodal, že počasí určitého dne

lze zpětně odvodit z objektivních příčin až k samotnému původnímu stvoření hmoty, takže to všechno je na lidské i hmotné straně pevně dáno „od počátku". My ovšem zřetelně vidíme, co on měl říci: že problém přizpůsobení určitého počasí určitým modlitbám je jen jednou částí celkového problému, jak přizpůsobit celý duchovní vesmír celému hmotnému vesmíru, jak se to jemu jeví ve dvou bodech jeho časového způsobu vnímání. Stvoření ve svém celku přece působí na každý bod prostoru a času, ale lidi nutí jejich druh vědomí k tomu, aby úplný a celistvý tvůrčí čin vnímali postupně jako řetězec jednotlivých událostí. Proč *ten tvůrčí čin nechává prostor pro jejich svobodnou vůli - to je tajemství, které se skrývá za tím Nepřítelovým žvástem o „Lásce". Ale je jasné,* jak *On to dokáže; Nepřítel* nepředvídá, *že by lidé k budoucnosti dobrovolně přispívali, ale ve svém neohraničeném „Nyní" je* vidí *k budoucnosti přispívat. A je jasné, že vidět člověka, jak něco dělá, neznamená ho k tomu nutit.*

Dá se na to odpovědět, že někteří šťouraví lidští spisovatelé, obzvláště Boethius, toto tajemství vypustili na veřejnost. Ale v té duchovní atmosféře, kterou se nám konečně podařilo v západní Evropě vytvořit, si s tím nemusíš dělat starosti. Staré knihy čtou jen intelektuálové, a ty jsme už dokonale zvládli; právě u nich je nejméně pravděpodobné, že by četbou knih zmoudřeli. Dosáhli jsme toho hlásáním Historického Hlediska. Stručně řečeno, Historické Hledisko znamená, že když se intelektuál setká s nějakým výrokem historického autora, nikdy se nezeptá, zda je ten výrok pravdivý. Spíše se bude ptát, kdo toho historického autora ovlivnil; jak se jeho výrok shoduje s tím, co napsal ve svých dalších knihách; do které fáze vývoje autora nebo světových dějin myšlení to patří; jak to ovlivnilo pozdější autory; jak často to lidé (a obzvláště kolegové našeho vzdělance) nepochopili; co o tom soudili < kritici v posledních deseti letech a jaký je „současný stav problému". Náš intelektuál by jako nevýslovně primitivní zavrhl tu myšlenku, že by mohl klasického autora považovat za možný zdroj vědění a že by snad jeho výrok měl ovlivnit jeho vlastní myšlení a jednání. A protože celou lidskou rasu pořád mást nemůžeme, je nesmírně důležité, abychom každou generaci odřízli od všech předešlých; vždyť pokud vzdělanost volně putuje mezi různými staletími, vždy hrozí to nebezpečí, že by charakteristické pravdy jednoho období mohly napravit charakteristické omyly jiného období. Ale díky Našemu Otci a Historickému Hledisku si teď velcí učenci berou z minulosti stejně málo poučeni jako ten nejzaostalejší hlupák, který si myslí, že „dějiny jsou žvást".

Líbá Ti Tvůj strýc Zmarchrob

28. KAPITOLA

Můj drahý Tasemníku,

když jsem Ti říkal, abys ml neobtěžoval svým nesmyslným žvaněním o válce, samozřejmí jsem tím myslel to, že nestojím o Tvá poněkud infantilní lyrické lícení toho, jak lidé umírají a celá místa propadají zkáze. Ale o tom, jak válka ovlivňuje pacientův duševní stav, přirozeně chci podrobné zprávy – a v tomto ohledu jsi úplné neschopný. V dopise se například škodolibě raduješ, ze můžeme cekat těžké nálety na místo, kde ten tvor žije. Je to názorný příklad něčeho, co jsem Ti už vytýkal: máš radost z bezprostředního lidského utrpení a snadno zapomínáš na to nejdůležitější. Cožpak nevíš, ze bomby zabíjejí lidi? Nechápeš snad, že v této chvíli je smrt Tvého pacienta přesně to, co si nemůžeme přát? On unikl světským přátelům, s nimiž se měl zaplést; „zamiloval se" do skutečně křesťanské dívky a dočasně je imunní před Tvými útoky na svou cudnost; naše pokusy o zkázu jeho duchovního života zatím selhávají. Když se teď blíží válečný úder, on se méně věnuje svým světským starostem a místo nich má plnou hlavu obranných prací a své dívky. O své bližní se musí starat víc než kdykoli předtím a líbí se mu to mnohem víc, než čekal; přestal se starat jen o sebe a stále sice uvědoměle závisí na Nepříteli. Kdyby byl dnes v noci zabit, téměř určitě bychom ho ztratili. Je to tak jasné, že se o tom stydím psát. Občas si říkám, jestli vy, mladí ďáblové, nemáte pokušitelskou službu příliš dlouho -jestli vám nehrozí, že vás nakazí city a hodnoty těch lidí, mezi nimiž pracujete. Oni samozřejmě považují smrt za hlavní zlo a přežití za nejvyšší dobro - ale jen proto, že jsme je tomu naučili my. Nesmíme podlehnout své vlastní propagandě. Jistě Ti připadá divné, že by teď mělo být Tvým hlavním cílem totéž, zač se modlí pacientova dívka i matka - totiž jeho fyzické bezpečí - ale je to tak; měl bys ho chránit jako oko v hlavě. Kdyby teď zemřel, ztratil bys ho. Ale pokud válku přežije, naděje nám zůstane.

Nepřítel ho před Tebou chránil během první vlny pokušení. Ale pokud on zůstane naživu, stane se Tvým spojencem samotný čas. Dlouhá, nudná a monotónní léta úspěšného nebo nesnadného středního věku se k našemu tažení skvěle hodí. Víš, pro ně je tak těžké v něčem vytrvat! *Stále se opakující nepřízeň osudu, postupný zánik mladistvých lásek a mladistvých nadějí, tichá beznaděj (kterou pociťují už jen nepatrně), že by někdy dokázali překonat ta věčná pokušení, kterými je znova a znova porážíme; prázdnota, kterou v jejich životě vytváříme, a nevýslovná rozmrzelost, kterou je učíme na ni reagovat - to všechno nám dává obdivuhodnou příležitost, jak duši vyčerpat. A naopak: pokud je člověk ve středním věku úspěšný, tím lépe pro nás. Úspěchy svazují člověka se Světem. Člověk cítí, že „v něm nachází své místo", i když ve skutečnosti Svět nachází své místo v něm. Pověst o něm se šíří, okruh jeho známých roste; je si vědom své důležitosti a cítí stále silnější tlak příjemné a zajímavé práce. Člověk pak má pocit, ze jeho skutečným domovem je Země — a právě to my chceme. Jistě sis všiml, že mladí lidé se obvykle méně bráni smrti než lidé středního věku nebo staří.*

Nepřítel, který tato zvířata z nepochopitelných důvodů předurčil k životu ve svém vlastním věčném světě, je totiž poměrně úspěšně chrání před tím, aby za svůj skutečný

domov považovali něco jiného. Právě proto často musíme svým pacientům přát dlouhý život; ani sedmdesát let nám často nestačí, abychom jejich duše odvrátili od Nebe a pevně je připoutali k Zemi. Dokud jsou mladí, stále nám unikají. Dokonce i pokud je dokážeme chránit před jasně formulovaným náboženstvím, celé naše dílo se často zhroutí pod nevypočitatelným vánkem fantazie, hudby a poezie: stačí k tomu třeba i dívčí tvář, ptačí píseň nebo pohled na obzor. Oni se nechtějí *neochvějně věnovat světské kariéře, rozumným známostem a opatrnickým zásadám. Po Nebi touží tak zatvrzele, že v této fázi je k Zemi nejsnáze připoutáme, když jim namluvíme, že někdy v budoucnosti půjde vytvořit Nebe na Zemi prostřednictvím politiky, zásahů do dědičnosti, „vědy", psychologie, nebo něčeho takového. Skutečně světské myšlení vzniká až po dlouhé době - a samozřejmě i za pomoci pýchy; vždyť proto je učíme, aby plíživou smrt své duše považovali za- ^dravý Rozum, Vyzrálost a Životní zkušenost. Slovo* Zkušenost *je mimochodem (v tom zvláštním smyslu, jemuž je my učíme) velice užitečné. Jeden velký lidský filozof už málem vyzradil naše tajemství, když řekl, že tam, kde jde o Ctnost, „Zkušenost je matkou iluze", ale díky změněné Módě a samozřejmě s pomocí Historického Hlediska jsme jeho knihu skoro úplné zneškodnili.*

To, jak velikou cenu má pro nás čas, nejlépe poznáš podle toho, že Nepřítel nám ho poprava tak málo. Většina příslušníků lidské rasy umírá v dětství; spousta těch, kdo přežijí, umírá v mládí. Lidské zrození pro Mho má zřejmě význam hlavně jako kvalifikace ke smrti - a smrt zase jen jako brána do toho druhého života. My smíme pracovat jen s vybranou menšinou lidské rasy; vždyť to, čemu lidé říkají „normální život", je výjimka. On si zjevně přeje, aby někteří lidští tvorové (ale je jich jen velice málo), kterými zalidňuje Nebesa, nám dokázali vzdorovat celých těch šedesát nebo sedmdesát let pozemského života. Nuže - v tom je naše příležitost. Čím je menší, tím lépe jí musíme využít. Rozhodně musíš svého pacienta neustále co nejvíc chránit!

Líbá Tě Tvůj strýc Zmarchrob

29. KAPITOLA

Můj drahý Tasemníku,

teď, když úž je jisté, že Němci budou bombardovat místo Tvého pacienta a že on bude muset plnit své povinnosti přímo uprostřed nebezpečí, musíme důkladné uvážit svou další strategii. Máme se zaměřit na zbabělost, nebo na statečnost, za níž následuje pýcha, nebo na nenávist k Němcům?

Snažit se v něm probudit statečnost by asi bylo marné. Náš Výzkumný odbor stále ještě nedokáže v lidech vyvolat žádnou *ctnost (ale úspěch lze očekávat každým okamžikem). To je pro nás velmi nevýhodné; vždy f pokud má být člověk velice a účinně zlý, nějakou ctnost přece potřebuje. Vždyť čím by byl Attila bez své statečnosti nebo Shylock, který by si nedokázal odepřít maso? Ale protože jim tyto hodnoty nedokážeme dodat sami, musíme užívat těch, které mají od Nepřítele. Z toho tedy plyne, že v těch lidech, kteří by jinak bezpečně patřili nám, Mu musíme nechat jakýsi záchytný bod. Je to stav velice neuspokojivý, ale jistě se brzy zlepší.*

Nenávist zařídit dokážeme. Pod vlivem napětí, které člověk cítí při hluku, nebezpečí a únavě, snadno podlehne bouřlivým hnutím mysli; pak už stačí zaměřit ho tím správným směrem. Pokud mu v tom brání svědomí, poplet ho. Ať říká, že necítí nenávist za sebe, ale za ohrožené ženy a děti, a že křesťan má odpouštět jen svým vlastním nepřátelům - ne nepřátelům někoho jiného. Jinými slovy - a(se s ženami a dětmi ztotožňuje dostatečně k tomu, aby kvůli nim cítil nenávist, ale zase ne *natolik, aby považoval jejich nepřátele za své vlastní a aby tedy odpustil i jim.*

Ale nejlepší je nenávist spojená se strachem. Zbabělost - jakožto jediná ze všech neřestí - je jenom bolestná; je strašná, Ať ji člověk cítí, tuší nebo na ni vzpomíná, zato nenávist má i své příjemné stránky. Proto je často tou kompenzací, *kterou se člověk odškodňuje za utrpení způsobené strachem. Čím více se bojí, tím více bude nenávidět. A nenávist také skvěle utišuje pocit hanby. Pokud tedy chceš těžce zranit jeho lásku k bližnímu, měl bys nejprve porazit jeho statečnost.*

Je to ale ožehavá záležitost. Už dokážeme způsobit, aby byli lidé pyšní na nejrůznější neřesti, ale na zbabělost ne. Kdykoli se nám to už skoro podaří, Nepřítel dovolí, aby došlo k válce, zemětřesení nebo jiné katastrofě, a hned si i lidé uvědomí, že statečnost je tak zjevně úžasná a důležitá! Pak všechna naše práce přijde nazmar a oni cítí skutečnou hanbu kvůli aspoň jedné neřesti. Když ve svých pacientech probouzíme zbabělost, hrozí nebezpečí, že je dovedeme ke skutečnému sebepoznání a že si zoškliví sami sebe; k tomu se pak může přidat i lítost a pokora. A v předešlé válce skutečně tisíce lidí poprvé objevily celý mravní svít, když poznaly vlastní zbabělost. V době míru dokážeme, aby se otázkou dobra a zla skoro vůbec nezabývali - ale v nebezpečí se jim ta záležitost vnutí v takové podobí, že je ani my nedokážeme zaslepit. Stojíme před těžkým problémem. Kdybychom mezi lidmi propagovali spravedlnost a lásku, jen bychom tím podporovali

Nepřítele; pokud je vedeme k opačnému chování, dříve (i později to způsobí (protože On dovolí, aby to způsobilo) válku nebo revoluci - a ten nevyhnutelný problém zbabělosti nebo statečnosti probudí tisíce lidí z mravní otupělosti.

A právě toto je pravděpodobně jedním z motivů, proč Nepřítel stvořil nebezpečný svět: je to svět, v němž se skutečně a prakticky projevují morální problémy. On vidí stejně dobře jako Ty, že statečnost není pouze jednou z mnoha *ctností, ale projevem každé ctnosti v jejím zkušebním bodě, tj. v bode nejvyšší skutečnosti. Cudnost, poctivost nebo milosrdenství, které ustoupí před nebezpečím, budou cudné, poctivé nebo milosrdné jen za. určitých podmínek. I Pilát byl milosrdný, dokud to nebylo riskantní.*

Tím, že z člověka uděláš zbabělce, můžeš tedy stejně mnoho ztratit i získat; vždyť by se o sobě mohl dovědět až příliš mnoho! Ještě ovšem zbývá ta naděje, Že bys v něm pocit hanby neutlumil, ale ještě prohloubil – a tak v něm vyvolal Zoufalství. Byl by to skvělý úspěch. Znamenalo by to, že věřil v odpuštění svých ostatních hříchů jen proto, že si dostatečně neuvědomoval jejich závažnost - že kvůli té jediné neřesti, které skutečně rozumí v celé hloubce její hanby, už nemůže o Milost žádat ani v ni uvěřit. Ale bojím se, žes ho už nechal v Nepřítelově škole postoupit příliš daleko a že on ví, že Zoufalství je větší hřích než všechny ty hříchy, které je vyvolaly.

Techniku navádění ke zbabělosti jistě znáš. Nejdůležitější je ta okolnost, Že předběžná opatření obvykle strach zvětšují, ale ta opatření, která má pacient udělat z povinnosti, se brzy stanou rutinní záležitosti a tento jejich účinek se vytratí. Přičiň se tedy, cd mu, v hlavě (samozřejmě spolu s uvědomělým úmyslem konat povinnosti) stále víří neurčité představy všech možných věcí, které on v rámci svých povinností dokáže nebo nedokáže podniknout, a díky nim Ať se pak cítí trochu bezpečněji. Ať zapomene na tu prostou zásadu „Musím tady zůstat a udělat to a to" a místo ní Ať myslí na imaginární - prostředky k záchraně („Kdyby nastal případ A - i když noc doufám, že se nestane - mohl bych udělat B, a kdyby bylo úplně nejhůř, vždycky bych ještě mohl udělat C."). Může být i pověrčivý, ale nesmí o tom vědět. Ať má stále pocit, že kromě Nepřítele a té odvahy od Nepřítele má ještě něco jiného, k čemu se může uchýlit; *v jeho původním odhodlání zcela se oddat povinnostem by se mělo objevit co nejvíce der. Tím, fy si vymyslí řadu prostředků, kterými chce zabránit „tomu nejhoršímu", v ním probuď (na té úrovni jeho vůle, jíž. si on není vědom) rozhodnutí, by k tomu nejhoršímu prosté dojít* nesmí. *A pak – ve chvíli skutečné hrůzy ~ tímto rozhodnutím zaútoč na jeho nervy a statečnost; pak možná ten osudný čin provede ještě než stačí pochopit, o co Ti jde. Vždyť nám jde právě o ten zbabělý* čin; *samotný strach není žádný hřích a nijak nám neprospívá, i když Z něho máme radost.*

Líbá Tě Tvůj strýc Zmarchrob

30. KAPITOLA

Můj drahý Tasemníku,

občas si říkám, jestli si nemyslíš, že jsme Tě na Zem poslali jen pro Tvou vlastní zábavu. Z hlášení Pekelné Policie (a ne ze Tvého, které nestojí za nic) se dovídám, že Tvůj pacient se během prvního náletu choval tak hrozné, jak jen si dokážeme představit. Mel veliký strach a považuje se za zbabělce - žádnou pýchu tedy necítí; udělal ale všechno, co bylo jeho povinností, a snad ještě něco navíc. Je to prostě katastrofa - a Tys dokázal jen to, že on se rozzlobil na psa, který se mu připletl pod nohy, že kouřil jednu cigaretu za druhou a že se zapomněl pomodlit. Proč teď kňouráš, že jsi v těžké situaci? Pokud se necháváš svést Nepřítelovou představou „spravedlnosti" a prosíš, abychom vzali v úvahu Tvé možnosti a úmysly, asi se budeš muset zodpovídat z hereze. A rozhodně zjistíš, že spravedlnost Pekla je naprosto věcná a že nás zajímají jen výsledky. Bud nám přineseš potravu, nebo se tou potravou staneš Ty sám.

Jediná konstruktivní část Tvého dopisuje ta, ve které si ještě hodně slibuješ od pacientovy únavy. V tom máš sice pravdu, ale úspěch Ti stejně jen tak do klína nespadne. Únava totiž může *v lidech vyvolat velikou laskavost, duševní klid a dokonce i jakési vidiny. Určitější často vídal, že v nich vyvolává hněv, zlobu a netrpělivost; to ale způsobily jen jejich povahové sklony. Paradoxní je, že mírná únava vyvolává rozmrzelost častěji než úplné vyčerpání. Na tělesných příčinách to závisí jen částečně. Hněv nevyvolává samotná únava, ale neočekávané nároky na unaveného člověka. Když lidé něco očekávají, začnou si brzy myslet, že na to mají právo. A když cítí zklamání, my je při trošce šikovnosti můžeme dovést k přesvědčení, že jim bylo ublíženo. Nebezpečí pokorné a laskavé únavy nám hrozí, když se lidé poddají tomu, co změnit nejde, když se úplně vzdají naděje na záchranu a přestanou myslet i na nejbližší budoucnost. Pokud tedy chceš pacientovy únavy co nejlépe využít, probouzej v něm plané naděje. Měl by si vymýšlet věrohodné důvody svědčící pro to, že se nálet už nebude opakovat. Ať se utěšuje představou, jak se v noci pořádně vyspí. Zveličuj jeho únavu tím, že si bude představovat, že nálet brzy skončí; vždyť lidé si myslí, že to vypětí už déle nevydrží? obvykle právě ve chvíli, kdy to opravdu končí nebo když si oni myslí, že to končí. I zde - stejně jako u problému zbabělosti - musíš pacientovi zabránit, aby se angažoval celým srdcem.* Říkat *může cokoli, ale v hloubi duše se nesmí rozhodnout, že bude snášet všechno, co ho potká; smí si dát jen to předsevzetí, že bude všechno snášet „po rozumnou dobu" - a ta „rozumná doba" by měla být kratší, než je pravděpodobná délka jeho utrpení. Nemusí být* o mnoho *kratší; při útocích na trpělivost, cudnost a statečnost je největší legrace, když. se člověk vzdá právě ve chvíli, kdy bylo vysvobození téměř na dohled (a on o tom nevěděl).*

Nevím, nakolik je pravděpodobné, že se v tomto stavu vyčerpání setká se svou dívkou. Pokud se setkají, využij toho, že pod vlivem únavy mluví ženy do jisté míry více a muži méně. Tím lze důkladně a nenápadně navzájem znechutit i milence.

To, co on teď prožívá, Ti asi nedá podnět k intelektuálním *útokům na jeho víru - vždyť už*

jsi v tom selhal tolikrát! Ale ještě můžeš zkusit zaútočit na jeho city: když poprvé uvidí části lidských těl přilepené na zdi, měl by pocítit, *že „takový je svít* ve skutečnosti" *a ze všechno jeho náboženství byla jen fantazie. Všimni si, jak dokonale zmateně oni chápou slovo „skutečnost". O nějakém velikém duchovním zážitku řekne jeden druhému: „ Vždyť ve* skutečnosti *jsi jen slyšel nějakou hudbu v osvětlené budově"; tady slovo „skutečnost" znamená prostá hmotná fakta, která jsou oddělena od ostatních prvků toho skutečného zážitku. - Ale na druhé straně dovedou říci: „O skocích do vody se takhle v pohodlí snadno mluví, ale počkej, až nahoru na věž vylezeš sám a uvidíš, jaké je to ve* skutečnosti." *Tady ta „skutečnost" znamená pravý opak: ne hmotná fakta (která oni dobře znají, už když se spolu baví v bezpečí), ale citový vliv, kterým ta. fakta zapůsobí na lidské vědomí. Slovo „skutečnost" se dá právem použít v obou těchto případech, ale my musíme být stále připraveni zdůraznit jeho citovou hodnotu vždy v té oblasti, kde se to hodí nám. Už jsme je úspěšně naučili obecné zásadě, že ve všech zážitcích, které je mohou učinit šťastnějšími nebo lepšími, jsou „skutečná" jen fyzická fakta ~ duchovní prvky jsou „subjektivní"; ve všech zážitcích, které je mohou zkazit nebo zbavit odvahy, jsou hlavní skutečností ty duchovní prvky – ignorovat je by znamenalo utíkat před skutečností. A tak při porodu jsou krev a bolest „skutečné" a radost je jen subjektivním hlediskem; ve smrti odhalují hrůza a ošklivost, co smrt „doopravdy znamená". Nenáviděná osoba je „skutečně" ohavná - vždyť v nenávisti vidíš lidi takové, jací jsou doopravdy; jsi přece bez iluzí. Ale krása milované osoby je jen subjektivní závoj, který zahaluje „skutečné"jádro touhy sexuální nebo touhy po majetkovém spojení. Války a bída jsou „skutečně" hrozné; mír a bohatství jsou jen hmotné skutečnosti, k nimž lidé mají unity'citový vztah. Ti tvorové se často navzájem obviňují z toho, že chtějí, „aby se vlk nažral a koza zůstala celá", ale díky nám často dopadnou tak, že se vlk nenažere a koza nezůstane celá. Pokud budeš pacienta správně řídit, bude své city při pohledu na lidské vnitřnosti považovat za odhalení skutečnosti - a při pohledu na šťastné děti nebo hezké počasí zase za pouhou sentimentalitu.*

Líbá Tě Tvůj strýc Zmarchrob

31. KAPITOLA

Můj drahý, můj nejdražší Tasemníčku, můj drahoušku, můj miláčku,

děláš strašlivou chybu, když teď - poté, cos všechno prohrál - přicházíš za mnou, kňouráš a ptáš se, jestli to, jak laskavě Té oslovuji, pro mě nikdy nic neznamenalo. Právě naopak! Bud si jist, ze Tě miluji přesně tak, jako Ty. miluješ mě. Vždycky jsem po Tobě toužil úplně stejně, jako Ty (ubohý hlupáku!) jsi toužil po mne. Rozdíl je jen v tom, že já jsem silnější. Myslím, že Tě teď dostanu - nebo alespoň kousek Tebe. Že Tě mám rád? Ale jistěže! Stejně jako ty nejkřehčí pamlsky, kterými jsem se kdy nacpal!

Ty sis nechal jeho duši proklouznout mezi prsty. Tvé hladové zavytí se ještě stále rozléhá po všech patrech Království Hluku až úplně dolů k samotnému Trůnu. Ta představa mě dohání k šílenství. Jak dobře vím, co se stalo ve chvíli, kdy Ti ho vyrvali! Když Tě poprvé uviděl, najednou se mu rozbřesklo; poznal, jaký jsi měl v něm podíl, a věděl, že už s Tebou nemá nic společného, že? Jen si představ (a nechť je to začátkem Tvých muk), co on v té chvíli cítil: jako by mu spadl strup ze staré rány; jako by se zbavil šeredné vyrážky, která na něm seděla jako ulita; jako by se jednou provždy zbavil nějakého poskvrněného, mokrého a těsného spodního prádla. K Čertu, vždyť úplně stačí, že je musíme vídat jako smrtelníky, když si svlečou umazané a nepohodlné šaty, cákají se v teplé vodě a přitom chrochtají radostí a protahují si své uvolněné údy. A co teprve toto konečné obnažení a úplné očištění!

Čím více o tom přemýšlím, tím je to horší. On se ze všeho dostal tak snadno! ^ádná zlá tušení, ani rozsudek z úst lékaře, ani domov důchodců, ani operační sál, ani falešné naděje, že zůstane naživu -jen toto úplné a okamžité vysvobození! Jednu chvíli to ještě vypadalo, že všechno máme pevně v rukou: vytí padajících bomb, hroutící se domy, zápach a chuť silných výbušnin na rtech a v plicích, nohy zmožené únavou, srdce ztuhlé hrůzou, třeštící hlava a bolavé svaly - a v jediném okamžiku to všechno zmizelo; zmizelo to jako zlý sen a už nám to nikdy k ničemu nebude. Ty hlupáku? tak Tě překonali, tak Tě porazili! Všiml sis, jak přirozeně - jako by se jen pro to narodil - ten pozemský červ vešel do nového života? Jak se všechny jeho pochybnosti v jediném okamžiku rozplynuly? Já vím, co si ten tvor říkal! „Ano. Ovšem. Takhle to bylo pokaždé. Hrůz stále přibývalo; tlačilo tě to do jakéhosi těsného kouta, a když už se zdálo, že tě to rozdrtí, hle: dostal ses do volného prostoru a všechno bylo náhle v pořádku. Zub bolel stále silněji, až byl nakonec venku. Sen se změnil v noční můru - a pak ses probudil. Člověk umírá a umírá, a pak smrt překoná. Jak jen jsem o tom mohl pochybovat!"

A stejné, jak on videi Tebe, videi také Je. Já vím, jak to probíhalo. Zapotácel ses, pocítil jsi závrať a oslepilo Tě to; Oni Tě zranili víc, než jeho zranily bomby. Ta strašná potupa, že tvor ze země a bláta dokáže stát Zpříma a rozmlouvat s duchy, před nimiž se Ty - duch - musíš jen krčit! Možná, žes doufal, že ta bázeň a nezvyklost ho připraví o radost. Ale v tom je to prokletí: obyvatelé Nebe připadají lidským očím nezvykle, a přece jim nejsou cizí. On až do té chvíle nemel sebemenší ponětí, jak budou vypadat, a dokonce

pochyboval o jejich existenci. Ale když je uviděl, pochopil, že je znal odjakživa, a uvědomil si, jakou roli kdo z nich hrál v tolika okamžicích jeho života, kdy on si myslel, že je sám. Proto teď mohl každému z nich postupně říci nikoli „Kdo jsi?", *ale „Tak to jsi celou tu dobu byl* Ty!" *Všechno, čím byli a co řekli při tomto setkání, v něm probudilo vzpomínky. Konečně se mu teď vysvětlil ten nejasný pocit, že má nablízku přátele - ten pocit, který se mu od dětství stále vracel, když byl někde sám. Teď se konečně vysvětlila ta stěžejní melodie, kterou cítil v každém čistém zážitku a která vždycky těsně unikla jeho paměti. To poznání způsobilo, že se mezi nimi začal cítit přirozeně téměř ještě předtím, než se údy jeho mrtvého těla pohnuly naposledy. Ale Tys musel zůstat venku!*

On neviděl jenom Je; viděl i Jeho. To zvíře, ta věc počatá v posteli směla patřit na Něho! Ten oheň, který nás oslepuje a dusí, je teď pro něho příjemným světlem, dokonalým jasem, a má podobu lidské Osoby! To, že pacient padl v Jeho Přítomnosti na tvář, pocítil odpor k sobě samému a bezezbytku poznal své hříchy (ano, Tasemníku, teď je zná dokonce ještě jasněji než Ty!), bys asi chtěl vysvětlit podobně jako onen dusivý a ochromující pocit, který máš sám, když se setkáš s tím smrtonosným dechem proudícím ze srdce Nebes. Ale to všechno je nesmysl. Možná, že ho ještě nějaké bolesti čekají, ale takové bolesti lidé oddaně *snášejí. Nevyměnili by je za žádnou pozemskou radost. Všechna potěšení smyslů, srdce nebo rozumu, kterými jsi ho kdysi mohl pokoušet, a dokonce i radost ze samotné ctnosti - to všechno ho teď láká asi tak, jak nějaká odpudivá nalíčena děvka přitahuje muže, který slyší, že jeho pravá láska, kterou miloval celý život a o 'které si myslel, Zeje mrtva, je ve skutečnosti naživu a právě stojí u jeho dveří. On teď vstupuje do světa, v němž bolest i potěšení nabývají nekonečných hodnot a celá naše matematika je v koncích. znova se setkáváme s ničím nepochopitelným. Vy pokušitelé nejste k ničemu a ten náš zkrachovaný Odbor Špionáže jakbysmet. Kdybychom tak jen dokázali zjistit, o co jde Nepříteli doopravdy! Jak je strašné, že to Vedení, které samo o sobe je něco tak odporného a mdlého, je nutné k dosazení Moci! Někdy si skoro zoufám. Posiluje mé jen to přesvědčení, že náš Realismus a to, £e navzdory všem pokušením zavrhujeme všechny hloupé nesmysl): a laciné fráze, nakonec musí zvítězit! Ale ještě předtím se vypořádám s Tebou.*

S veškerou úctou se s Tebou loučí a stále hladověji Tě líbá

Tvůj milující strýc Zmarchrob